Mot en ny norsk kulturpolitikk?

Innlemmelsen av arkitektur og design i kulturpolitikkens topologi.

Ingrid Kathinka Kvanmo Bengtson

Masteroppgave i Retorikk og språklig kommunikasjon ved

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

1. juni 2009

Takk!

Til Johan L. Tønnesson for konstruktiv og engasjerende veiledning.

Til Peter Butenschøn for inspirerende samtale i startfasen av prosjektet.

Til familie og venner for mange gode samtaler og kaffekopper.

Oslo, mai 2009

Ingrid Kathinka Kvanmo Bengtson.

Innhold

TAKK! **2**

INNHOLD **3**

1. INNLEDNING **5**

1.1 RETORIKK OG KULTURPOLITIKK 5

1.2 RETORISK MEDBORGERSKAP I OFFENTLIG ROM 7

1.3 HVORFOR EN OPPGAVE OM RETORIKK I DEN KULTURPOLITISKE SATSNINGEN PÅ ARKITEKTUR OG DESIGN? 11

1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING 13

2. KULTURPOLITIKK, ESTETIKK OG RETORIKK **14**

2.1 KULTUR 14

2.2 KULTURPOLITISK HISTORIE 15

2.3 ESTETIKK 17

2.4 ESTETIKKENS RETORIKK 20

3. DA ARKITEKTUR OG DESIGN KOM INN I KULTURPOLITIKKEN **23**

3.1 KULTURPOLITIKK I TIDEN 23

3.2 NORSK FORM 23

3.3 ARKITEKTUR OG DESIGN I 2000-TALLETS KULTURPOLITIKK 26

4. TEORI **28**

4.1 RETORIKK OG DISKURS 28

4.2 YTRING OG TEKST 31

4.3 INTENSJONALITET 33

4.4 IDEOLOGI OG DOXOLOGI 34

4.5 TOPOLOGI 37

5. MATERIALE OG METODE **40**

5.1 MATERIALE 40

5.2 METODE 40

6. ANALYSE **44**

6.1 IMPLISITTE PÅSTANDER OG MOTSETNINGER 44

6.2 MOTSETNINGSPARENES KRYSNINGSPUNKTER 59

7. DRØFTING **77**

7.1 KRITIKK AV NORSK FORM 77
7.2 BORGERLIG OFFENTLIGHET 79
7.3 MOBILE DISKURSER? 80
7.4 MOT EN NY SATSNING PÅ ARKITEKTURPOLITIKK 85

8. KONKLUSJON 90

LITTERATUR 92

VEDLEGG 97

1. Innledning

1.1 Retorikk og kulturpolitikk

Dette er en oppgave om ett av retorikkens hovedfelt: Politikken. Mer spesielt er dette en oppgave om kulturpolitisk retorikk, om integreringen av arkitektur og design som legitime deler av kulturpolitikken i Norge. Et hovedområde for denne politikken er at arkitektur og design skal være betydningsfulle deler av samfunnet og folks hverdag. Mange spørsmål kan reises om dette temaet, men denne oppgaven vil i hovedsak gå ut i fra ett:

Hvordan fremmes ideologiske standpunkter om arkitektur og design når feltene innlemmes i den norske kulturpolitikken?

Oppgaven vil ta for seg arkitektur og design og brytningene mellom ulike aktører på feltet. Folk og stat, eksperter og amatører, har forskjellige forhold til arkitektur og design, og ulike måter å omtale det på. Som kulturpolitikk består arkitektur og design av flere felt utover det som er deres hovedfelt, nemlig formgiving. Som kulturpolitikk er arkitektur og design også en del av det norske demokratiet, der for eksempel utformingen av våre omgivelser handler like mye om likhet blant folk som den estetiske utformingen eller debatten om hva som er "god form". På 1990-tallet startet arbeidet med å benytte arkitektur og design på mer politisk-instrumentelle måter i det norske samfunnet.

På begynnelsen av 1990-tallet stod Norge overfor en stor begivenhet og utfordring: OL på Lillehammer skulle avholdes i 1994. Først og fremst skulle det sørges for at lekene ble vellykkede sportslig og organisatorisk sett. Videre skulle de olympiske

lekene også bidra til at Norge ble markedsført internasjonalt[1]. Utallige tv- bilder av norsk natur og bebyggelse skulle vises verden over: "Norge skal arrangere OL på Lillehammer i 1994. Da vil verdens øyne være rettet mot oss. Vi skal *vise frem Norge*" (Konkurransereglene sitert i Borgen 1994:71). Verdens søkelys ble satt på de *norske omgivelsene* og OL ´94 fikk et omfattende designprogram, som tok i bruk formgiving som en *identitets*- og *fellesskapsbyggende* faktor.

Da arkitektur og design skulle innlemmes i den norske kulturpolitikken tidlig på 1990-tallet, ble det tatt stilling til en rekke hovedproblemstillinger: Hvordan skal staten forholde seg til smak? På hvilken måte skal estetikkbegrepet behandles? Hvordan skal man inkludere de ulike aktørene og diskursene i feltet? Spørsmålet om arkitektur og design som kulturpolitiske virkeområder ble også et spørsmål om demokrati: Hvordan inkluderes og ekskluderes ulike aktører fra den statlige arkitektur- og designpolitikken? Den språklige utformingen av den nye arkitektur- og designpolitikken ble viktig, stortingsmeldingen *Kultur i tiden* fra 1991 – 1992 ble skjellsettende for statens ideer om arkitektur og design. Den statlige ideologien ble senere formidlet mer direkte mot folk i Norge gjennom informasjonsbrosjyrer som *Omgivelser som kultur*[2]. Den statlige satsningen på arkitektur og design, som ble realisert gjennom kulturpolitikken, ble et spørsmål om demokratiske rettigheter og folkelig deltakelse. I tillegg til hovedproblemstillingen ovenfor, vil denne oppgaven derfor forsøke å besvare spørsmål som:

Hvilke ideer i de kulturpolitiske stortingsmeldingene Kultur i tiden *og* Kulturpolitikk fram mot 2014 *knytter arkitektur og design til den generelle kulturpolitikken?*

Hvilke topoi anvender og konstruerer arkitektur og design som legitime deler av den norske kulturpolitikken ?

---

[1] Se for eksempel Arne Martin Klausen (1995) "OL-94 og kulturdimensjonen. Perspektiver og hypoteser før og etter feltarbeidet" i Roel Puijk (red.): *OL-94 og forskningen V*. Rapport fra forskerkonferanse Lillehammer 17 – 18. november 1994. Lillehammer: OL dokumentasjonstjeneste.

[2] Her er det snakk om et hefte på fire sider. Heftet ble utgitt av Kulturdepartementet i 1995, og var rikt illustrert med bilder og eksempler på "god estetisk utforming" av omgivelsene. Tre år tidligere utga Kulturdepartementet ut et

1.2 Retorisk medborgerskap i offentlig rom

”Folket” som begrep er sentralt for demokratiet. Det er folket som velger hvem som skal fatte beslutninger og vedta lover. De som blir valgt er folkets representanter, og skal ivareta ulike interesser. Folket er her ikke en gitt kategori, men et begrep som skal forstås som en ”[…] gruppe menneske som høyrer saman i slekt, historie, kultur el. administrasjon; særl[ig]: innbyggjarar i eit land; nasjon” (dokpro.uio.no)[3]. De folkevalgte blir gjennom valg gitt makt til å styre. Det offentlige rom er en viktig arena for utøvelsen av denne makten, og i det offentlige rom er retorikken en av de klareste veiene til realisering av mening og makt.

> Retorikk er samfundets kit. I den vestlige verden er retorikken uløselig forbundet med det offentlige liv, og det gælder hva enten man som retoriker er primært praktisk, historisk eller teoretisk interesseret. Vi kan ikke tænke demokrati uden at tænke retorikken med. Det skal vi heller ikke. Tværtimod er der vigtige punkter hvor retorikken stadig kan bidrage til at forklare og forbedre den offentlige debat i bredeste forstand (Villadsen 2008:37).

Retorikken er en del av offentligheten, og en del av demokratiet. Spørsmålet om retorisk medborgerskap er et spørsmål om deltakelse. Det retoriske medborgerskapet innebærer at alle borgere har ”[…] evne og mulighed for retorisk deltagelse i samfundet – både som modtagere og skabere af kommunikation” (Kjeldsen 2008:42). Gjennom retoriske studier av offentlig språkbruk kan vi bedre vilkårene for retorisk medborgerskap. Språklige ytringer i det offentlige rom er en del av utøvelsen av demokratiet.

Meninger ytres og holdninger skapes i det offentlige rom, dette er et av hovedprinsippene bak ytringsfriheten. Gjennom paragraf 100 i den norske Grunnloven fra 1814 er det ”[…] frihet til å uttrykke meninger om politikk, religion, moral”

---

handlingsprogram med samme navn *Omgivelser som kultur. Handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø*. Dette var en rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Kulturdepartementet.

[3](http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=folk&begge=S%F8k+i+begge+ordb%F8kene&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j) (lastet 22.05.2009).

(ordnett.no)[4] i Norge. Dette muliggjør at ulike holdninger får slippe til i den norske offentligheten, og i prinsippet skal alle ha lik rett til å uttrykke seg i det offentlige rom. Men virkeligheten er ofte annerledes enn på papiret: Ytringsfriheten er for eksempel blitt begrenset av at noen får mer plass i offentligheten enn andre. Et eksempel kan være reklameskilting og plakater i byene: Virksomheter som JC Decaux og Clearchannel opptar mye plass i byens omgivelser. Ytringsfriheten er i dette tilfellet begrenset ved at det er kapital som gir plass til å ytre seg i offentligheten. På den andre siden står for eksempel grafitti. Dette er et uttrykk i det offentlige rom som ikke styres av økonomi, men som i mange tilfeller snarere utføres av grupper som tradisjonelt har begrensede økonomiske midler. På denne måten kan man også snakke om et klasseskille i den norske offentligheten, og i byens omgivelser. Der kapitalkreftene ytrer seg med tillatelse fra kommunen, ytrer den yngre, og mindre bemidlede, garde seg ulovlig.

Reklameplakater og grafitti er begge ytringer som foregår i det offentlige rom, og i de fysiske omgivelsene. Omgivelsene er preget av ytringsfriheten, eller mangelen på den, gjennom at ulike meninger har plass i, eller er borte fra, omgivelsene. Grafitti og reklameplakater er eksempler på dette. Uttrykket "omgivelser som kultur" ble lansert av Kulturdepartementet på 1990-tallet. Dette innebar at omgivelsenes fysiske utforming også var del av et kulturelt uttrykk. Reklameplakater og grafitti er i denne forståelsen av omgivelsene kulturelle, de er uttrykk for en mening, og de er en del av demokratiet og det retoriske medborgerskapet. Fysisk utforming av omgivelsene er her mer enn formgiving, det er for eksempel også et uttrykk for samfunnets oppbygging gjennom at noen får ytre seg, mens andre ikke får det. Det samme gjelder for arkitektur: "Architecture is the cultural aspect of buildings, and it happens when buildings and people meet" (Ballentyne 2004:xiii). Omgivelsene som kultur realiseres i møte med folk, og omgivelsene er på denne måten også en del av demokratiet og det retoriske medborgerskapet.

Også design har en demokratisk og mellommenneskelig dimensjon, et eksempel kan være Kunsthøgskolen i Oslo sitt syn på designutdanningene:

---

[4]http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=ytringsfrihet&search_type=&publications=5&publications=21&publications=9&publications=2&publications=17&publications=23&publications=1&publications=22&publications=10&p

> Designutdanningene skal bidra til å øke bruken av og refleksjonen omkring design som verktøy i nærings- og samfunnsutviklingen, og skal gjennom universell design og funksjonell estetikk gjøre miljøer og informasjon tilgjengelig for allmennheten. I tillegg til å bidra til verdiskapning i næringslivet har vi en kulturell oppgave med sivilisatorisk identitetsskapning og fremme av menneskeverdige produkter som tar hensyn til produsenters og brukeres behov, behag, stil og status (khio.no)[5].

Videre kan også design forstås som "[…] eitt breitt spektrum av gjenstandar og prosessar til haldningar og livsstil" (KKD 2003:162). Arkitektur og design i den norske kulturpolitikken kan sies å ha to sentrale dimensjoner: På den ene siden er det formgivning og estetiske uttrykk i seg selv, de er artefakter med verdi uten den språklige realiseringen. På den andre siden realiseres arkitekturen og designens verdi språklig, det vil si i møte med mennesker. Design kan fungere som "sivilisatorisk identitetsskaping" og noe som kan "gjøre miljøer og informasjon tilgjengelige for allmennheten" (khio.no) [6]. Det samme gjelder for omgivelsene: På den ene siden er det fysisk utforming av rom, på den andre siden uttrykker omgivelsene det mellommenneskelige rommet som finnes i en offentlighet. Når arkitektur og design skal være en del av kulturpolitikken, blir folket en høyst relevant aktør blant fagfolk, byråkrater og politikere. Gjennom politiseringen av arkitektur og design blir feltene gjenstand for diskusjon, kamp og vurdering fordi de innebefatter så mange dimensjoner av samfunnet. I boka *Kulturpolitikk i det moderne Noreg* skriver Geir Vestheim:

> […] moderniteten er paradoksal og inneheld ei rekke motsetningar, rørsler og motrørsler. Men fordi moderniteten er verdsomgripande og samlande samtidig som han splittar og fragmenterar, er han "a unity of disunity" [….] I dei moderne samfunnsformane ligg det eit potensiale for oppsplitting og fragmentering, men også

---

ublications=16&publications=8&publications=3&publications=20&publications=15&publications=19&publications=18&publications=12&publications=11&publications=7 (lastet 22.05.2009).

[5] http://www.khio.no/Norsk/Om_KHiO/Fakultet_for_design/ (lastet 05.05.2009).

[6] http://www.khio.no/Norsk/Om_KHiO/Fakultet_for_design/ (lastet 05.05.2009).

> for heilskap og fellesskap […] Kunsten i det moderne samfunnet skal skapa kosmos av kaos (Vestheim 1995:228).

I dette ligger det altså at kunstens verdi er noe mer enn det fysisk-estetiske. Den er også en samlende kraft i tider av fragmentering og ulikhet, tider der individet står sterkt og hvor ulike meninger får plass i offentligheten. Det samme kan gjelde for arkitektur og design som en del av kulturpolitikken. Omgivelsene fungerer nettopp slik som Vestheim beskriver kunsten i det moderne samfunnet. På den ene siden er det i det offentlige rom at forskjellene mellom folk og meninger blir tydelige, på den andre siden er omgivelsene også en arena for "heilskap og fellesskap". Dette ser vi også tydelig i stortingsmeldingene som jeg vil ta for meg i denne oppgaven: Det ligger en grunntanke om at arkitektur og design, som kultur og som del av kulturpolitikken, skal oppfylle ønsker og krav i samfunnet utover det å være "god form" eller "funksjonelle løsninger". Arkitektur og design på 1990- og 2000-tallet skal fungere samlende innad i Norge, men også fronte Norge i verdenssamfunnet. Det skal skape identitet for Norge, det norske samfunnet, lokalsamfunnene og individene. Arkitektur og design blir brukt til å profilere ulike virksomheter, samtidig som det også skal bidra til å profilere Norge internasjonalt:

> Dei siste par tiåra har bruken av design auka i profileringa av offentlege og halvoffentlege verksemder som departement, statlege og kommunale kontor, ambassadar og utestasjonar, offentleg transport og kommunikasjon og bymiljø (KKD 2003:47)

> Arkitektur bør òg inngå i den utanrikskulturelle satsinga. Norsk arkitektur kan medverka til å profilera Noreg som eit land med god kompetanse på dette viktige samfunnsformande feltet (KKD 2003:161).

Ideen om det retoriske medborgerskapet er fremtredende, folk flest skal befatte seg med arkitektur og design. Internasjonalt skal arkitektur og design fronte det norske fellesskapet, lokalt skal det også bidra til inkludering og muligheter for individet.

Omgivelsene skal "snakke" til folk, og folk skal snakke med omgivelsene. Båndene mellom samfunnets fysiske og estetiske utforming og samfunnets verdigrunnlag, i form av for eksempel demokrati og ytringsfrihet, skal gjenspeiles i den kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design. Her blir formuleringene og den generelle språklige realiseringen av kulturpolitikken viktig. Retorisk medborgerskap handler nettopp om dette, retorikken kan bidra til "[…] at forklare og forbedre den offentlige debat i bredeste forstand" (Villadsen 2008:37).

1.3 Hvorfor en oppgave om retorikk i den kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design?

Stortingsmeldingene før *Kultur i tiden* fra 1991 – 1992 sier ikke noe eksplisitt om arkitektur og formgiving eller design. Et eksempel er kulturmeldingen som gikk forut for *Kultur i tiden*, St. meld. nr. 23 (1981 - 82) *Kulturpolitikk for 1980-åra*. Her vies egne kapitler til *Idrett*, *Kulturvern*, *Litteratur og bibliotek*, *Scenekunst*, *Musikk*, *Biletkunst og kunsthandverk*, *Kunstnarpolitikk* og *Nordisk og internasjonalt kultursamarbeid*, mens arkitektur og design er helt fraværende satsningsfelter for kulturpolitikken. Dette skiller seg altså fra de neste meldingene som vier egne kapitler til arkitektur og design eller formgivning.

Nettopp fordi arkitektur- og designpolitikken som ble innlemmet i kulturpolitikken på 1990-tallet representerer et så stort løft i kulturpolitikkens historie, og noe så nytt, skulle man tro at dette ville bli omtalt og kommentert i tekster og kulturpolitisk historie. Særlige forventninger av denne typen ville man kanskje ha til det som skal være oversiktsverk over den norske kulturpolitikkens historie, Hans Fredrik Dahl og Tore Helseths *To knurrende løver. Kulturpolitikkens historie 1814 til 2014* fra 2006. Denne boka sier ikke noe om arkitektur og design. Boka sier heller ikke noe om omgivelsenes betydning som kulturpolitisk virkefelt og arena. Åse Kleveland og stortingsmelding nr. 61 *Kultur i tiden* fra 1991 – 1992 er nevnt to steder i boka: På side 231 der det konstateres at kulturmeldingenes "far" Johs. Aanderaa aldri fikk lese *Kultur i tiden* fordi han døde i 1991. På side 257 nevnes også *Kultur i tiden* under overskriften

”Frivillighet i forandring”. Her slås det fast at det kulturpolitiske fokuset har endret seg siden 1970-tallet, og at det i dag fokuseres mer på nasjonale kulturoppgaver enn på lokale og regionale: ”Kulturmeldingen *Kultur i tiden*, som kulturminister Åse Kleveland la fram i 1992, var her et vendepunkt” (Dahl og Helseth 2006:257). Opprettelsen av informasjonssenteret for arkitektur og formgiving, Norsk Form, er også utelatt i *To knurrende løver*.

Derimot har det blitt skrevet mye om det som i starten ble omtalt som *informasjonssenteret for arkitektur og design* Norsk Form andre steder. I *Norsk Form. En evaluering* fra 2004 rapporterer professor Søren Kjørup kritisk om Norsk Forms arbeid gjennom ti år. Dette er en rapport som er skrevet på bestilling fra Norsk Kulturråd. En annen kritisk røst mot stiftelsen Norsk Form er samfunnsforsker John Pløger og hans rapport fra Norsk Institutt for By- og Regionsforskning (NIBR), *Norsk Form – praktisk iscenesettelse av diskursiv makt* fra 2003. Ingen av disse to behandler arkitektur og design i kulturpolitikken mer generelt, men fordi Norsk Form var en sentral del av prosjektet med å gjøre arkitektur og design til kulturpolitiske felt, handler disse tekstene også noe om den generelle satsningen.

Tiltross for at det finnes tekster og forskning om Norsk Form, finnes det altså mindre om den generelle kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design. Gjennom retorisk analyse av de to mest sentrale arkitektur- og designpolitiske stortingsmeldingene på 1990- og 2000-tallet, håper jeg at denne oppgaven vil belyse samfunnsmessige, så vel som rent retoriske, aspekter ved den språklige realiseringen av arkitektur og design i kulturpolitikken. I oppgaven vil jeg analysere stortingsmeldingenes *topikk*, et retorisk begrep som kan si mer enn hva tekstene handler om. Det kan også si noe om saken, om hva arkitektur og design i den norske kulturpolitikken er, hva man vil det skal være, og hvordan folk og stat skal forholde seg til det. Analysen kan gi et klarere bilde av arkitektur og design i kulturpolitikken sine hovedtemaer, det vi senere skal komme tilbake til som *steder* for argumentasjon og begrunnelse.

1.4 Oppgavens oppbygning

I kapittel to skal vi se nærmere på kulturpolitikken og på estetikkbegrepet som er en sentral del av arkitektur og design, samt kulturpolitikken mer generelt. Videre skal vi også knytte dette til retorikken, og se på *estetikkens retorikk*. I kapittel tre skal vi ta for oss konteksten rundt de to stortingsmeldingene som er oppgavens materiale, og vi skal se nærmere på arbeidet med å innlemme arkitektur og design i kulturpolitikken. Vi skal også se nærmere på opprettelsen av Norsk Form. I kapittel fire vil jeg presentere teoretiske tilnærminger, og begreper som *doxa* og *topikk* vil stå sentralt her. I kapittel fem vil jeg redegjøre for materialet og for metoden jeg har benyttet i analysen. Analysearbeidet er dokumentert bakerst i oppgaven under *Vedlegg*, og i kapittel seks vil jeg legge frem de mest sentrale funnene. Analysekapitlet vil også være en presentasjon av *topoi* som jeg har utledet fra stortingsmeldingene i analysearbeidet, og vi skal se hvordan topoi kan sorteres i forhold til hverandre og den samfunnsmessige konteksten. I kapittel syv vil jeg drøfte funnene fra analysen, og ta for meg kritikken som har blitt rettet mot Norsk Form. Dette vil jeg benytte for å belyse ulike deler av analysen og den retoriske fremstillingen av arkitektur og design i kulturpolitikken. Arbeidet med arkitekturpolitikk er en pågående prosess, og vi skal se på årets nye kulturpolitiske satsning på feltet i lys av funnene i denne oppgaven. I kapittel åtte vil jeg vende tilbake til problemstillingen som jeg formulerte i innledningen, og gi noen avsluttende kommentarer til oppgaven.

2. Kulturpolitikk, estetikk og retorikk

2.1 Kultur

”Kultur er et av våre mest uhåndterlige begreper” (Gran og De Paoli 2005:45), og det kan forstås på ulike måter ut i fra kontekst og intensjon. I hovedsak kan man skille mellom en bred kulturforståelse, *the whole way of life*, eller en smal kulturforståelse, *the fine arts* (Gran og De Paoli 2005:45). Førstnevnte er den antropologiske måten å behandle kulturbegrepet på. Her knyttes kultur til alle deler av menneskenes tilværelse: Mat, religion, tankesett, rettsinstanser, politikk og språk. Slik kultur skapes gjennom sosial læring, og forskjellige samfunn utvikler på denne måten ulike kulturer. ”Kjernen i en kultur kan i denne forstand sies å være tanker og ideer og i særlig grad verdier knyttet til disse” (NAVF 1990:19).

Den smale kulturforståelsen setter kunsten i hovedfokus for kulturen, og det var denne forståelsen av kultur som styrte kulturpolitikken fram mot 1970-tallet (Gran og De Paoli 2005:46). I dagens kulturpolitikk er kulturbegrepet utvidet, det er ikke lenger bare ”finkulturen”, ”[…] ytringer innen åndsliv og kunst, gjerne høyt bearbeidet, utviklet eller foredlet” (NAVF 1990:19), som står i fokus. Sport og tipping er en like stor del av Kulturdepartementets virkefelt som billedkunst og musikk.

> For å fange opp kulturaktiviteter av større bredde, så som amatørytelser innen kunst, organisasjonsvirksomhet og idrett, er det utvidede kulturbegrep blitt til. Disse virksomheter har det felles med de snevrere åndskulturelle at de gjerne er knyttet til spesialiserte organisasjoner eller institusjoner. Til sammen utgjør disse virksomhetene den såkalte **kultursektor**. I og med at det søkes og gis offentlige bevilgninger til denne sektoren, blir den gjenstand for **kulturpolitikk**. Men selv det utvidede kulturbegrepet er i sin binding til bestemte, definerte aktiviteter snevrere enn det sosialantropologiske og tradisjonsvitenskapelige kulturbegrepet (NAVF 1990:19).

På 1990-tallet, nærmere bestemt med stortingsmeldingen *Kultur i tiden*, ble også arkitektur og design en del av den utvidede kulturforståelsen. Som vi skal se senere, er

dette en del av tekstene jeg vil analysere sitt hovedproblem: Hva er arkitektur og design i kulturpolitisk sammenheng? Skal det forstås som en del av kunstbegrepet eller skal det sees som rent håndverk? Hvor går skillene mellom omgivelser som kultur og omgivelser som praktisk-fysisk rom?

2.2 Kulturpolitisk historie

Opplysning er et sentralt begrep i den kulturpolitiske historien. Opplysningsfilosofien fra 1700-tallet sin grunnidé om at kultur, og kunnskap om kultur, fremmer utvikling og virker siviliserende på individet og samfunnet, har gjort seg kraftig gjeldende gjennom historien. 1930 – tallets og etterkrigstidens arbeiderbevegelse hadde dag- og kveldsskoler der troen på folkeopplysnings stod sterkt. Troen på det *politisk instrumentelle* var utbredt, og man koplet sammen det økonomisk-politiske og det kulturelle: "[…] opplysningsarbeidet skal vera ein reiskap som skal tene overordna politiske mål på lengre sikt, men samtidig skal det vera matnyttig og gi uttelling på kort sikt" (Vestheim 1995:108). På 1970-tallet introduserte Augustin Girard begrepet "ny kulturpolitikk":

> Politiseringen av kulturel oplysning og formidling må altså ses i øjnene og betragtes som en ønskelig risiko, som en kulturell værdi av største betydning. Et af målene for den kulturelle aktion er at give menneskene midlet til at politisere sig i stedet for at blive politiseret. Hele forskellen ligger mellem den gennemtænkte og den passive indstilling. Princippet er ganske vist lettere at forskynde end at omsætte i praksis, men i et samfund, der rummer konflikter, vil enhver kulturell aktion, der ikke søger at hjælpe individerne til at finde deres ståsted over for og i disse konflikter, være så ukulturel en aktion som vel tænkeligt (Girard 1973:65).

I boka *Kulturpolitik. Teori og praksis* fra 1973 tar han utgangspunkt i at kultur er en demokratisk rett, det er en viktig del av offentlig politikk i en hver demokratisk stat (Vestheim 1995:80). Girard var inspirert av opplysningsfilosofiens grunntanker fra 1700-tallet om kultur som en utviklende og siviliserende komponent i samfunnet. På

andre punkter skiller derimot teoriene hans seg fra den klassiske opplysningsfilosofien: "Den siviliserande opplysningseffekten vil ein ikkje oppnå ved å formidle den dominerande einskapskulturen til alle sosiale grupper, men ved å gi subkulturane gode utviklingsvilkår" (Vestheim 1995:80). I den nye kulturpolitikken nytter det altså ikke at en gruppe sprer sin kultur gjennom opplysning, men snarere at ulike deler av samfunnet blir inkludert og får delta i kulturlivet. Individet står sterkere i denne nye kulturpolitikken – retten til å tenke selv, med eller uten informasjon fra staten og aktuelle profesjoner, har blitt nettopp en demokratisk rett. Kulturpolitikken skal "[…] medverke til å skapa eit publikum som er eit aktivt handlande subjekt, som har tillit til sine eigne og respekt for andre sine verdiar" (Vestheim 1995:73). I den nye kulturpolitikken står individet sterkere, og det er friere til å bryte løs fra en eventuell enhetskultur. Dette er også sentrale tanker i materialet som jeg vil ta for meg i denne oppgaven: Tanken om å skape *bevissthet* gjennom informasjonsarbeid står sentralt i begge meldingene, det samme kan man si om opprettelsen av, og virksomheten til, det som i starten ble omtalt som *informasjonssenteret* Norsk Form. Det at folk på den ene siden skal motta informasjon, mens de på den andre siden skal tenke fritt, er nettopp en del av det retoriske medborgerskapet, de demokratiske rettighetene, og ytringsfriheten. Folk i Norge skal ta kvalifiserte valg og fatte beslutninger på bakgrunn av kunnskap. Kombinasjonen av informasjon og opplysningsarbeid på den ene siden og retorisk medborgerskap og demokratiske rettigheter på den andre, har vært og er den arkitekturpolitiske retorikkens problem. 1990 – tallets kulturpolitiske satsning på arkitektur og design gikk inn for å legge til rette for at flere kunne delta i den kulturpolitiske diskursen. Norsk Form ble opprettet som et informasjonssenter for arkitektur og design, og virksomheten skulle blant annet " […] arbeide for å skape større forståelse og økt samordnet innsats for estetiske og økologiske verdier for å utvikle kvaliteten i det fysiske miljøet og bedre konkurranseevnen for norske varer" (Sønstegaard 1998:14). Bredde var et sentralt poeng for Norsk Form, arkitekturen og designen i den norske kulturpolitikken skulle være for alle, og ta hensyn til alle. Det samme kan man si om dagens kulturpolitiske satsning på arkitektur og design, der for eksempel *universell utforming* er et hovedinnsatsområde (arkitekturnytt.no)[7]. Dette

[7] http://arkitekturnytt.no/2009/03/arbeidet-med-ny-arkitekturpolitikk.html (lastet 05.05.2009).

skal vi se nærmere på om litt, men først er det nødvendig å si noe om estetikkbegrepet. Dette er et begrep som til enhver tid er sentralt når det kommer til kultur, og ikke minst i forhold til arkitektur og design.

2.3 Estetikk

For innlemmelsen av arkitektur og design i den norske kulturpolitikken står begrepet *estetikk* helt sentralt. I stortingsmeldingene heter det for eksempel: "Ved inngangen til 1990-årene formidler det norske tettstedet en mangel på bevissthet om betydningen av og mulighetene for å satse på estetisk kvalitet" (KD 1992:136) og "Også innanfor vegsektoren finst det mange gode døme på at det er lagt stor vekt på estetiske kvalitetar" (KKD 2003:46). Her benyttes estetikkbegrepet sammen med *kvalitet*, og *estetisk kvalitet* omtales som en klart definert størrelse som alle vet hva innebærer, til tross for at begrepet ikke defineres i stortingsmeldingene. Men hva er egentlig estetikk?

Estetikk er et begrep som på mange måter henger sammen med kunstbegrepet, samtidig må disse også holdes nøye adskilt. "Kunst" er et gammelt begrep som vi kjenner i for eksempel uttrykket "de syv frie kunster" fra Oldtiden. De syv kunstene er her språklige: grammatikk, logikk og retorikk, og de er matematiske: aritmetikk, geometri, astronomi og musikk (Kjørup 2000:15). Men kunst kan også være andre ting, for eksempel malerkunst eller teaterkunst. Oppsummerer vi dagens forståelse av kunst, kan vi si at det ofte forstås som "finkultur": Som vi husker fra *2.1 Kultur* kan kunst sees som ytringer innenfor kultur og åndslivet som er "[…] høyt bearbeidet, utviklet eller foredlet" (NAVF 1990:19). Videre kan man si at kunst er noe mer enn bare verket eller gjenstanden. Kunst blir til i møtet mellom kunstner, verk, mottaker og kontekst (Bale 2009:19). I denne sammenhengen er estetikk "den gjennomgripende sanselige erfaringen som et møte med et kunstverk er" (Bale 2009:18).

> Kunst inngår ikke i praktiske sammenhenger, og er heller ikke kjennetegnet ved at den avbilder virkelighet […] I stedet kjennetegnes den av "annerledeshet". Dette er verkets estetiske kvalitet, og hva kunstneren forsøker å få fram. Den estetiske kvaliteten

> fremkommer i kunstens form, som igjen er symbol for menneskelige følelser (Bale 2009:20).

Kunst kjennetegnes altså ved en "[…] "annerledeshet" som er verkets estetiske kvalitet". Kunstbegrepet knyttes på denne måten sammen med estetikk, et begrep som ble introdusert i 1750 av Alexander Gottlieb Baumgarten i teksten *Aesthetica*. Begrepet hadde tidligere blitt benyttet i betydningen som ligger i det greske *aisthesis*, nemlig sansning og erkjennelse (Bale og Bø-Rygg (red.) 2008:11). Baumgarten var den første til å sette estetikk i en filosofisk sammenheng: For ham var estetikk "vitenskapen om den sanselige erkjennelse" (Baumgarten (1750) 2008:11).

Mens Baumgarten vektla den sanselige erkjennelsen i estetikkbegrepet, fulgte David Hume med sitt syn på estetikk og estetiske dommer som en form for holdninger som skapes gjennom følelsesmessig og subjektiv vurdering (Kjørup 2000:18). I *Of the Standard of Taste*[8] forfektet han at praksis og erfaring er hovedingredienser i en velutviklet smak: "Smaksevnen foredles gjennom bruk, ferdighet fordrer erfaring, og erfaring oppnås gjennom sammenligninger som lærer oss å skille mellom grader av fortreffelighet" (Bale 2009:67). I *A Philosophical Enquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful* fra 1757 skilte Edmund Burke mellom det sublime og det skjønne. Det sublime, altså det opphøyde, ble sett som en mektig kraft i naturen som skaper forbløffelse. Når forbløffelsen oppstår:

> […] blir sinnet så oppfylt av objektet at det ikke kan reflektere over noe annet, og dermed heller ikke over det objektet det er fylt av. Og dette gir det sublime dets store kraft, for langt fra å ha sitt opphav i våre refleksjoner, foregriper det dem, og kaster oss frem gjennom en uimotståelig kraft. Forbløffelse er, som jeg allerede har sagt, den sterkeste virkningen av det sublime; de svakere virkningene er beundring, ærbødighet og respekt (Burke (1757) 2008:35).

[8] Trykket i *Four Dissertations* fra 1757.

Det sublime overgår det skjønne fordi det behaget som oppstår ved opplevelse av det sublime medfører "bortfall av smerte eller fare" (Bale og Bø-Rygg (red.) 2008:32).

Immanuel Kants syn på estetikk[9] var inspirert av Burke, men der Burke var opptatt av å skille mellom det sublime og det skjønne, fokuserte Kant på at enhver estetisk dom er en såkalt *smaksdom* (Bale 2009:11). På denne måten var Kant opptatt av dømmekraften, og hvordan estetikk er en måte å bruke denne på. I så måte knyttet også Kant spørsmålet om estetikk til spørsmålet om smak, men der Hume appellerer til *common sense* og pragmatisk sans (Bale 2009:70), og der det for Burke ser ut til at forbløffelsen tar overhånd og svekker dømmekraften, holder Kant fast på et ideal om at det er det iskalde og systematiske subjektet som skal fatte smaksdommene. Smaksdommene kan ikke være annet enn subjektive, men de kan utledes gjennom en vurdering av kvalitet, kvantitet, relasjon og modalitet: "*Smak* er evnen til å bedømme en gjenstand eller en forestillingsmåte gjennom et *fullstendig interesseløst* velbehag eller mishag. Gjenstanden for et slikt velbehag kalles *skjønn*" (Kant (1790) 2008:62, sitert etter Bale 2009:70)

For Hegel handlet det mer om følelser i den estetiske opplevelse: estetikk er "[…] kunstens filosofi eller mer bestemt den skjønne kunsts filosofi" (Hegel (1835) 2008:117). Videre heter det i hans *Innledning til estetikken* at:

> Da kunstverket ikke er noe som rent generelt skal vekke følelser – dette ville jo uten videre sette det på linje med veltalenheten, historieskrivningen og den religiøse oppbyggelse – men spesielt, for så vidt som det er skjønt, så kom man på den tanke at å lete efter en spesifikk *skjønnhetsforståelse* og en spesiell sans som skulle svare til denne. Det viste seg imidlertid fort at en slik sans ikke kunne være et av naturen fastlagt og bestemt instinkt, som i og for seg kunne utskille og bestemme det skjønne. Derfor antok man at denne sans forutsatte *dannelse*, og denne dannede skjønnhetssans kalte man så *smak* (Hegel (1835) 2008:126).

[9] Immanuel Kants syn på estetikk ble i hovedsak fremlagt i *Ktitik der Urteilskraft* fra 1790.

Innsnevringen av estetikk til kunstfilosofi, og sammenbindingen av dannelse og smak, har blitt tillagt Hegel. Smaken forandrer seg kanskje over tid, over ulike perioder eller epoker ettersom tiden forandrer seg og trender skifter. Allikevel kan man hevde at det finnes noe som er allment skjønt, noe som er godt, noe som alltid vil oppfattes som godt. Noen vil også knytte dette til et spørsmål om *kvalitet*, vi skal for eksempel se at det var nettopp dette Norsk Form gjorde. På den ene siden kan man si at smak er noe som er avhengig av dannelse, at smaken for eksempel kommer an på utdannelse. I så måte vil man kunne hevde at for eksempel arkitekter og designere har en mer velutviklet, og dermed også bedre, smak enn folk flest. På den andre siden kan man hevde at smak er subjektivt, og at det kommer an på "øyet som ser" uavhengig av grad av dannelse. Et slikt syn vanskeliggjør ideen om å kaste smaksdommer over estetiske uttrykk. Begge disse tilnærmingene til smak kan problematiseres, for finnes det noe slikt som det Kant forfektet: Har noen evnen til å bedømme gjenstander gjennom et *fullstendig interesseløst* velbehag eller mishag? Og kan man si at noen har bedre smak enn andre? Smakens hovedproblem gjenstår: "[…] hva avgjør – bildet selv eller vår dømmekraft?" (Bale 2009:66). Samtidig som man er avhengig av å kunne vurdere estetiske uttrykk, for eksempel i og for omgivelsene våre, kan man ikke gå bort i fra at slike vurderinger til en viss grad alltid vil være subjektive og avhengige av individet.

2.4 Estetikkens retorikk

Den språklige realiseringen av estetisk vurdering gir seg ofte utslag i smaksrelaterte utsagn som for eksempel "det passer ikke inn"[10]. Den estetiske retorikken tilhører ikke bare fagfolkene, men også folk flest: Alle har et eller annet forhold til omgivelsene rundt seg. Retorikk kommer av det greske ordet *rhetor* som betyr taler, og adjektivet *rhetorikos* som i Oldtidens Athen "[…] kunne brukes om alt som angikk en rhetor" (Andersen 2004:11). I dag benyttes ofte "retorikk" for å betegne "tomt prat" (Det er bare retorikk!), uten hensyn til for eksempel oppriktighet. I denne oppgaven forstår vi

[10] Se for eksempel Hæge Håkedal Skjævelands *Passer det inn? En diskursanalyse av estetikkforståelser i byutviklingen*, masteroppgave ved Universitetet i Ås mai 2009.

retorikken som overtalelse, men ikke overtalelse kun for overtalelsens skyld. ”Overtalelse- det er demokratisk meningsdannelse. Overtalelse er den metoden menneskene i et sivilisert og lovlydig samfunn bruker for å oppnå konsensus og drive igjennom endringer” (Andersen 2004:279). Det moderne demokratiet hviler på at hver kan si sin mening – også om arkitektur, design og estetikk.

På den ene siden er estetikken knyttet til det materielles fysiske utforming, på den andre siden realiseres estetikken først i møtet med mennesker og deres tolkning av det materielles uttrykk. Estetikk finnes altså ikke uten *opplevelsen* av et uttrykk, og i denne sammenheng er også retorikken, og den språklige utformingen av opplevelsene, en del av estetikken. Søren Kjørup henviser til den opplevelsen noen som flytter en tung skulptur i et museum har av skulpturen, og han påpeker at det er liten tvil om at flyttehendelsen er fylt av opplevelser, dog kanskje ikke så mange estetiske (Kjørup 2004:43). En ting er det som faktisk eksisterer foran oss, noe annet er opplevelsene vi har av tingene, og hvilken mening vi gir dem. I flytteprosessen er ikke den estetiske opplevelsen av statuen det viktigste, det er det praktiske ved å flytte den.

> Det er to slags virkeligheter mennesket har: *techne* og *praxis*. *Techne* er teknikken. Vi pusser båten med hendene. Man angriper virkeligheten med hender og føtter. Går, sparker og klorer. Det andre er samhandling gjennom å bruke kjeften – det er *praxis*. Mye av handlingene i vårt samfunn, som er blitt så postmaterielt, vil være av den siste typen, verbal handling.
>
> (Johannesen (1990) sitert i Rimbereid og Åslund (red.) 2006:217)

Sammenblandingen av disse to, av techne og det materielle på den ene siden, og praxis og opplevelsen på den andre, er estetikkens retorikk sitt hovedproblem. I omtalen av estetikk kan det virke som om en tings estetikk er gitt forut for opplevelsene av denne tingen. I så måte er det interessant å stille spørsmål til hvordan estetikk omtales i samfunnet og i politikken, og hvem estetikk-retorikken retter seg mot. Hvem styrer estetikkens definisjoner og rolle i samfunnet?

Estetikkens retorikk er – eksplisitt eller implisitt – preget av begrepene kvalitet og smak. Disse står ofte i motsetning til hverandre, særlig dersom man skiller mellom

den profesjonelle kvaliteten og den private smaken. Når estetikk omtales i den offentlige debatten kan man få inntrykk av at det kun dreier seg om det som er vakkert. Dette er et vrengebilde av den klassiske kunstfilosofiens forståelse av begrepet, her forfektes det at det heslige også kan være estetisk. Videre er det heller ikke gitt hva som er estetikk på den mindre heslige siden, men Kants skille mellom det behagelige og det skjønne kan hjelpe oss et stykke på vei:

> Kant skiller mellom det behagelige og det skjønne, som bestemmes ved hver sin form for velbehag. Det velbehag som kjennetegner det behagelige, er betinget av sansestimuli og er knyttet til den enkeltes private smak. […] For det skjønne, derimot, er det innbilningskraft og forstand, ikke sansning som er av de avgjørende evnene. Her dreier det seg ikke om sansesmak, men om refleksjonssmak (Bale 2009:70).

Ifølge Kant er det altså et skille mellom refleksjonssmak og sansesmak, noe som kan overføres til skillet mellom privat smak og det jeg her har valgt å kalle profesjonell kvalitet. Mens den profesjonelle kvaliteten vurderes ut i fra bestemte kriterier og reflektert vurdering, er den private smaken basert på en mer instinktiv vurdering. I stortingsmeldingene som vi skal se nærmere på om litt, er skillet mellom disse to tydelige, og det kommer til uttrykk gjennom utsagn som: ”Utvikling av samtidsrelevante produkt føreset eit samarbeid mellom den utøvande kompetansen, formgjevaren, og dei faktiske og potensielle oppdragsgjevarane, bedrifts- og industrileiarane” (KKD 2003:46). Her ser vi hvordan Regjeringen, gjennom stortingsmeldingen *Kulturpolitikk fram mot 2014*, søker mot en kombinasjon av ”den utøvande kompetansen”, som er formgiveren, sin kvalitets- og smaksforståelse, og oppdragsgiverne, altså de som skal omgi seg med de ”samtidsrelevante produkt”, sin kvalitets- og smaksforståelse.

3. Da arkitektur og design kom inn i kulturpolitikken

3.1 Kulturpolitikk i tiden

Gjennom stortingsmeldingen *Kultur i tiden* fra 1991 - 1992 ble det for første gang eksplisitt uttrykt ambisjoner og mål med hensyn til utformingen av våre fysiske omgivelser. Denne meldingen ble til under Åse Klevelands periode som kulturminister. Det var Peter Butenschøn, som senere skulle bli direktør for det nye informasjonssenteret for arkitektur og design, Norsk Form, som skrev dokumentet i sitt arbeid som rådgiver for kulturministeren. Som kulturminister stod Åse Kleveland for en massiv satsning på arkitektur og design som felt i den norske kulturpolitikken, og som fyrtårn for den norske selvfølelsen: 1990-tallet ble preget av et storslått designprogram under OL på Lillehammer i 1994, bygging av Gardermoen hovedflyplass, og operadebatt i hovedstaden. På den andre siden stod Klevelands kulturpolitikk også for en økt satsning på folks daglige og hverdagslige omgivelser: "Vis meg hva du omgir deg med, og jeg skal si deg hvem du er" uttalte Kleveland (Rolness 1995:46). Det ble bygget katedraler som Vikingskipet, men det ble også iverksatt en rekke tiltak som for eksempel skulle verne om lokal byggeskikk, estetisk kvalitet og økologisk byggepraksis. Det ble sørget for å tilpasse samtidig arkitektur til fortidens byggeskikk, slik ble også *stedsidentitet* et viktig poeng for den nye kulturpolitikken.

3.2 Norsk Form

I *Kultur i tiden* ble det viet et eget punkt til opprettelsen av "et nytt informasjonssenter for arkitektur og formgivning" (KD 1992:140):

> Senteret kan samle mange tråder innenfor det omfattende engasjementsområdet som rommes i begrepet "omgivelser som kultur", fra kulturlandskap og tettsted til hverdagens gjenstander. Det vil forholde seg til et bredt publikum og til fagfolk, og vil

> virke som et kompetansesenter, et sted for informasjon og utstillinger og et produksjonssted for kunnskap om omgivelser og estetisk kvalitet. Det er departementets håp at et slikt senter kan invitere til et forpliktende og fruktbart samarbeid mellom flere departementer og organisasjoner (KD 1992b:140).

I 1992 ble det sendt ut *Forslag til etablering av et informasjonssenter for formgivning og arkitektur*[11] fra Kulturdepartementet, og rapporten *Omgivelser som kultur. Handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø* ble skrevet av en arbeidsgruppe[12] oppnevnt av Kulturdepartementet. Norsk Form ble opprettet samme år[13], og de første driftsmidlene til senteret ble bevilget. I utviklingen av arkitektur og design i folks daglige og hverdagslige omgivelser ble Norsk Forms arbeid med bensinstasjonene et flaggskip for den utviklingen man senere har sett. I 1993 tok senteret opp spørsmålet om bensinstasjonenes beliggenhet i by- og landskap, og bensinstasjonenes utforming og estetiske uttrykk. Målet var at bensinstasjonene i Norge skulle tilpasses sine lokale omgivelser, og at de på denne måten skulle preges av stedsidentiteten til det lokale miljøet. Prosjektet endte vellykket, med enighet mellom Norsk Form og Norsk Petroleumsinstitutt. Resultatet var en rekke retningslinjer for hvordan bensinstasjonene "[…] kan undgå at blive alt for skræmmende for deres omgivelser" (Kjørup 2004:14).

Norsk Form uttalte det som sitt hovedmål i startfasen å arbeide for en innføring av estetiske prinsipper i det offentlige rom. Her ble spørsmålet om hva som for eksempel er "god form", eller hva som er pent, stygt eller kitchy, ufyselig eller vakkert,

---

[11] Arbeidsgruppen som utformet dokumentet bestod av sivilarkitekt Peter Butenschøn, samt "[…] direktøren i Landsforbundet Norsk Form, rektor for Statens håndverks- og kunstindustriskole, den daglige leder for Norsk Arkitekturmuseum, en koordinator fra Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd, og en civilingeniør, nemlig Ulla Tarras-Wahlberg,, Roar Høyland, Elisabeth Seip, Sissel Ree Schjønsby Johan Tønnesson og sivilingeniør Svein Riebe-Anderssen" (Kjørup 2004:33-34).

[12] Arbeidsgruppen bestod av Peter Butenschøn (sivilarkitekt MNAL (leder)), Arnfinn Bø- Rygg (førsteamanuensis), Ketil Kiran (sivilarkitekt MNAL), Morten Krogstad (journalist), Bruno Lundstrøm (professor), Anniken Thue (museumsdirektør) og Anne Wichstrøm (førsteamanuensis) (KD 1992c:5).

[13] Stiftelsen Norsk Form fikk sine vedtekter og sitt lokale i Kongensgate 4 i Oslo 18. desember 1992. Institusjonen har allikevel feiret fødselsdag 3. september hvert år, som markering av innflyttingen i Kongens gate 4 (Kjørup 2004:15).

et sentralt spørsmål i både Kulturdepartementet og Norsk Forms arbeid. Som nevnt tidligere var det et eksplisitt uttrykt mål for Norsk Form å utvikle kvaliteten på omgivelsene våre: Norsk Form skulle arbeide for en "[…] økt samordnet innsats for estetiske og økologiske verdier for å utvikle kvaliteten i det fysiske miljøet" (Sønstegaard 1998:14). Dette skulle gjøres ved å forbedre de estetiske uttrykkene i det norske samfunnet. Med denne ambisjonen fulgte det også at staten måtte ta stilling til nettopp *smak*: "Sansene skaper mening, de er innvevd i sosiale betydninger. Slik skapes en spenning i estetisk teori mellom smak som nytelse og som evne til å skjelne" (Bale 2009:65). Dette ble også sentralt for regjeringens satsning på økt estetisk kvalitet i omgivelsene, og for Norsk Forms arbeid.

Norsk Form ville ikke være et smakspoliti, og de grepene som skulle tas skulle ikke nødvendigvis avhenge av smak, men snarere av kvalitet. I prinsippet innebar dette at dersom man skulle reise fire ulike bygg, skulle de alle kunne bygges innenfor ulike tradisjoner og stilarter. Det skulle dog være det ypperste innenfor hver av de gitte tradisjonene. Norsk Form ville heller ikke blande seg i hvordan folk hadde det hjemme. Det var det offentlige rom som skulle være hovedbeskjeftigelsen, og særlig gikk man til verks mot det man kalte *mellomlandet* eller *mellomstedene*, det som verken er et sted, eller det som er helt stedløst, eller uten stedsidentitet. Bensinstasjonene var en viktig del av dette.

> Stedskrisen er også en forvaltningsmessig utfordring. De politisk-administrative grensene har for det meste fulgt naturlige grenser i landskapet. Idet steder i vekstområdene vokser sammen til punktvise fortetninger innenfor større regioner, oppstår nye politisk-administrative problemer fordi tilhørighetsforhold, kontaktflater og kommunikasjonsmønstre går på tvers av de opprinnelige naturlige grensene. Forutsetningene for den administrative styringen undermineres av den mobile frihet for produksjonsenheter og personer, og disse blir ukjente størrelser i kommuneregnskapet, fysisk tilfeldig plassert i et vidstrakt, nivellert landskap. Bare postadressen knytter den enkelte aktør eller enhet til stedet (KD 1992d:16).

Til tross for at man ikke skulle være et smakspoliti og ikke ønsket å si mye om hvordan folk hadde det hjemme, ble et av de første prosjektene til Norsk Form

utstillingen *Med smak skal hjemmet bygges*, der sosiologen Kjetil Rolness, allerede velkjent for sin kitch-oppvurderende bok *Vulgær og vidunderlig. En studie i utsøkt dårlig smak* fra 1992, hadde en sentral rolle. Her tok man for seg ulike innredninger og klassikere fra norske hjem. Kitchen ble dyrket og nipset fikk sin legitime plass i den norske stue. De mest sentrale personlighetene i det norske arkitektmiljøet var ikke fornøyde, men utstillingen ble en suksess med store besøkstall. Kanskje følte mange at de fikk en slags oppreisning med utstillingen der Bohus fikk plass og innpass i et felt som tidligere utelukkende hadde tilhørt kultureliten og produsenter som Fritz Hansen? Utstillingen var en viktig del i Norsk Forms strategi, fordi det på den ene siden inviterte folk inn i et miljø og en diskurs som tidligere hadde vært mer lukket og reservert for fagfolkene, mens man på den andre siden inviterte fagfolkene inn i stuene til folk flest. *Med smak skal hjemmet bygges*, som ble fulgt opp med TV-serie og coffee-table-bok, ble et prosjekt der ulike diskurser møtte hverandre: Den faglige tilnærmingen til kvalitet ble blandet med den folkelige smaken, og den folkelige smaken ble tatt inn på den faglige arenaen.

3.3 Arkitektur og design i 2000-tallets kulturpolitikk

Da kulturmeldingen *Kulturpolitikk fram mot 2014* kom i 2003, hadde det gått litt over ett tiår siden forrige gang en slik oversiktsmelding kom ut. Det var også litt over ti år siden innlemmelsen av arkitektur og design i kulturpolitikken for første gang hadde funnet sted. *Kulturpolitikk fram mot 2014* bærer preg av ambisiøse mål og planer som først og fremst skal munne ut i langsiktige resultater for den norske kulturpolitikken. Samtidig er meldingen også preget av forventning til hva man kan rekke å gjøre før 200-års jubileet for Grunnloven i 2014.

Kulturpolitikk fram mot 2014 ble til under Bondevik II-regjeringen, med Valgerd Svarstad Haugland som Kultur- og kirkeminister. Meldingen var viktig for arkitektur og design i kulturpolitikken, og visjonene fra *Kultur i tiden* skulle videreføres. Kapittel 10 er satt av til temaet: ”Biletkunst, kunsthandverk, arkitektur, design og offentleg rom”,

og i kapittel 3 finnes egne delkapitler om arkitektur og design: 3.3.6 Arkitektur og 3.3.7 Design.

En annen melding fra denne regjeringen, og fra samme året som *Kulturpolitikk fram mot 2014*, er stortingsmelding nr. 38 *Den kulturelle skulesekken*. Dette er en melding om ett spesifikt virkeområde i den norske kulturpolitikken, nemlig barn og unge. Meldingen handler om alt fra "Kulturen sin eigenverdi" til smalere temaer som for eksempel "Foreningen !les", og den har også et kort delkapittel om "Norsk Form og Utsmykkingsfondet for offentlege bygg":

> Innanfor skulesatsinga tek Norsk Form sikte på å byggje opp ei sterk fagleg eining som arbeider med skulen som kulturhus i lokalmiljøet, skulen sin arkitektur, skulemiljøet sin bruksmessige og estetiske kvalitet ute og inne, og pedagogisk-fagleg verksemd som nettverk, undervisning og materiell. Norsk Form arbeider for å etablere eit permanent tilbod på dette området og har mellom anna etablert nettsida www.norskform.no/skole med informasjon til skulane (KKD 2003, regjeringen.no)[14].

Satsningen på kultur for barn og unge ble et av de viktigste arbeidene fra Kultur- og kirkedepartementet under Bondevik II-regjeringen. Dette betyr ikke at arkitektur- og design som deler av kulturpolitikken var glemt. Som sitatet ovenfor viser, var Norsk Form nå blitt en naturlig institusjon å trekke inn i politisk arbeid med formgiving og omgivelsene, og en naturlig del av flere virkeområder enn Kulturdepartementets. Skolen omtales som et "kulturhus i lokalmiljøet" og det skal satses på skolen sin arkitektur, samt "skulemiljøet sin bruksmessige og estetiske kvalitet ute og inne". Arkitektur- og designpolitikken fra starten av 1990-tallet ble videreført, også i de meldingene som handler om spesifikke virkeområder innenfor kulturpolitikken som tradisjonelt ikke har hatt noe med arkitektur og formgivning å gjøre. Innlemmelsen av arkitektur og design i den norske kulturpolitikken fortsatte på 2000-tallet, og trådene fra *Kultur i tiden* ble tatt opp.

---

[14] http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/20022003/Stmeld-nr-38-2002-2003-/4/3/2.html?id=329368 (lastet 25.04.2009).

4. Teori

4.1 Retorikk og diskurs

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg sentrale retoriske begreper, som jeg senere vil benytte for å analysere kapitlene om arkitektur og design i de to kulturpolitiske stortingsmeldingene. Det er retorikkens oppgave å undersøke hvorfor noen når frem med et budskap mens andre ikke gjør det. Hvorfor en type språkbruk er mer vellykket enn en annen, og enda viktigere: Hvordan språket påvirker oss slik at nettopp én type retorikk overtaler bedre enn en annen i en gitt situasjon. "Retorikken systematiserer og foredler det naturlige" (Andersen 2004:2), den setter den naturlige menneskelige aktiviteten "å kommunisere" i system, og retorikkens begrepsapparat kan bidra til økt forståelse av kommunikasjonen.

For retorikken er det uenigheten som ofte fører til argumentasjon, som er særlig interessant. Det er for eksempel ikke noe poeng i å argumentere for noe som det hersker enighet om. Samtidig er det nettopp enigheten en retorisk analyse går ut i fra fordi argumenter som regel baseres på en eller annen form for enighet. Et eksempel er at man i den norske politikken ofte går ut i fra påstander som at "Norge er et demokrati". Dette er et standpunkt som det hersker bred enighet om, og som i Norge kan fungere som et felles møtested mellom ulike debattanter. For arkitekturpolitikken skal vi senere se at "god form" benyttes på en slik måte: Det hevdes, som om det er noe alle vet hva er og som alle er enige om, at "god form" og "hevning av omgivelsenes kvalitet" er en av hovedgrunnene til at Norge trenger en ny arkitektur- og designpolitikk. Senere i oppgaven skal vi se nærmere på dette, og vi skal se at det ikke fungerer helt å ta utgangspunkt i ting som ikke er allmenne standpunkter.

Et sentralt poeng for retorikken er altså *argumentasjon* i den bredeste forstand, det vil si at argumentasjon sees som en naturlig del av en hver språklig praksis. Barnet argumenterer når hun hevder at "alle får lov" (og derfor burde også jeg få lov) og politikeren argumenterer når hun i en bestemt kontekst hevder at "i Norge er det ytringsfrihet" (og derfor skal alle få uttale seg fritt i Norge). Overbevisende

argumentasjon er argumentasjon som overtaler den som argumentasjonen retter seg mot. Vi kan skille mellom analytiske og dialektiske argumenter, der førstnevnte er argumenter som berører sannheten, dvs for eksempel argumenter som *syllogismer* som medfører *nødvendighet*, mens dialektiske argumenters verdi beror på hvordan de påvirker en bevissthet, de handler om synspunkter (Perelman 2004:29-30): "Var och en av dessa domäner kräver sitt slags diskurs. Det är lika löjligt att nöja sig med en förnuftig argumentation från en matematiker som att kräva vetenskapliga bevis av en talare" (Perelman 2004:30). Å studere *årsakene* til at noen lykkes med sin retorikk, mens andre mislykkes er med andre ord et hovedtema for retorikken. Gjennom å studere tekster systematisk kan retorikkens begrepsapparat bidra til en økt forståelse av menneskelig kommunikasjon. Tanken om retorisk medborgerskap kan bidra til å systematisere den retorikkforståelsen jeg vil arbeide ut i fra her: Retorikken i et samfunn som det norske kan sees som demokratisk i seg selv fordi den snarere enn å manipulere og sjonglere med folks tanker gjennom enveiskommunikasjon, åpner for ordskifte og kamp om meninger:

> Folk flest driver likevel med slike ting [argumentasjon] enten helt usystematisk eller på grunnlag av opparbeidet rutine. Men siden begge disse fremgangsmåtene er mulige, er det klart at vi også kunne gå metodisk frem. Det er nemlig mulig å studere *årsakene* til at folk lykkes – noen av rutine, andre ved slumpetreff. Og alle vil vel si seg enige i at dette er det et *fag* har til oppgave (Aristoteles 1354a).

I denne oppgaven vil jeg særlig gjøre bruk av *topos*-begrepet, og vi skal se hvordan *topoi* bidrar til å innlemme arkitektur og design i kulturpolitikkens topologi. Med topologi forstår vi de samlende ideer som strukturer et felt, noen vil argumentere for at det er feltets ideologi, mens andre vil kalle det *steder* i menneskets tankevirksomhet som strukturerer virkeligheten.

Diskurs er et begrep som i mange tilfeller benyttes for å betegne og skille ulike ideologier fra hverandre. Begrepet kan, som hos Michel Foucault, være måter som kunnskap formes, spres, og brukes på i samfunnet (Englund og Svensson 2003:73). I denne forståelsen går man ut i fra at diskurser (som omtales i flertall) er konvensjonelle måter å si ting på, og disse måtene er skapt og skaper konvensjonelle

måter å tenke på (Johnstone 2005:3). Det kan også forstås som *tekst i kontekst:* "[…] en institusjonelt og historisk forankret tenke, tale-, handlings- og væremåte" (Tønnesson (red.) 2002:220). I denne oppgaven vil jeg først og fremst benytte diskursbegrepet som en del av den metodologiske tilnærmingen til oppgaven. Dette skal vi komme tilbake til i kapittel 5.1 Metode. Videre vil jeg benytte og forstå diskursbegrepet i tråd med Michel Foucaults arbeid. Sosiale forhold preger diskursene, og sosiale strukturer bestemmer dem. Samfunnet består av en rekke diskurser, det som Foucault omtaler som *orders of discourse*. Norman Fairclough tar i bruk dette begrepet i sin omtale av sosiale vilkår for diskurser og av hvordan diskurser bestemmes av sosiale strukturer:

> […] the way in which actual discourse is determined by underlying conventions of discourse. I regard these conventions as clustering in sets or networks which I all *orders of discourse*. […] These conventions and orders of discourse, moreover, embody particular ideologies (Fairclough 2001:23).

Kulturpolitikken i Norge er en diskurs, arkitektur og design er en diskurs, byråkratiet er en diskurs. Det kan også være flere diskurser innenfor et felt, et eksempel er at arkitekturdiskursen med innlemmelsen av arkitektur i den norske kulturpolitikken fikk del-diskursen "arkitektur som politisk virkeområde". Her har byråkratene én måte å snakke på, arkitektene en annen, og folk en tredje måte. I denne sammenhengen er det særlig interessant å tenke diskurs som en arena for debatt og samordning, som en samlende dimensjon av samfunnet snarere enn en splittende. Diskurs er "[…] language as a form of social practice" (Fairclough 2001:16).

Kulturpolitikken er et felt som innebefatter mange ulike praksiser, og dermed også ulike diskurser. Kulturpolitikken skal være for alle i Norge, og den skal derfor forvalte ekspertenes (kunstnernes, designernes, arkitektenes) virksomheter på best mulig måte, samtidig som den skal bevare den norske kulturarven. Kulturpolitikken skal bygge fellesskapet samtidig som mindre gruppers behov skal tas vare på. Slik må kulturpolitikkens retorikk appellere til et bredt spekter av folk, den må innlemme nye kulturuttrykk og den må kommunisere ekspertenes uttrykksform på en måte som ikke virker fremmedgjørende for folk flest. På denne måten innebefatter den kulturpolitiske diskursen mange smalere diskurser, samtidig som den også er en del av enda videre

diskurser, for eksempel den politiske. For arkitektur og design *i den kulturpolitiske diskursen* handler det i stor grad om få begrepene til å passe inn i de større kontekstuelle sammenhengene, og i de bredere diskursene. Samtidig skal man holde fast på det særegne ved arkitektur og design-diskursen, slik at den ikke virker fremmedgjørende for arkitektene og designerne. Dette vil jeg komme tilbake til senere, vi skal for eksempel se at diskursanalytiske begreper kan bidra til å forklare de grepene som tas i tekstene for å flytte diskursene, eller gjøre dem mer tilpasningsdyktige. Analysen vil senere vise hvordan dette foregår i *Kultur i tiden* og *Kulturpolitikk fram mot 2014*, og vi skal se på noe av den kritikken som har blitt rettet mot Norsk Form. Hovedkritikken har gått på at Norsk Form søkte å skape "maktfulle relasjoner" for å skape et *diskursivt hegemoni* over arkitektur og design.

4.2 Ytring og tekst

Vi kan skille mellom to typer ytring: Noen ytringer er umiddelbare, de hender én gang og de "[…] kan bare forstås ut i fra situasjonskonteksten" (Asdal mfl. 2008:43). Vi forstår disse ytringene ut i fra andre faktorer enn det som blir ytret, for eksempel ut i fra tid, sted og rom. For den andre typen ytring er ikke dette tilfellet: Ytringer som tekstmaterialet vi skal analysere i denne oppgaven tilhører en sjanger (stortingsmeldinger) og må forstås ut i fra kulturkonteksten de er en del av. Samtidig må de også forstås ut i fra situasjonskonteksten, men disse ytringene kan ikke tolkes med den samme umiddelbarheten som den første ytringstypen kan. Hva er så skillet mellom ytring og tekst? Først og fremst kan vi se ytringer som handling og vi kan si at:

> "Vi handler løpende gjennom ytringene våre, men kunnskap om språket alene er langt fra tilstrekkelig for å avgjøre *hvilke* handlinger vi utfører. Vi må også kjenne til sammenhengen for ytringen, og de ofte uuttalte kulturelle overenskomstene som setter oss i stand til å oppfatte ytringen som uttrykk for en spesifikk språklig handling i en gitt situasjon" (Asdal mfl. 2008:19).

Det at man oppfatter ytringen som uttrykk for en spesifikk språklig handling i en gitt situasjon, er noe av det som gir ytringer status som *tekst*: "Tekster er ytringer som deltakerne i en viss kultur gir en spesielt avgrenset status eller verdi, der det i kulturen er utviklet tekstnormer som avgjør hvilke ytringer som gis tekstverdi, og hvordan slike tekster ordnes" (Berge 2002:236). Ifølge Michael Halliday og Norman Fairclough er en tekst mer et produkt av prosessen "tekstproduksjon", enn en prosess i seg selv (Fairclough 2001:20). Tekst sees her som "[…] social spaces in which two fundamental social processes simultaneously occur: cognition and representation of the world, and social interaction" (Fairclough 1995:6). Gjennom tekst skapes mening, og gjennom mening skapes samfunnet: "Tekster er en meningsskapende ressurs for menneskelig samhandling" (Berge 2003:27). Michael Hallidays sosialsemiotikk og funksjonelle grammatikk vektlegger at mening oppstår i en kontekst: "Konteksten sier oss som språkprodusenter og mottakere at noe mening er mer aktuell enn annen mening i den aktuelle situasjonen" (Maagerø 1999:37). I oppgaven vil jeg se de to kulturpolitiske stortingsmeldingene som historiske tekster, som betydningsfulle ytringer i samtiden og fremtiden. Med tekster som disse kan vi gå ut i fra at avsender har ønsket å bygge opp under en påstand, lansere en ny tanke eller kanskje bygge opp under en annen tanke. Vi kan gå ut i fra at avsender har en *intensjon* med å produsere teksten.

I denne oppgaven har jeg valgt å analysere stortingsmeldinger i studiet av innlemmelsen av arkitektur og design i den norske kulturpolitikken. Tiltross for at dette ikke er tekster som folk flest leser, eller har som en naturlig del av hverdagen sin, er de sentrale i utformingen av folks liv. Byråkratiske tekster er til for at de skal *virke*, og de har med andre ord en klar funksjon i det samfunnet de har blitt til i. Stortingsmeldingene er resultater av sosiale prosesser, og de representerer meningsdannelsen på et felt. Videre kan denne meningsdannelsen spres: "Gjennom konkrete språklige grep, brudd og modifikasjoner kan enkelttekster, ja enkeltpassasjer i tekster, faktisk være med på å endre premissene for hvordan vi tenker om og agerer i forhold til viktige politiske eller sosiale spørsmål" (Asdal mfl. 2008:20). Samtidig er de uttrykk for avsenderens, i vårt tilfelle Regjeringens, intensjon. Disse byråkratiske tekstene er mektige, de behersker "[…] virkemidler som bidrar til å skape eller fastholde virkelighetsbilder, makt til å bringe til taushet, til å konservere eller forandre"

(Flatseth 2003:82). De skaper mening og påvirker samfunnets ideologiske forankringer, det som vi om litt skal kjenne som *doxa*.

4.3 Intensjonalitet

Stortingsmeldingene er mer enn bare beskrivelser av tiden og samfunnet de har blitt til i. Tekster som disse kan sees som deltakere i situasjoner og kontekster – de gjør noe. *Intensjonalitet* er verdt å nevne her. Tekstens intensjonalitet kan sies å være rimelige tolkninger av tekstene, og den er avhengig av mottakeren, konteksten og tolkningen av teksten. Jeg vil her slutte meg til definisjonen til Kristin Asdal mfl.: Tekstene "[…] skal gi oss tilgang til en mening som er ukjent eller ny i en eller annen forstand for den eller dem den er ment for. Dette allmenne samhandlingsprinsippet kalles *intensjonalitet*" (Asdal mfl. 2008:37). Tekstenes intensjonalitet realiseres ofte gjennom at det er skrevet en *modellavsender* inn i teksten, et "antatt rasjonelt handlende vesen", og en eller flere *modellmottaker*, som "[…] forstår ytringen slik modellsenderen vil at den skal forstås" (Asdal mfl. 2008:42s).

Samtidig som tekstene har intensjonalitet, må vi også gå ut i fra at avsenderne av stortingsmeldingene, i denne sammenhengen Regjeringen og Kulturdepartementet, har ment å si noe relevant. Den som ytrer seg "[…] tilskrives makt til å skape virkelighet i og gjennom språklige ytringer" (Asdal mfl. 2008:39). Virkeligheten er tekstliggjort, mening skapes gjennom tekst, og mening skaper samfunnet. Når mennesker produserer tekst, griper de også inn i virkeligheten og gjør noe med den.[15] Ved å spørre seg hva som er tekstens retoriske strategier, hvordan teksten gjengir saksforhold, og hvordan den er bestemt av de sosiale sammenhengene den inngår i, og skaper, kan man gjennom tolkning få et klarere bilde av hvordan teksten bidrar til å skape virkelighet (Asdal mfl. 2008:113). Menneskenes tankevirksomhet realiseres gjennom den tekstliggjorte virkeligheten. Tankevirksomheten skaper ideer, ideer genererer mening

[15] Dette er et standpunkt som særlig har blitt forfektet av J.L. Austin i hans bok How *To Do Things With Words* (Asdal mfl. 2008:113).

og standpunkter. Dermed er også tekstene bærere av menneskelige virkelighets-oppfatninger, av *ideologi*.

4.4 Ideologi og doxologi

Ideologi er et begrep som i mange tilfeller knyttes til politiske standpunkter, og sees som en størrelse som innebærer bevisste valg og handling, for eksempel at ideologi er noe som individene bestemmer seg for å slutte seg til. I denne oppgaven skal vi derimot forstå ideologi bredere, som måter å strukturere virkeligheten på. Vi skal gå ut i fra at all mening er resultat av ideologi, bevisst eller ubevisst. Dette ideologibegrepet henger sammen med det vi allerede har forstått med diskurs, og skillet mellom disse to kan være vanskelig å gripe. Mens ideologi er den tankemessige forankringen, er diskurser i større grad de praktiske utformingene, det vil for eksempel si de språklige og retoriske realiseringene av ideologien. "[…] constituting subjects is what ideology is all about – *all* ideology is in one way or another to do with positioning subjects" (Fairclough 2001:87), videre kan diskursbegrepet være måter som kunnskap formes, spres, og brukes på i samfunnet (Englund og Svensson 2003:73). Kunnskapen som formes, spres og brukes må nødvendigvis være et resultat av ideologi. Tekster er resultater av menneskelig tankevirksomhet, og med dette vil det også *med nødvendighet* følge ideologiske standpunkter fordi menneskene nettopp søker å kategorisere virkelighetens mange dimensjoner i mentale kart. Dette er også et av Ole Togebys hovedsynspunkter:

> […] mentale modeller er tankeskemaer eller relationsbegreber, der på en gang er så almene og abstrakte at de i mange sammenhænge kan perspektivere en sag ved dens relationer til andre sager, og samtidig så specifikke og konkrete at de kun anerkendes i bestemte kulturer og samfund, som de på den anden side også karakteriserer (Togeby 1993:362).

Kanskje kan vi si at diskursens ideologiske forankring er det som skaper de mentale kartene, og som bidrar til at meninger og begreper aksepteres innefor en bestemt

kultur eller et samfunn. Vi har allerede sagt at arkitektur og design er en diskurs, og at det i dag er en del av kulturpolitikken i Norge sine diskurser. Kampen om hva som skal være *common sense* når det kommer til arkitektur og design i Norge står sentralt i stortingsmeldingene. Spørsmålet om hva arkitektur og design er i den norske kulturpolitikken er også et tema, dette er nært knyttet til å bestemme hvem som skal ekspedere arkitektur og design i samfunnet. Slik blir også spørsmålet om common sense et spørsmål om ideologi: Hvem sine tanker om arkitektur og design er det som skal gjelde i det norske samfunnet? Fra Mats Rosengren er det dette vi kjenner som det retoriske *doxa*:

> Denna retoriska *doxa* tänks inte visa verkligheten sådan som den är *i sig*, utan sådan som den ter sig *för oss människor* – hvilket bland annat innebär att den verklighet som den doxiska kunskapen handlar om och relaterer till är stadd i en ständig förändring, inte alltid är enhetlig eller motsägelsesfri och i mångt och mycket är en produkt av oss själva. En doxisk, retorisk syn på värld och kunskap säger oss att vi lever i en, i eminent mening, mänsklig värld – ty vi har genom vårt mänskliga mått, *logos*, skapat en *doxa* som framställer världen just sådan som den framträder för oss (Rosengren 2003:67).

Norsk Form var i utgangspunktet "et informasjonssenter for formgivning og arkitektur" (KD 1992c). Målgruppene for informasjonsarbeidet til Norsk Form skulle være "[…] publikum, fagfolk, næringsliv og myndigheter" (KD 1992c:3). Virksomhetens arbeid skulle med andre ord rette seg mot et bredt spekter av aktører, men av målgruppene "[…] prioriteres publikum høyest, da et gjennomslag her også får konsekvenser for de tre andre gruppene. Senteret må få til en dialog mellom publikum og de tre andre målgruppene" (KD 1992c:3). Arbeidet med Norsk Form og den nye kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design på mange måter en ideologisk kamp om hvem sine tanker som skulle være gjeldene på feltet. I materialet er det ikke bare en spenning mellom for eksempel den private smaken og den profesjonelle smaken, det er også en spenning med hensyn til måten informasjonsarbeidet skal foregå på. Skal Norsk Form og staten, som på mange måter blir en dannelsesagent for den profesjonelle smaken, drive nettopp *dannelsesarbeid*, eller skal den jobbe med *informasjon*, og deretter la folk ta egne beslutninger? Problemet ligger i at det eksplisitt uttrykte målet om å være et informasjonssenter ikke alltid stemmer overens med det implisitt uttrykte målet om å

lære folk å ha god smak. Man vil ikke blande seg inn i det private, men man vil informere folk om hva som er *estetisk kvalitet*.

Måten man omtaler *estetisk kvalitet* på, uten å problematisere begrepet, er et eksempel på hvordan informasjonsarbeidet foregår: "Ved inngangen til 1990-årene formidler det norske tettstedet en mangel på bevissthet om betydningen av og mulighetene for å satse på estetisk kvalitet" (KD 1992b:136). Derfor vil Norsk Form "[…] forholde seg til et bredt publikum og til fagfolk, og vil virke som et kompetansesenter, et sted for informasjon og utstillinger og et produksjonssted for kunnskap om omgivelser og estetisk kvalitet" (KD 1992b:140). Her er det nærliggende å trekke inn Norman Faircloughs begrep *naturalisering* som springer ut fra ideen om at

> […] if a discourse type so dominates an institution that dominated types are more or less entirely suppressed or contained, then it will cease to be seen as arbitrary (in the sense of being one among several possible ways of 'seeing' things) and will come to be seen as *natural*, and legitimate because it is simply *the way* of conducting oneself (Fairclough 2001:76).

Når man benytter begreper tilstrekkelig mange ganger, blir de en del av nettopp de tankesettene som strukturerer menneskenes hverdag, de blir common sense og en del av samfunnets doxa. Kampen om den diskursive makten er også kamp om hegemoni, det er en del av de ideologiske kampene som utspiller seg i samfunnet. Å ha makten til å definere hva ord skal bety i bestemte sammenhenger, eller hva som er legitime definisjoner på begreper er "[…] an important aspect of social and ideological power, and therefore a focus of ideological struggle" (Fairclough 2001:73).

Informasjonsambisjonen til regjeringen og Norsk Form kan oppfattes som et dannelsesprosjekt fordi det i hovedsak dreide seg om å skape normer i det norske samfunnet for hva som er god og dårlig arkitektur og design. Man ønsket å forbedre omgivelsene gjennom et folkelig engasjement. Men dette engasjementet skulle genereres av staten, embetsmennene, arkitektene og designerne, og folket skulle svare med å bli mer bevisste. Denne prosessen skulle foregå ved å innføre begreper fra de kulturpolitiske og arkitektur- og designfaglige diskursene i folks dagligliv og

tenkemåte. Spørsmålet som står igjen er hvem arkitektur og design da skal være for: Folket eller eliten?

4.5 Topologi

En av retorikkens veier til å studere årsakene for vellykket eller uheldig retorikk, går gjennom å studere *topoi*. Læren om *topos* er stedslære, en metode for å finne de stedene (topoi) der argumenter, ideologier, tanker og implisitte poenger finnes. Jonas Gabrielsen sorterer topikken i fire ulike fasetter: Den heuristiske, den inferensielle, den kollektive og den kognitive fasetten (Gabrielsen 2008:20). I praksis er ikke disse fasettene entydige og adskilte, fasettene utelater ikke nødvendigvis hverandre: Virkeligheten er annerledes enn teorien på papiret (Gabrielsen 2008:76). Det som binder fasettene sammen er en rekke lokale forhold: " Topikken er som en familie, hvor nogle af de fire facetter er fælles om visse karakteristika, mens andre af facetterne er fælles om andre forhold" (Gabrielsen 2008:79). For den kollektive topikkforståelsen står *loci communes* i fokus. Dette er "[…] taleelementer, der er så velforankrede i en given kulturkreds, at de principielt kan inddrages igen og igen – og af enhver taler" (Gabrielsen 2008:37). Når det kommer til den inferensielle topikkforståelsen er det argumentet i seg selv som er i fokus. *Inferens* er "det som är outsagt i språket" (Sigrell 2001:176), det som man forstår uten at det er eksplisitt uttrykt. Når man argumenterer benytter man seg av ulike slutningspremisser og inferensmekanismer, slik blir også struktur eller form topoi i seg selv. Topikken blir i den inferensielle fasetten "[…] en lære om forskellige måder at begrunde og argumentere" (Gabrielsen 2008:47). Kanskje kan man sammenlikne dette med det Jens Kjeldsen kaller de *formale topoi*, nemlig "[…] en form for grunnleggende argumenter eller formelle tenkemåter som ligger til grunn for konkrete argumenter", eller de *innholdsmessige topoi* som er "[…] forskjellige former for faste uttrykk, argumenter og tenkemåter" (Kjeldsen 2004:150). Den kollektive og den inferensielle fasetten går altså mer på utformingen av for eksempel argumenter. I denne oppgaven vil jeg i hovedsak behandle topoi som heuristiske og kognitive. For den heuristiske forståelsen av topikk er det *å finne* som er hovedfokuset. Topoi er her ikke argumenter i seg selv, en topos er heller "[…] et muligt greb, vinkel

eller perspektiv på sagen – der så i anden omgang kunne udnyttes til at konstruere konkrete argumenter" (Gabrielsen 2008:46). Å forstå topoi kognitivt innebærer at man ser en topos som tankemønster. Menneskene tenker i steder og strukturerer virkeligheten ut i fra disse. Dette er også i tråd med Jens Kjeldsens *strukturelle topoi*: "[…] en form for mentale kart, lister eller skjemaer som dirigerer en talers søken etter materiale og argumenter" (Kjeldsen 2004:149).

At jeg vil arbeide ut i fra en heuristisk og kognitiv topikkforståelse betyr at jeg vil fokusere mer på funksjonen enn på formen. På hvilken måte uttrykker stortingsmeldingene de tankene som ligger til grunn for dem? Og hvordan bidrar språket til å strukturere den virkeligheten som finnes i og utenfor tekstene? Motsetningsparene er materialets topoi, og de er en sentral del i innlemmelsen av arkitektur og design i kulturpolitikkens topologi. De er kognitive topoi, som strukturerer virkeligheten. Samtidig har jeg altså valgt å se disse som heuristiske topoi fordi de også representerer stedene der argumenter og begrunnelser for temaet kan finnes. Heuristiske topoi, og det som Ole Togeby omtaler som "spørgehorisonter", er først og fremst en del av *inventio* i den retoriske tekstproduksjonen. Dette betyr at den heuristiske fasetten er produksjonsfokusert, men den kan også bidra til å strukturere tekstens topikk i tolkningsarbeidet. Her er det viktig at den heuristiske topikkfasetten ikke sammenblandes med intensjonen bak teksten, men at den snarere sees som et nyttig verktøy for økt tekstforståelse. Struktureringen av argumentene og teksten som helhet er et uttrykk for topikkens heuristiske fasett, og den kan sees som nært knyttet til tekstens *intensjonalitet*. Intensjonaliteten er jo nettopp det meningspotensialet som en mottaker av teksten kan realisere gjennom tolkning. I teksten finnes det også en rekke modell-lesere, og intensjonaliteten som kan realiseres i tolkningsprosessen er nært knyttet til hvilke modell-leser som realiseres når tekst og mottaker møtes.

Det er her ideologiske standpunkter er så viktig, man kan for eksempel si at tankemønstrene som topoi representerer er et resultat av ideologi, og ideologi henger ofte sammen med *common sense* (Fairclough 2001:71). De tankemønstrene som preger samfunnet er skapt og opprettholdes av menneskelige aktiviteter, for eksempel ved at mennesker strukturerer virkeligheten ut i fra visse steder, visse tankemønstre, visse topoi. Disse kan også videreføres gjennom at tankemønstrene blir naturalisert, de blir common sense gjennom repetisjon, vane eller tilslutning: "[…] by disguising its

ideological nature. It becomes naturalized, automatized-common sense" (Fairclough 1995:82).

5. Materiale og metode

5.1 Materiale

Stortingsmelding nr. 61 (1991 - 1992) *Kultur i tiden* og nr. 48 (2002 - 2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014* er analysematerialet for denne oppgaven. Dette er to hovedmeldinger, den ene tar for seg 90-tallets kulturpolitikk, den andre 2000-tallets. Begge ble til på starten av et tiår, og de handler i hovedsak om brede og langsiktige mål for kulturpolitikken. Andre meldinger, for eksempel st. meld. nr. 47 (1996 - 1997) *Kunstnarane* eller st. meld. nr. 22 (2004 - 2005) *Kultur og næring*, tar for seg mindre felt i kulturpolitikken. Flere av disse kommer også inn på arkitektur og design, og det samme gjelder også for stortingsmeldinger fra andre departementer: Arkitektur og design er et felt som berører store deler av samfunnet, og det er derfor også aktuelt i flere departementers virkeområder. For denne oppgaven har jeg avgrenset materialet til Kulturdepartementets tekster, og senere har jeg også snevret det enda mer inn til kun å være de to generelle hovedmeldingene fra Kulturdepartementet på 1990- og 2000-tallet.

5.2 Metode

Arkitektur og design som kulturpolitikk blir, som jeg allerede har nevnt, første gang eksplisitt uttrykt i stortingsmeldingen *Kultur i tiden* fra 1992. Ideene fra denne meldingen videreføres ti år senere, i *Kulturpolitikk fram mot 2014*. Her er arkitektur og design fortsatt en del av kulturpolitikkens virkeområder, men i stedet for at det som i *Kultur i tiden* har sitt eget hovedkapittel, er det i *Kulturpolitikk fram mot 2014* delkapitler som er satt av til temaene. Fra meldingene har jeg valgt å analysere kapitlene som handler spesifikt om arkitektur og design, dette er kapittel *13 Arkitektur og design* i *Kultur i tiden* og kapitlene *3.3.6 Arkitektur*, *3.3.7 Design*, *10.11 Arkitektur og offentlig rom* og *10.12 Design* i *Kulturpolitikk fram mot 2014*. Bakerst i oppgaven er

analysearbeidet dokumentert i tabeller som inneholder en kolonne som gjengir innholdet i stortingsmeldingene og en kolonne der jeg har formulert stortingsmeldingenes implisitte innhold. I den tredje kolonnen har jeg formulert motsetningspar, disse er basert på det implisitte innholdet med fokus på innebygde motsetninger i teksten i den første kolonnen. I den siste kolonnen finnes særskilte kommentarer der hvor jeg har hatt behov for å forklare nærmere koplingen mellom de tre første kolonnene.

13.1.1 Omgivelser som kulturpolitikk

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Spørsmål om utforming av omgivelser har ikke vært tatt opp i tidligere kulturmeldinger”	Utforming av omgivelser er et nytt tema i kulturpolitiske stortingsmeldinger.	Stillstand - effektivisering Arkitektur og design som kunst - arkitektur og design som håndverk	Dette åpner for forandring. Dette er en kulturmelding, tidligere har ikke arkitektur og design tilhørt kulturpolitikken.
”Dette er temaer som tilhører arbeidet med kultur, men virkemidlene for å oppnå resultater i form av høyere kvalitet er i liten grad tillagt Kulturdepartementets politikkutforming og tilskuddsordninger”	Utforming av omgivelser er en kulturell aktivitet, men Kulturdepartementet har liten innflytelse på dette. Det finnes noe som er av høyere kvalitet enn noe annet.	Arkitektur som kamparena - arkitektur som enhetlig disiplin Profesjonell kvalitet - privat smak	Her fremstilles et paradoks: Arkitektur og design er en del av kulturarbeidet, men det er utenfor Kulturdepartementets virkeområde. I så måte er arkitektur en kamparena der ulike aktører kjemper om den kulturelle aktiviteten.
”En konsekvens av dette har vært et skille mellom arkitektur/formgiving og de andre kunstarter	Arkitektur og formgiving er kunst.	Arkitektur og design som kunst - arkitektur som håndverk	I betegnelsen av ”de andre kunstarter” i denne sammenhengen er det implisitt at

som har vært prioritert av departementet”			arkitektur og design også er kunstarter.
”Også i Norsk kulturråds engasjementer har arkitektur og formgiving vært tillagt relativt liten vekt, men det er nå etablert et eget programområde, ”Visuelt miljø”, som ønsker å ta temaet opp til behandling”	Arkitektur og formgiving har tidligere ikke vært vektlagt av Norsk kulturråd, men dette er i endring, det er ”i tiden”.	Ambisjon - ambisjonsløshet	Her vises det til planlagte tiltak for å satse mer på arkitektur og formgiving, man har ambisjoner om å arbeide mer med det!

Arbeidet er basert på tolkning av det implisitte innholdet i kapitlene om arkitektur og design. Dersom man skal foreta en kvalifisert tolkning er det viktig at man ikke tillegger ytringen en antatt eller forestilt intensjonalitet. Man må ta hensyn til ytringens kulturkontekst, og tolkningen av tekstene vil innebære et fokus på ulike aspekter, og dermed også ulike forståelser av nettopp tekstene. Jeg har gjort mitt beste med henblikk på å skille kunnskap om konteksten utenfor og i teksten. Likevel vil jeg understreke at disse to står i et nært forhold til hverandre. Enhver tolkning vil være et resultat av det tolkende subjektet, som formes av tid og rom, og av kontekst: “Å lese tekst kan aldri bli nøytral avlesning. Det er en handling” (Asdal 2008:107).

Jeg har valgt å analysere de to stortingsmeldingene under ett. Ulikheter mellom dem er ikke et sentralt poeng i denne oppgaven, og analysen er derfor ikke komparativ. Målet med oppgaven er ikke å skissere en utvikling, men snarere å beskrive deler av retorikken som benyttes for å innlemme arkitektur og design i kulturpolitikkens topologi. I arbeidet med tekstene har jeg lagt særlig vekt på topikk, og jeg har utledet 28 topoi i form av motsetningspar fra materialet. Motsetningsparene skal vi senere se at kan sorteres i en tabell som representerer en generalisering over topoi som sier noe om hvordan arkitektur og design er innlemmet i kulturpolitikken.

Målet for denne oppgaven er som sagt ikke å foreta noen komparativ analyse mellom arkitektur- og designkapitlene i de to stortingsmeldingene *Kultur i tiden* og *Kulturpolitikk fram mot 2014* og tiårene 1990-tallet og 2000-tallet. Målet for denne oppgaven er heller ikke å vurdere arkitektur og design som kulturuttrykk, men som

kulturpolitisk virkeområde. Institusjonaliseringen av arkitektur og design som kulturpolitikk sier noe om synet på virksomhetene og deres rolle i samfunnet. Bak dette ligger det ideologiske standpunkter som fremstår som implisitt uttrykte i stortingsmeldingene. Disse er en del av temaet for meldingene og kulturpolitikken, men de er også representanter for et generelt syn på samfunnet. Språket er en sosial praksis (Fairclough 2001:16), og tekster er resultater av denne praksisen. Gjennom å studere tekster, kan vi også få innsyn i menneskenes sosiale praksis. Norman Fairclough deler opp diskurs i tre dimensjoner: Tekst (text), samhandling (interaction) og kontekst (context). Videre deler han den kritiske diskursanalysen i tre steg, der det første steget er beskrivelsen (description): "[…] which is concerned with the formal properties of the text" (Fairclough 2001:21). Det neste steget er tolkningen (interpretation), her er det forholdet mellom tekst og samhandling som står i fokus. Den siste delen av den kritiske diskursanalysen er forklaring (explanation). Her er det forholdet mellom samhandling og den sosiale konteksten som er hovedfokuset. Den kritiske diskursanalysen skal med andre ord foregå gjennom beskrivelse av teksten, tolkning av forholdet mellom tekst og samhandling, og til sist forklaring av forholdet mellom samhandling og sosial kontekst (Fairclough 2001:91).

Hvordan kan et slikt diskursanalytisk perspektiv benyttes i denne sammenhengen? Vi har allerede fastslått at tekstene vi her skal analysere er politiske tekster, de er stortingsmeldinger. Videre har vi studert den sosiale konteksten, og noen av de diskursene som omfatter tekstene: Kulturpolitikk og estetikk. I tekstmaterialet finnes det en rekke motsetninger mellom de eksplisitt uttrykte målene og meningene, og de implisitte påstandene. Det implisitte meningsinnholdet er det som man gjennom tolkning av teksten kan forstå som tekstens mening, uten at det er eksplisitt uttrykt i teksten. I analysen vil jeg vise hvordan topikken gjør seg gjeldende i tekstene, og jeg vil sette motsetningsparene i, og se tekstene ut i fra, en samfunnsmessig og kulturpolitisk kontekst. På denne måten kan analysen beskrive hvordan teksten samhandler med den sosiale konteksten, og videre si noe om hvordan den bidrar til å forme sin egen sosiale kontekst og virkelighet.

6. Analyse

6.1 Implisitte påstander og motsetninger

Motsetningene i materialet er tekstenes topikk, og de står ofte mellom det eksplisitte og det implisitte innholdet i tekstene. En implisitt påstand som går igjen i materialet kan være at folk egentlig ikke er fornøyde med omgivelsene slik de er nå, men at de færreste reagerer på det, fordi de ikke er "bevisstgjorte". En slik tankegang, impliserer at folk mangler det mentale begrepsapparatet man behøver for å legge merke til, og reagere på for eksempel nedslitte omgivelser: "Steder som synes nedslitte, oppleves som utrivelige, og derfor også lite innbydende for mange" (KD 1992:136). Regjeringen sier at nedslitte steder er utrivelige, og at de virker lite innbydende på mange. Dette kan forstås som at Regjeringen *vet* at folk ikke er fornøyde med omgivelsene slik de er i dag. Videre kan man hevde at dette er en måte å si at Regjeringen vet hvordan det egentlig forholder seg, tiltross for at folk selv ikke nødvendigvis har uttrykt misnøye i forhold til omgivelsene. Motsetningen står altså mellom at det på den ene siden uttrykkes eksplisitt at folk opplever nedslitte omgivelser som utrivelige, mens det på den andre siden er en implisitt påstand at folk ikke reagerer på det, fordi de mangler bevissthet med hensyn til omgivelser og estetikk i Norge. Folk prioriterer det ikke fordi de ikke er klare over hvor mye det *egentlig* påvirker dem:

> Manglende bevissthet omfatter ikke bare det nye; også vedlikeholdet og pleien av de offentlige omgivelsene, av torg og grøntanlegg, veiskråninger, fasader og serviceinnretninger tyder på lav prioritering (KD 1992:136).

En annen implisitt påstand som går igjen er at det finnes noe som er "god design": "Alt i alt bør god norsk design kunne medverka til internasjonal suksess for norske verksemder" (KKD 2003:47). Det samme gjelder for "god byggeskikk" og "estetisk utforming": "Kommunal- og regionaldepartementet har gjennom ei årrekkje arbeidd for å betra den estetiske utforminga av det bygde miljøet og har ansvaret for fleire viktige verkemiddel som skal fremja god byggeskikk" (KKD 2003:161). Det fremgår

også av materialet at det er noen som vet hva ”god design” og ”estetisk utforming” er: ”Samtidig vil det være nødvendig å bevisstgjøre om de valgmuligheter som faktisk foreligger i de fleste byggesaker og utformingsoppgaver, i valg av program, av arkitekt og designer, og av estetisk uttrykk” (KD 1992:137). Det er ikke snakk om noen ensretting, det finnes mange estetiske muligheter. Men når folk skal bli mer bevisste på disse mulighetene, må vi gå ut i fra at det er noen som skal ”bevisstgjøre” folket om det. Det er altså noen som vet mer om dette enn andre, og de skal informere folket om estetiske uttrykk.

I stortingsmeldingene uttrykkes det at den folkelige bevisstheten ikke er tilfredsstillende. Gjennom at folk lærer mer om arkitektur og design, omgivelsene og viktigheten av estetisk kvalitet i omgivelsene, vil bevisstheten øke. De som vet hva ”god form” og ”estetisk kvalitet” er, må gå i bresjen for den folkelige opplysningen, og sørge for dannelsen i det norske folk. Dette står i motsetning til målet om å ikke være et smakspoliti, og bare forholde seg til de offentlige omgivelser. Vi kan ut i fra dette si at det finnes motsetninger i tekstene ut i fra skillet mellom PROFESJONELL KVALITET - PRIVAT SMAK og mellom det å drive DANNELSE – INFORMASJON.[16] Videre kan vi også si at det her er snakk om skillet mellom BEVISSTHET – BEVISSTLØSHET. Dette er motsetningspar som er blant resultatene av topos-analysen i analyseskjemaene. De er tre eksempler på materialets topikk, og de kan videre si oss noe om hvordan ideologiske standpunkter kommer til uttrykk i tekstene, og i innlemmelsen av arkitektur og design i kulturpolitikkens topologi. La oss nå ta for oss materialet, og utlede flere slike motsetningspar.

Med motsetningene følger det en rekke paradokser. Som vi var inne på tidligere er det et paradoks at det på den ene siden uttrykkes at man ikke vil legge føringer på folks smak: ”Departementet ønsker ikke å etablere nye normer for stygt og pent” (KD 1992:137), mens man på den andre siden hevder at det ”[…] vil være nødvendig å bevisstgjøre om de valgmuligheter som faktisk foreligger i de fleste byggesaker og utformingsoppgaver, i valg av program, av arkitekt og designer, og av estetisk uttrykk” (KD 1992:137). Dette er i tråd med motsetningen DANNELSE – INFORMASJON.

---

[16] I den videre framstillingen blir topoi/motsetningspar gjengitt med SLIK SKRIFT.

Et annet paradoks er det at man omtaler ”god form” og ”estetisk kvalitet” som om det er noe som alle er enige om hva er, samtidig som man ikke vil være et ”smakspoliti”. Dersom alle var enige om hva estetisk kvalitet eller god form er, ville det ikke være nødvendig å snakke om ”folks private smak”, fordi denne da ville være lik den ”offentlige smaken”. Da ville det heller ikke være nødvendig å uttrykke at Norsk Form ikke skal være et ”smakspoliti”, fordi det ikke ville være uenighet om nettopp smak. Balansen mellom å på den ene siden skulle definere hva som er god form eller estetisk kvalitet for det offentlige rom, mens man på den andre siden ikke skal si noe om hva som er estetisk kvalitet for privatpersoner, er vanskelig å holde. Når Norsk Form eller det offentlige tar stilling til estetisk kvalitet i det offentlige rom, defineres også den estetiske kvaliteten for samfunnet som helhet. Og dette skjer til tross for at ”estetisk kvalitet” aldri defineres. Hva dette begrepet betyr, forblir et mysterium, og vi kan bare anta at det må handle om den profesjonelle smaken, det som er arkitektenes og designernes oppfatning av kvalitet. I så måte står PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK i motsetning til hverandre.

Motsetningen er også tydelig i materialet i omtalen av hvem som skal fatte beslutninger i arkitektur- og designpolitikken. På den ene siden er det ”[…] nødvendig å invitere til en bred debatt om kvalitet” (KD 1992:137), mens det på den andre siden kan virke som om debatten ikke skal være bredere enn det politikere og fagfolk vil at den skal være: ”Departementet ønsker ikke å etablere nye normer for stygt og pent. Men det er viktig å definere en ambisjon om kvalitet og økt innsats” (KD 1992:137). Det skal altså defineres klare ambisjoner, men hva kvaliteten og den økte innsatsen innebærer, er uklart. Det som derimot er klart, er at hvis man skal ”[…] foreta en nødvendig hevning av kvaliteten i omgivelsene, må man samtidig mobilisere et bredt engasjement” (KD 1992:137). Engasjementet skal altså være bredt, så lenge denne bredden er noe kontrollert, det vil si at den er preget av kunnskap som staten har formidlet: ”Man må formidle kunnskap om omgivelsenes betydning for folks dagligliv, om innvirkning på barns oppvekstmiljø og sammenhengen mellom fysisk miljø og den kulturvirksomhet som er ønsket” (KD 1992:137). Folks deltakelse i den brede debatten om omgivelsene skal være preget av statens informasjon og syn på kvalitet, til tross for at betydningen av dette, særlig det siste, er uklart.

Videre blir det også et spørsmål hvem den nye kulturpolitikken skal være for. Målgruppene for informasjonsarbeidet til Norsk Form skulle være "[…] publikum, fagfolk, næringsliv og myndigheter" (KD 1992c:3). Vi kan anta at målgruppene for den norske kultursatsningen på arkitektur og design fra Kulturdepartementets side, er de samme. Norsk Forms arbeid skulle rette seg mot et bredt spekter av aktører, men av målgruppene "[…] prioriteres publikum høyest, da et gjennomslag her også får konsekvenser for de tre andre gruppene" (KD 1992c:3). Folket står altså i fokus for satsningen på arkitektur og design, og tanken som uttrykkes i tekstene er at dersom man har folket med seg, kan man slå gjennom i alle deler av samfunnet: "Senteret må få til en dialog mellom publikum og de tre andre målgruppene" (KD 1992c:3). Den nye kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design var altså for folk, men hva da med arkitektur og design i seg selv? Hvem skulle det være for?

Spørsmålet dreier seg i hovedsak om arkitektur og design skal være for folket, eller om det skal være for arkitektene og designerne, for eliten: ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN. Et eksempel på dette er at satsningen på bygg *der folk flest ferdes* vektlegges: "Mange skolebygg og uteanlegg rundt skolene er i dag i en forfatning som svekker skolens evne til å virke som kunnskapsformidler og normdanner innenfor estetiske fag" (KD 1992:141). Den nye satsningen på omgivelsene på 1990-tallet skal ta for seg "[…] torg og grøntanlegg, veiskråninger, fasader og serviceinnretninger" (KD 1992:138). Videre trekkes satsningen på katedralene frem, Lillehammer OL i 1994 og Gardermoenutbyggingen trekkes frem som fellesskapsbyggende arkitektoniske verk som står som uttrykk for den norske identiteten: Kapittel 13 i *Kultur i tiden* innledes med et bilde av den etter hvert så kjente runemannen med den olympiske fakkelen, og med budskapet "Idrettsfest og folkefest. Vi skal gjøre det" (KD 1992:134). I *Kulturpolitikk fram mot 2014* konkluderes det med at "Ei stor hending innanfor arkitekturen dei seinare åra var opninga av den nye hovudflyplassen på Gardermoen" (KKD 2003:46). Den norske kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design skal altså ta for seg omgivelsene som helhet, alt fra veiskråninger til flyplasser skal inkluderes i kulturpolitikken. På denne måten folkeliggjøres kulturpolitikken, arkitekturen og designen: De er der folk er, og de er for folket.

Samtidig er det også påstander i materialet som skulle tilsi at arkitektur og design er for eliten, jeg har allerede nevnt dette med at det fremheves at *noen vet mer enn andre*, og at det er noen som skal lære folket om estetisk kvalitet. Disse *noen* kan i denne sammenhengen antas å være arkitektene, designerne og Kulturdepartementet selv. Spørsmålet som da gjenstår er om kulturpolitikken, som på den ene siden skal befatte seg med omgivelsene der folk flest er, mens den på den andre siden ikke skal blande seg i folks private smak, blir en form for profesjonsstyre, eller om den fortsatt er demokratisk i sin tilnærming til folk og deres omgivelser. PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI. Når Kulturdepartementet skal "bevisstgjøre", og drive informasjonsarbeid om estetisk kvalitet, samtidig som det eksplisitt uttrykkes at for eksempel Norsk Form ikke skal være et smakspoliti, er forholdet mellom profesjonsstyre og demokrati i utformingen av omgivelsene, en fin balansegang. Innsatsen skal i hovedsak rettes mot de offentlige omgivelsene, men som vi så ovenfor er de offentlige omgivelsene nokså store når de også innebefatter veiskråninger og serviceinnretninger. Hva som menes med nettopp "serviceinnretninger" kan man også lure på, Gardermoen hovedflyplass er en offentlig serviceinnretning, men det er kanskje også snakk om private innretninger som bensinstasjoner og andre næringsbygg? Heller ikke boligbygg slipper unna den offentlige satsningen på arkitektur og design, særlig er dette et trekk ved 2000-tallets arkitekturpolitiske satsing: "Innsatsen skal rettast mot busetnaden som heilskap og omfattar både nybygg og den eksisterande bygningsmassen. Det vert lagt stor vekt på informasjon og haldningsskapande verksemd andsynes publikum generelt, byggjebransjen og overfor statlege, fylkeskommunale, kommunale og friviljuge organ som har innverknad på byggjeskikken" (KKD 2003:161). Alt i alt berøres altså mer enn bare de offentlige byggene av Kulturdepartementets arkitekturpolitikk.

I materialet er det også motsetninger mellom hva arkitektur og design er, og hva det burde være. I stortingsmeldingene uttrykkes det eksplisitt at arkitektur og design skal legges under den store kunstinstitusjonen Nasjonalmuseet for kunst, den implisitte betydningen av dette kan være at arkitektur er kunst.

> Nasjonalmuseet for kunst skal mellom anna ivareta den dokumentasjonen og formidlinga av den norske arkitekturarven, dvs. at dei funksjonane som tidligare vart tillagde Norsk Arkitekturmuseum, vil verta videreførte og styrkte innanfor ramma av den nye store kunstinstitusjonen (KKD 2003:161).

Det fremgår allikevel av materialet at det står strid om feltenes plass i den kulturpolitiske styringsmodellen. Skal det behandles som en del av kunstfeltet, eller skal det ha sin helt egne plass? Et eksempel er at samtidig som arkitektur skal høre til kunstinstitusjonen, skal det også være en del av kultur- og fortidsminne. Som kultur- og fortidsminne blir arkitekturen mer en del av håndverkstradisjonen i Norge, det samme kan man si om design i forhold til kunsthåndverk. ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK. Et poeng her kan være at det at arkitektur og design som politisk felt er lagt under Kulturdepartementet, i seg selv er et viktig signal om at man i hovedsak oppfatter det som nettopp kultur, og det at Nasjonalmuseet for kunst får ansvaret for å ivareta arkitekturarven kan bety at arkitektur skal behandles som kunst i kulturpolitisk sammenheng. For eksempel kunne man sagt at arkitektur og design skulle tilhøre Miljøverndepartementet, som man for øvrig uttrykker ønske om å samarbeide med: "Miljøverndepartementet, som har det sentrale ansvaret for planleggingen etter plan- og bygningsloven, har i mange sammenhenger fokusert på kvalitetsaspektet i fysisk planlegging" (KD 1992:138). Her er også vernepolitikk sentralt, dette er en del av den "fysiske planleggingen", og det skal nå kjempe om oppmerksomheten med den tidsmessige arkitekturen. Striden i stortingsmeldingene, og særlig *Kultur i tiden* står mellom vernepolitikken som til tider kan virke utidsmessig, og den tidsmessige satsningen på arkitektur og design. TIDSMESSIG ARKITEKTUR – UTIDSMESSIG VERNEPOLITIKK

Slik sett er arkitektur ikke nødvendigvis et enhetlig felt, men snarere en kamparena der ulike meninger utspiller seg. ARKITEKTUR SOM KAMPARENA – ARKITEKTUR SOM ENHETLIG DISIPLIN / FORTIDSMINNE – SAMTID. Det er et spørsmål om vernepolitikk, om fortidsminne og om moderne arkitektur og planlegging av ny bebyggelse. Samtidig står det strid om ulike retninger innenfor arkitekturen: "I slutten av 1970-åra tok ein del leiande arkitektar opp klassisistiske element. Denne arven vart blanda med impulsar frå *Art Deco*, som var oppdaga på nytt, og slik vart det skapt eit stiluttrykk som fekk stor gjennomslagskraft" (KKD 2003:45). Det er også snakk om arkitekturen som et felt som et er hardt å få innpass i: "Rundt 1980 braut postmodernismen gjennom i arkitekturen" (KKD 2003:45). Samtidig som arkitekturfeltet er en kamparena, fremstår også arkitektene som en samlet gruppe, med en bestemt smak, og en samlet oppfatning

av kvalitet. Den profesjonelle smaken ligger til grunn for Regjeringens holdninger til arkitektur og design. I så måte kan man altså si at arkitektur er en enhetlig disiplin. Kanskje debatten om ulike stilarter og uttrykk tilhører en lukket arkitekturdiskurs som er forebeholdt fagfolkene, mens diskursen utad står samlet? Dersom det er slik, er dette kanskje noe som bidrar til at arkitekturdiskursen står sterkt i den kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design. "Arkitektene" nevnes ikke ofte i materialet[17], de er nærmest eksplisitt fraværende i tekstene. Allikevel kan man få inntrykk av at det er de som styrer tekstene og deres meninger, arkitektene er implisitt tilstede i stortingsmeldingene.

Spørsmålet om hva arkitektur og design skal være, hvilken tradisjon eller stil som skal gjelde STIL – STILBLANDING, eller skillet mellom trivsel og kvalitet TRIVSEL - KVALITET, er problemstillinger innenfor arkitekturfeltet. Dette er problemer som i hovedsak tilhører og debatteres blant fagfolkene, for folk flest er det kanskje ikke et like stort skille mellom hva som er trivelig og hva som er av høy kvalitet. Det samme gjelder for motsetningsparet FORM – FUNKSJON. Arkitekter og designere etterstreber å finne den perfekte formen, som også er funksjonell, og kombinasjonen av disse to, form og funksjon, er et evig dilemma. I materialet er det ofte uttrykt et ønske om at arkitektur og design skal være noe mer enn bare form. Det skal først og fremst være fysiske innretninger, men deretter skal det også bidra til for eksempel økt trivsel: "Klasserommene, fellesområder og skolegårder kan gjennom et ombyggingsprogram på mange skoler gi rikere muligheter for opphold, arbeid og lek" (KD 1992:141). I tillegg skal arkitektur og design fungere identitets- og fellesskapsbyggende:

> Dei siste par tiåra har bruken av design auka i profileringa av offentlege og halvoffentlege verksemder som departement, statlege og kommunale kontor, ambassadar og utestasjonar, offentleg transport og kommunikasjon og bymiljø. Også privat næringsliv brukar i stigande grad profesjonelle krefter til å profilera verksemdene sine og til å formgje og utstyra arbeidsplassane og representasjonslokala

[17] Når arkitektene omtales er det som aktører som har måttet ta inn over seg realitetene i resten av samfunnet: "Rett nok vart det gode tider igjen midt i 1990-åra, men arkitektane merka at byggjebransjen hadde gjennomgått ei omstrukturering som minska innverknaden deira over det ferdige byggverket. Ei anna endring som skjedde på denne tida, var at arkitektane byrja å ta i bruk datateknologi som gjorde at planar kunne utarbeidast og bygningar prosjekterast mykje meir rasjonelt" (KKD 2003:46).

> sine med designprodukt. Samstundes aukar medvitet om at god form kan medverka til å skapa tryggleik og trivsel (KKD 2003:47).

Spørsmålet om trivsel versus kvalitet eller form versus funksjon, henger sammen med en annen viktig topos i materialet. PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET - PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET er et spørsmål som går igjen. Som sitatet ovenfor viser, uttrykkes det at design har blitt noe som virksomheter kan benytte seg av dersom de ønsker å profilere virksomhetene sine. Det er også snakk om at "god form kan medverka til å skapa tryggleik og trivsel" (KKD 2003:47).

Form (designbevissthet) er kanskje i hovedsak et tema som har tilhørt fagfolkene. Tradisjonelt sett kan man si at det er folk flest som ville sette funksjon foran form. For femti år siden var anskaffelsen av en vare i den vestlige verden i større grad enn nå styrt av nettopp *behovet for funksjonen* til varen. I dagens vestlige samfunn fortoner dette seg noe annerledes da behovet for funksjonen til en vare kanskje ikke alltid er det som styrer et kjøp. Vareflommen er større i dag enn for femti år siden, forbrukeren har flere valgmuligheter innenfor et produkt med samme funksjon. På denne måten har også form blitt en avgjørende faktor når forbrukeren kjøper en vare. Et eksempel her kan være Apples mp3- spillere iPod, som tiltross for uenighet om den faktiske funksjonaliteten, slo an og ble 2000-tallets store bestselger innenfor sin varesjanger:

> I den private sektoren er det dessutan ein veksande marknad i den kjøpesterke mellomgenerasjonen og dei unge urbane forbrukarane som i aukande grad skaper livsstilen sin gjennom privat forbruk. Den rivande utviklinga innanfor teknologisektoren stiller bedriftene overfor stadig nye utfordringar, der den formgjevande innsatsen kan visa seg å vera avgjerande for kva evne produktet har til å kommunisera med brukaren (KKD 2003:47).

Samtidig er det viktig her at kombinasjonen av form og funksjon er et sentralt poeng for designerne, nettopp fordi de, med å produsere en vare, skal tilfredsstille

forbrukerens ønske om funksjonalitet samtidig som varens form skal nå opp til et visst estetisk nivå:

> Samstundes vert formgjevaren og bedriftene stilte overfor ulike forventningar og mangefasetterte krav når dei både skal visa respekt for individuelle behov, og føra vidare kulturelle verdiar og sosiale ideal som nøktern og rett materialbruk, godt handverk, funksjonell logikk, enkle detaljar og generelt brukarvennlege eigenskapar (KKD 2003:47).

Man kan hevde at forbrukere i dagens samfunn er stadig mer opptatt av varers identitetskapende verdi IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI, og det er i stor grad identiteten en vare fører med seg som kan avgjøre et kjøp av varen. På den offentlige og den private OFFENTLIG - PRIVAT arenaen søker mennesker å "brande" seg selv: Nike, Apple, Louis Vuitton eller Arne Jacobsens produkter fører med seg en identitet. Slik blir dette viktig for privatpersoner, så vel som for bedrifter og offentlige instanser. Vesker og joggesko er en ting, men også møblene i en foajé eller gardinene på et kontor kan skape identitet. Designens verdi strekkes i materialet til å være mye mer enn "god form". Design har også for eksempel identitetsverdi, og motsetningen står mellom denne og den praktiske verdien til varen.

> Den strategiske betydning av god design bør være åpenbar. I en situasjon der forbrukerne stiller store krav til produktene, og konkurransesituasjonen gjør at valg av produkt treffes raskt, er design en nøkkelfaktor til suksess. Arbeidet for god design er derfor både næringspolitikk og kulturpolitikk. God design bærer bud om at produktet er tilvirket i et land der kvalitet, grundighet og fornuftig bruk av ressurser står i høysetet (KD 1992:140).

Denne interessen for design har i senere tid fått en ny dimensjon i form av miljøbevissthet ØKOLOGISK PRAKSIS – IKKE- ØKOLOGISK PRAKSIS. Høy estetisk kvalitet og brukervennlighet er ikke lenger nok, nå skal den også helst ikke sette noen alvorlige spor for ettertiden. I materialet er det særlig uttrykt at den norske designen skal bidra til å markedsføre Norge som et land der "[…] kvalitet, grundighet og fornuftig bruk av ressurser står i høysetet" (KD 1992:42). Den økologiske praksisen er en del av varens

identitetskapende egenskap og verdi, miljøbevissthet er trendy. På mange måter er miljøbevisstheten også en doxologisk tilnærming til design, det er common sense at man vil verne om miljøet som best det lar seg gjøre. Uenigheten med hensyn til dette går heller på hvordan man skal verne om miljøet, hva som for eksempel forurenser osv.

Samtidig som miljøbevissthet er trendy og riktig i nåtiden, er den også en del av et bredere perspektiv på tiden. Forbrukerne ønsker å sikre framtiden for seg selv og sine etterkommere. På denne måten tar forbrukeren som individ del i en større sfære: Fellesskapet FELLESSKAP - INDIVID. Dette foregår på ulike nivåer i Norge, på lokalt, så vel som statlig nivå STATLIG - LOKALT, men "Det forvaltningsmessige ansvaret for omgivelsenes kvalitet er først og fremst tillagt lokale myndigheter" (KD 1992:136). For Norsk Form var dette med økologi og bærekraftig utvikling et sentralt poeng:

> Senterets engasjement bør omfatte kvalitetsaspektet ved alle de bygde og formede omgivelser og gjenstander, ved hele det visuelle miljø. Det bør omfatte produktenes form så vel som de prosesser som fører frem til formen. Dette engasjement kan sammenfattes i fem, til dels overlappende, kjernetemaer innenfor visuelt miljø: […] Formgivningens økologi. Inngrepets og varens tilpasning til naturen. Fremstillingsmåter, materialbruk og destruksjon i et økologisk perspektiv (KD 1992b :11).

På denne måten plasserer også spørsmålet om fortidsminne versus samtid FORTIDSMINNE - SAMTID seg her. Samtidig som dette motsetningsparet i stor grad handler om konflikten mellom den tidsmessige arkitekturen versus den utidsmessige vernepolitikken, handler det også om det tidsmessige forholdet man har til arkitektur og design. Miljøhensynet er et typisk eksempel på hvordan man plasserer arkitektur og design ikke bare i samtiden, men også i fremtiden. Dagens byggeaktivitet blir framtidens fortidsminne.

Vi har allerede sett at motsetningsparet TIDSMESSIG ARKITEKTUR – UTIDSMESSIG VERNEPOLITIKK er en sentral topos i materialet:

> En sterkere offentlig innsats for omgivelsenes kvalitet tar derfor også opp behovet for strengere estetisk engasjement innefor den alminnelige, ikke-offentlige, byggevirksomhet. De senere år har vist en nødvendig innskjerpelse av sikringen av

> verneverdig bebyggelse. Også ny arkitektur skal bygges i en sammenheng, og må derfor følges opp med tilstrekkelig beskyttelse mot arkitektonisk historieløshet (KD 1992:137).

Dette henger sammen med FORTIDSMINNE – SAMTID, begge motsetningsparene handler om hva arkitektur og design skal handle om i kulturpolitikken. Dersom man ser enda lengre er det et viktig poeng at skillet mellom vernepolitikk og arkitektur også ofte gir seg utslag i striden om urbanisme: PROGRESJONISME - KULTURALISME. *Progresjonisme* er et resultat av " […] looking to the future and inspired by a vision of social progress". *Kulturalisme* er "nostalgic in outlook" og "inspired by the vision of a cultural community" (Choay 1969:31). Begge er tilnærmingsmåter til urbanisme og utfordringer med hensyn til byplanlegging. Progresjonisme artikulerer ønsker om modernisme og funksjonalisme, og forbindes for eksempel med Bauhaus – tradisjonen. Den sveitsiske arkitekten Le Corbusier kan man kanskje kalle en progresjonist med modernistiske ambisjoner: Han "[…] ønsket å fremheve det nye, det absolutt rene, og ville se bort fra de minnene, i det tidsmessige rotfeste, som lå i bygningens aldring" (Butenschøn 2009:9).

Kulturalisme på sin side er en retning som vektlegger storbyens fremmedgjøring og ønsker å gi løsninger på hvordan folk kan komme bort fra dette (Choay 1969:107).

> "Tiltross for de tidlige modernistenes kamp for det rene og klare og for monumentets og bygningminnets avskaffelse, blir spørsmålet om ikke historien fortsetter å leve i arkitekturen ved at minnene alltid vil være til stede og langsomt endrer og omtolker alt som er bygget, inntil bare ruinene og bygningsavfallet ligger fortapt tilbake" (Butenschøn 2009:9).

Der progresjonisme kan forbindes med det typiske storbyaktige, kan kulturalisme forbindes med hagebyer (Choay 1969:107). I materialet kommer denne motsetningen til uttrykk for eksempel på denne måten: "Innsatsen for kvalitetsforbedring av etterkrigstidens omfattende boligbebyggelse har i dag fått høy prioritet" (KD 1992:139), det advares også mot "å søke tilflukt i det tilvante", man må "åpne for

ukonvensjonelle og nytenkte løsninger", tiltross for at man også trenger "en nødvendig innskjerpelse av sikringen av verneverdig bebyggelse" (KD 1992:137). Det står altså strid om hvilken retning utviklingen skal gå. Skal man prioritere den progresjonistiske urbanismen som vil omfatte høyhus og effektivisering av byrommet med hensyn til for eksempel transport, eller skal man forholde seg kulturalistisk til urbanismen og utvikle byrommet i en mer tradisjonsbetinget retning?

> Hvorledes foretas inngrep i landskapet, hvorledes avtegnes byers og tettsteders form? Hvordan utvikles sonene mellom by og land, reisens og veiens landskap? Utforming av tettsteder og byområder, av gater, plasser og parker, av fellesskapets arenaer (KD 1992b:11).

Dette med "sonene mellom by og land, reisens og veiens landskap" var særlig viktig for Norsk Form. Et eksempel på dette er storsatsningen på bensinstasjonene, som blant annet hvilte på et argument om at menneskene i dagens samfunn ofte ferdes på steder som er "stedløse", det vil si steder uten stedsidentitet. Bensinstasjoner, typiske næringsområder, som for eksempel Slependen utenfor Oslo, kan tjene som eksempler på slik stedløshet. Motsetningsparet STEDSIDENTITET – STEDLØSHET er derfor en viktig topos for den kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design, og det henger sammen med urbaniseringsspørsmålet fordi det i begge tilfeller er snakk om for eksempel byggeskikk:

> Utforming av hus i forhold til sted og historie, kulturminnevernets utfordring, offentlighetens og privatsfærens arkitektur. Byggeskikk og "hverdagsarkitektur". Farger i omgivelsene, lys, tekstur, materialbruk (KD 1992b:11).

> En reise gjennom det norske landskapet viser at mange norske steder er blitt utflytende og tilsynelatende formløse. […] Hvert enkelt hus forholder seg ofte bare til egen tomt; det ser bort fra den helhet det inngår i med annen bebyggelse, og særpreget som ligger i stedets landskap og er utviklet gjennom en stedlig byggeskikk" (KD 1992:136).

I handlingsprogrammet *Omgivelser som kultur. Handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø* stilles det opp fire særskilte problemstillinger for kulturpolitikken:

Kvalitet / smak

Offentlig / privat

Sted / stedløshet

Tilpasning / forandring

(KD 1992c:6).

Som vi allerede har sett, er de tre første problemstillingene også sentrale topoi i de to kulturpolitiske stortingsmeldingene[18]. Det samme gjelder for motsetningsparet TILPASNING – FORANDRING. Ideen om at folk skal tilpasse seg det nye og samtidige innen arkitektur, samt den økte bevisstheten og den storstilte styringsmessige omstillingen, står sterkt i materialet. Staten skal gå i bresjen for denne utviklingen, og fungere som en drivkraft for normaliseringen av den nye situasjonen: "Statens byggevirksomhet har en særlig betydning ved at den danner et forbilde for annen byggevirksomhet, og samtidig formidler et inntrykk av virksomhetens egenart og selvbilde" (KD 1992:139).

En del av forandringen innebærer også en effektivisering, snarere enn stillstand, av byplanlegging, vedtak og utføring av prosjekter STILLSTAND - EFFEKTIVISERING. Dette er en kombinasjon av statlige tiltak og ekspertisens autoritet. På den ene siden ønsker man en effektivisering av vedtak og politiske prosesser, på den andre siden en tydeligere innlemmelse av arkitektenes og designernes stemmer i det planmessige arbeidet med arkitektur og design. På denne måten forsøker man også å aktualisere debatten om, og satsningen på, arkitektur og design, for eksempel gjennom å plassere den i et internasjonalt og fremtidsrettet perspektiv AKTUALISERING - KONSERVERING. Dette er også en måte å argumentere for den nye kulturpolitiske satsningen på: Man møter tilhørere og motstandere på noe som allerede er doxa, nemlig at man vil det beste for fremtiden. Som nevnt ovenfor er et eksempel at man tar utgangspunkt i miljøvern,

[18] Kvalitet – smak er i denne oppgaven representert med motsetningsparet PROFESJONELL KVALITET - PRIVAT SMAK.

bærekraftighet og estetisk kvalitet som kan bli stående for framtiden. Som en doxologisk oppfatning fungerer dette: "Alle" er enige i at man bør bygge det beste, det minst miljøskadelige og det som vil fungere best i mange år fremover. Uenigheten står snarere ved hva som er estetisk kvalitet og hva som vil være mest bærekraftig på lang sikt. Spørsmålet er altså ikke *hva* man ønsker å oppnå, men snarere *hvordan* man skal gjøre det.

Samtidig som man aktualiserer arkitektur og design i forhold til andre faktorer i samfunnet, ønsker man også å konservere, for eksempel gjennom å ta vare på det som er tradisjonell norsk kultur TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN: "Det gjeld om å stimulera både tradisjonelle og nyskapande, eksperimentelle uttrykk i utforminga av det fysiske og visuelle miljøet i by og bygd, i formgjevinga av produkt og i kunstnarleg verksemd" (KKD 2003:162). Dette henger sammen med spørsmålet om vernepolitikk og om fortidsminne, men det er også sentralt med hensyn til den økte graden av internasjonalisering INTERNASJONALT - NASJONALT. For det første er det ikke lenger kun den tradisjonelle norske kulturen som skal ivaretas. Norge er et land med flere kulturelle tradisjoner, den samiske, så vel som den pakistanske, afghanske eller svenske. Disse kulturuttrykkene er nye i den norske kulturpolitikken, og må tas vare på slik også den tradisjonelle norske kulturen må.

For det andre skaper den økte graden av kontakt med andre lands arkitektur og design nye forbilder og utfordringer:

> Arkitektur og design kjenner få grenser. I dagens Europa er det en betydelig virksomhet på tvers av nasjonsgrensene. Norsk arkitektur og design har hittil hatt en relativt tilbaketrukket posisjon, men det har vært tegn de seneste årene til at dette er under endring. Det er ønskelig, som et ledd i en mer offensiv arkitektur- og designpolitikk, å legge til rette for en sterkere eksponering av norsk arkitektur og design og norske tjenester på disse felt i utlandet" (KD 1992:141).

> Arkitektur bør òg inngå i den utanrikskulturelle satsinga. Norsk arkitektur kan medverka til å profilera Noreg som eit land med god kompetanse på dette viktige samfunnsformande feltet (KKD 2003:161).

Dette medfører også en ny aksept for stilblanding, samtidig som man ønsker å markedsføre det "typisk norske" STIL - STILBLANDING: "Arkitekturen som kulturuttrykk og kunstart har en forpliktelse til selv å tolke og utfordre samtiden" (KD 1992:137). Arkitektur kan, som vi har sett tidligere, sees som en kamparena, der ulike tradisjoner, meninger og normer utspiller seg. Internasjonalisering og den økende graden av et flerkulturelt norsk samfunn bidrar til dette, og nye kulturuttrykk i det norske samfunnet bidrar til at nye tradisjoner introduseres. Samtidig er dette også en strid mellom de ulike skoleretningene innefor arkitektur:

> I slutten av 1970-åra tok ein del leiande arkitektar opp klassisistiske element. Denne arven vart blanda med impulsar frå Art Deco, som var oppdaga på nytt, og slik vart det skapt eit stiluttrykk som fekk stor gjennomslagskraft (KKD 2003:45).

Sist, men ikke minst, representerer store deler av materialet et sterkt ønske om bedre planlegging PLANLEGGING - PLANLØSHET, økt bevissthet BEVISSTHET - BEVISSTLØSHET og større ambisjoner AMBISJON - AMBISJONSLØSHET når det kommer til arkitektur og design. For "Når andre fagområder produserer noe av mindre god kvalitet er det gjort på papir som kan kastes i søpla. Når arkitekter gjør det, står resultatet foran oss i betong"[19]. Dette setter en sentral tanke i stortingsmeldingene på spissen: "Arkitektur er en spesiell ytringsform bl.a. fordi nye bygg gir langsiktige konsekvenser for folk. Feilslag og mislykkede eksperimenter har derfor en særlig stor pris" (KD 1992:137). "Arkitektur er mellom dei mest markante uttrykka for kulturen vår og speglar prioriteringane i samfunnet på ein særleg kraftfull måte" (KKD 2003:161). Slik går det også frem at det er særdeles viktig at arkitekturen tas på alvor, at man legger lista høyt og at samfunnet som helhet engasjerer seg og er bevisste i forhold til nettopp arkitektur og design. Arkitektur og design skal ifølge materialet spres i flere lag av samfunnet SEKTOR – HELHET, det må bli en del av samfunnets doxa. Det er dette som er den store ambisjonen i stortingsmeldingene og i Norsk Forms arbeid: Et oppgjør med

[19] Bernt Hagtvet i introduksjonen til Peters Butenschøns innlegg *Byen, byrommet og demokratiet. Fortellinger om allmenningen* "Frokost med Bernt" 02. 04. 09.

ambisjonsløsheten, bevisstløsheten og planløsheten med hensyn til arkitektur og design. På mange måter kan man kanskje si at det oppfordres til en nasjonal dugnad:

> Påvirkning av omgivelsenes kvalitet er en lang prosess. Mange aktører og mange ulike virkemidler må trekkes inn. Innenfor et tiår er det begrenset hva som bygges, og hvilke økonomiske muligheter som foreligger for ombygging og opprydding. Men mye av det som omgir oss er mer forgjengelig: skilt, fargesetting, løse gjenstander og møbler, reklame og alt som er midlertidig og skiftende. Selv om bygninger og mange produkter har lang levetid, kan det gjøres mye her og nå med alt som ligger nærmere både i tid og produksjonskostnad. Det må derfor arbeides på kort sikt, slik at det nye som skapes holder høy estetisk standard. Det må dannes forbilder og innledning til ny praksis, slik at det raskt gir resultater som kan vise at det nytter (KD 1992:137).

Motsetningsparene som jeg har utledet fra materialet er hovedsakelig uttrykk for den retoriske realiseringen av arkitektur og design som kulturpolitiske virkefelt og den ideologiske forankringen til dette som finnes i tekstmaterialet. Motsetningsparene kan også settes i en samfunnsmessig kontekst, og bidra til å beskrive trekk ved den kulturpolitiske konteksten, eller enda videre: Det norske samfunnet. La oss nå se nærmere på dette ved å ta for oss sammenhengene mellom de ulike motsetningsparene og se dem i forhold til arenaer for maktutøvelse og generelle motsetningspar på samfunnsnivå.

6.2 Motsetningsparenes krysningspunkter

Motsetningsparene er utledet fra tekstene og deres implisitte påstander. Hovedfokuset er lagt på innebygde motsetninger i materialet, særlig de mellom det implisitte og det eksplisitt uttrykte. Gjennom å sortere motsetningsparene etter to variabler kan vi si noe om hvordan de 28 motsetningsparene fra tekstmaterialet, som til sammen utgjør tekstenes topikk, kan benyttes for å illustrere hvordan arkitektur og design har blitt innlemmet i kulturpolitikkens topologi. De to variablene vi her skal sortere motsetningsparene etter er *ARENAER FOR MAKTUTØVELSE* og **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ**

SAMFUNNSNIVÅ: "Politiske konflikter og betydningsmotsetninger, politisk makt og definisjonsmakt vil kontinuerlig gå over i hverandre og spille sammen" (Asdal mfl. 2008:19), og vi kan gå ut i fra at det er konflikter og spørsmål om makt som til sammen utgjør meningsdannelsen på et felt. I de horisontale kategoriene finnes generaliseringer over tekstenes topikk, og det er dette som er de generelle motsetningsparene på samfunnsnivå. Man kan si at de er ulike grupperinger for motsetninger og kamp i samfunnet. De vertikale kategoriene er arenaene som aktørene: Folk, politikere, byråkrater og fagfolk, befinner seg på, de er arenaer for maktutøvelse. Det er på disse arenaene at kampene utspiller seg mellom de handlende subjektene, og tekstenes topikk i form av motsetningspar, er sortert etter dette.

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ** ⇓	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"***

Det første generelle motsetningsparet på samfunnsnivå kan vi kalle **FOLK – ELITE**. Motsetningsparet PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI er en topos i denne kategorien. Folkets demokratiske rettigheter kommer ofte i konflikt med elitens profesjonsstyre. Motsetningsparet henger sammen med arenaen for maktutøvelse *POLITISK STYRINGSSYSTEM* fordi spørsmålet om profesjonsstyre versus demokrati er et spørsmål om hvem som skal bestemme. Et eksempel kan være at det i noen tilfeller står strid om hvorvidt det er kommunene selv, eller om det er staten som skal ta avgjørelser om kommunens omgivelser. Et annet eksempel kan være at det på lokalt plan kan være uenighet om hvorvidt innbyggerne skal få delta aktivt i planarbeidet, eller om dette er noe som tilhører fagfolk og byråkrater. Demokratiske prinsipper tilsier at folket har rett til å bli hørt. Samtidig er det norske demokratiet basert på representasjon, noe som innebærer at det er opp til politikerne å ta avgjørelser. Mens politikerne kanskje har en større tendens til å for eksempel tenke økonomisk og næringsmessig utvikling, har folket en mer ad hoc-tilnærming til omgivelsene. Folkets argumentasjon er for

eksempel oftere basert på følelsesmessige aspekter, mens politikere og fagfolk i det minste har vokabularet og de diskursferdighetene[20] som kreves for å skjule et eventuelt følelsesmessig engasjement. Her er også motsetningsparet DANNELSE – INFORMASJON en del av generaliseringen **FOLK - ELITE**. Når folkets engasjement i mange tilfeller tar utgangspunkt i andre aspekter ved arkitektur og design enn det politikerne er opptatte av, eller der folkets diskurs i forhold til arkitektur og design ikke dreier seg om begreper som "estetisk kvalitet" eller "god form", søker Regjeringen og Norsk Form å informere og skape bevissthet. Det som av mange har blitt oppfattet som statens "dannelsesprosjekt" rettes mot det norske folk, og motsetningsparet DANNELSE – INFORMASJON kan vi derfor tenke oss som en del av arenaen for *FOLKETS SELVBESTEMMELSE*. Den profesjonelle kvaliteten er også et sentralt poeng her, det som skal kommuniseres fra staten til folket er den profesjonelle oppfatningen av kvalitet. PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK hører derfor også til **FOLK – ELITE-** gruppen, og motsetningen utspiller seg på arenaen for *ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN*. I denne sammenhengen står også spørsmålet om hvem arkitektur og design skal være for sentralt, ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN utspiller seg på arenaen for *ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"*, og det er en kamp mellom **FOLK – ELITE**.

Topos-tabellen ser nå slik ut:

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ ⇓**	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"***
FOLK - ELITE	PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI	DANNELSE – INFORMASJON	PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK	ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN

[20] Faircloughs begrep *members´resources* (MR) kan være beskrivende for de diskursferdighetene det her er snakk om. MR er ressurser som "[…] people have in their heads and draw upon when they produce or interpret texts – including their knowledge of language, representations of the natural and social worlds they inhabit, values, beliefs, assumptions and so on" (Fairclough 2001:20).

Vi har sett hvordan gruppen **FOLK – ELITE** fordeler seg på de ulike arenaene for maktutøvelse. Neste gruppe av generelle motsetningspar på samfunnsnivå er **DEMOKRATI – TEKNOKRATI**. Her er det styringssystemene som står i motsetning til hverandre, og disse motsetningene utspiller seg på ulike arenaer i samfunnet. Først er det skillet mellom OFFENTLIG – PRIVAT, et skille som utspiller seg på arenaen for *POLITISK STYRINGSSYSTEM*. Kampen står, som så mange av de andre motsetningsparene, om hvem som skal fatte beslutninger, hvem som kommer til orde i offentlige debatter, og hvem som til slutt blir hørt. I mange tilfeller er det motsetninger i materialet mellom at det offentlige ønsker å forbedre omgivelsene, men vegrer seg for å gripe inn på den private arenaen. På den ene siden skal den nye arkitektur- og designsatsningen kun berøre det offentlige og de offentlige omgivelser, på den andre siden bevilges det for eksempel midler fra Husbanken til dem som bygger på riktig Husbankvis: "Husbanken påverker òg byggjeskikken innanfor bustadsektoren gjennom mange av verkemidla sine, til dømes oppføringslån, utbetringslån og kvalitetstilskot" (KKD 2003:161). I *Kultur i tiden* heter det: "En sterkere offentlig innsats for omgivelsenes kvalitet tar derfor også opp behovet for strengere estetisk engasjement innenfor den alminnelige, ikke-offentlige, byggevirksomhet" (KD 1992:137). Det er altså en tendens i materialet at den private byggevirksomheten berøres av den statlige satsningen på arkitektur- og designpolitikk, samtidig som det aldri uttrykkes like eksplisitt som at man skal satse på offentlige omgivelser. Det er for eksempel ikke viet egne delkapitler til "privat byggevirksomhet", og temaet behandles heller litt tilfeldig plassert i tekstene. Tonen er derimot nokså klar på en ting: Det er det offentlige som skal bestemme, det er de som har fagfolkene på sin side, og det er de som vet hva som er "estetisk kvalitet" eller "god form".

På arenaen for *FOLKET* er det mest relevante motsetningsparet IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI med hensyn til generaliseringen **DEMOKRATI – TEKNOKRATI**. For folk er den praktiske bruksverdien ofte grunnen til anskaffelsen av et nytt produkt. Allikevel har også identitetsverdien til varen stadig fått større betydning. Som vi var inne på tidligere, kan produkter gi en viss identitet, og produkter kan videre fungere som en del av markedsføringen av en virksomhet, eller av privatpersoner. Tingene vi omgir oss med sier noe om hvem vi er. Den praktiske verdien til produkter av samme slag er ofte tilnærmet lik. Da er det identitetsverdien som avgjør hvilket produkt vi kjøper. For det offentlige er dette kanskje annerledes, det viktigste for statlige virksomheter er ikke å

være trendy eller å appellere til en bestemt gruppe. Snarere tvert i mot. For det offentlige handler det jo nettopp om å ikke ekskludere noen, og å appellere til størst mulig del av befolkningen er et mål i seg selv. Da blir identitetsverdien som på det private markedet kan knytte bånd til en bestemt gruppe i befolkningen, nettopp det motsatte - å appellere til flest mulig. Statens bruk av estetiske uttrykk skal fremme den statlige autoriteten og tjene som et forbilde for annen byggevirksomhet i landet: "Statens byggevirksomhet har en særlig betydning ved at den danner forbilde for annen byggevirksomhet, og samtidig formidler et inntrykk av virksomhetenes egenart og selvbilde" (KD 1992:139).

Nært knyttet til motsetningsparet IDENTITETSVERDI – PRAKTISK verdi, finner vi PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET. Denne motsetningen utspiller seg hovedsakelig på arenaen for *ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN*. Det er arkitektene og designerne som skaper produktene med identitets- og praktisk verdi. Noen vil kanskje hevde at alle produkter er resultater av menneskelig formgiving, altså design, men det er ikke det vi her forstår med "produksjon med designbevissthet". Ifølge materialet er designbevissthet også økologisk praksis, brukervennlighet og "god form": "God design bærer bud om at produktet er tilvirket i et land der kvalitet, grundighet og fornuftig bruk av ressurser står i høysetet" (KD 1992:140). Slik blir spørsmålet om PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET, også et spørsmål om FORM – FUNKSJON. Dette motsetningsparet kan vi plassere i krysningspunktet mellom **DEMOKRATI – TEKNOKRATI** og *ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"*. FORM – FUNKSJON tar opp i seg diskusjonen om identitetsverdi versus praktisk verdi, det handler for eksempel om det arbeidet designere og arkitekter har med å kombinere produktets praktiske funksjon med et estetisk uttrykk. Motsetningen utspiller seg derfor oftest på arenaen for arkitektene og designerne, og spørsmålet om FORM – FUNKSJON er også et spørsmål om *ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"*. Er det slik at arkitektur og design har en egenverdi helt uavhengig av folks mening om det? Eller er det avhengig av folk, og den verdien folk tillegger arkitektur og design, for eksempel et produkt? I materialet er det en motsetning mellom at det på den ene siden uttrykkes et ønske om at designen skal være brukervennlig, mens det på den andre siden er de rent estetiske hensynene som skal veie tyngst. Spørsmål kan igjen stilles til hvorvidt det er en motsetning mellom de to,

noen vil kanskje hevde at ”god form” også er ”funksjonell form”. Problemet i tekstene er at mens det på den ene siden slås fast at det bør bygges hus av ”høy estetisk kvalitet”, og produseres varer som har ”god form”, defineres det aldri hva dette er. Det sies mye om hvilke oppgaver designen skal ha, altså hvordan den for eksempel skal fungere som en samfunnsbyggende faktor, men det sies lite om funksjonaliteten på individnivå. For å si det enkelt: Stortingsmeldingene definerer hva man kan bruke designen til i samfunnet: Identitetsskaping, økologisk praksis, fellesskapsbygging og markedsføring i utlandet. Men, de sier ikke mye om hva folk i den private sfære skal benytte design til, de sier for eksempel ingenting om at folk bør velge den stolen som er best å sitte i eller liknende. I så måte defineres det heller aldri hva som er kriteriene for ”god design”, og hva som er ”god form” er også usagt. Motsetningen mellom form og funksjon lar seg altså gjelde ved at det på den ene siden artikuleres krav til funksjon på samfunnsmessig plan, mens det ikke gjør det på et mer individ- og enkeltprodukt-orientert plan. Formen er på et nivå funksjonell ved at den skal bidra til samfunnsutvikling, mens den på den andre siden skal bidra til å løse menneskers funksjonelle behov i hverdagen. Det siste blir ikke vektlagt i materialet.

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ** **⇓**	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN ”I SEG SELV”***
FOLK - ELITE	PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI	DANNELSE – INFORMASJON	PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK	ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN
DEMOKRATI - TEKNOKRATI	OFFENTLIG - PRIVAT	IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI	PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET	FORM - FUNKSJON

Det neste generelle motsetningsparet på samfunnsnivå kan vi kalle **HVERDAG – KATEDRAL**. Denne gruppen av topoi handler om motsetningen mellom å på den ene

siden ville la statens arkitektur dreie seg om katedralbyggene, slike som Vikingskipet, Universitetsbiblioteket, Holmenkollbakken eller Ishavskatedralen, mens at statens arkitektur på den andre siden også skal handle om slike ting som skoleanlegg, bensinstasjoner, "[…] torg og grøntanlegg, veiskråninger, fasader og serviceinnretninger" (KD 1992:136). SEKTOR – HELHET er det første motsteningsparet i denne gruppen, og motsetningen uttrykker spenningen mellom ulike institusjoner, organisasjoner og regioner i Norge. Hvem skal arkitektur- og designpolitikkne gjelde, hvilke hensyn skal tas, og hvem skal bestemme over hva? I materialet er det et sentralt poeng at omgivelsene ikke bare er Kulturdepartementet sitt felt, men også Miljøverndepartementet og kommunene sine: "Arbeidet med omgivelsenes kvalitet er et ansvar som ligger til flere departementer. Mange nivåer gjør i dag en betydelig innsats […] Særlig Kommunaldepartementet og Miljøverndepartementet står sentralt i arbeidet med omgivelsenes kvalitet" (KD 1992:138) og:

> "Byutvikling er i første rekkje eit kommunalt ansvar som vert ivareteke gjennom det kommunale planleggings- og godkjenningsapparatet. Samstundes er staten ein vikitg grunneigar i mange norske byar, og i somme tilfelle vil det vera naturleg at dei involverte statlege instansane vurderer korleis ei aktiv forvalting av eigedomane kan medverka til ei byutvikling som tener lokalsamfunna" (KKD 2003:161).

Samtidig som ansvaret for omgivelsene skal spres over de ulike styringsnivåene i Norge, er også ønsket om samarbeid på tvers av institusjoner og organisasjoner, arkitekter og byråkrater tydelig: "Forminga av dei fysiske omgjevnadene involverer ei lag rad offentlege og private aktørar. Samfunnet vert ikkje som i tidligare tider styrt i éi lei gjennom planlegging og bygging i offentlig regi" (KKD 2003:161). SEKTOR – HELHET utspiller seg på arenaen for *POLITISK STYRINGSSYSTEM*, og det plasserer seg altså i samme rekke som PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI og OFFENTLIG PRIVAT gjennom at det er snakk om de ulike nivåene eller delene av samfunnet som arkitektur og design som kulturpolitikk utspiller seg på. I materialet uttrykkes det ønske om samarbeid på tvers av departementer. Det gjelder å få til "samordning av virksomhet": "Det er nødvendig med en avklaring av arbeidsdeling på feltet "[…] i den sammenheng blir det også viktig å trekke inn den erfaring og kompetanse som finnes i ulike yrkesfaglige organisasjoner på det brede designfeltet" (KD 1992:140). Motsetningsparet SEKTOR – HELHET passer i

kategorien **HVERDAG – KATEDRAL** fordi hvem som skal bestemme henger sammen med hva man satser på: Hverdag eller katedral? Motsetningen handler i stor grad om arkitektur og designs plassering i samfunnet. Mens det i flere av de andre motsetningsparene er spørsmål om hvem arkitektur og design som kulturpolitiske felt skal være for, er det her et spørsmål hvem som skal styre, og generelt blir det også et samfunnsmessig spørsmål om hva det skal satses på i den offentlige arkitektur- og designpolitikken. Hvilke bygg skal berøres, og hvem skal ta seg av hva?

Kanskje er det hele et spørsmål om TILPASNING – FORANDRING? Motsetningsparet befinner seg i krysningspunktet mellom arenaen *FOLKET* og den generelle samfunnsmessige motsetningen **HVERDAG – KATEDRAL**. Det er folket som må tilpasse seg statens arkitektur- og designpolitikk, og i materialet er det et poeng at bevisstgjøringen som skal følge av den statslige satsningen på omgivelsene må: "[…] åpne for ukonvensjonelle og nytenkte løsninger, og ikke søke tilflukt i det tilvante" (KD 1992:137). Tradisjonelt er det fagfolkene som ønsker disse "ukonvensjonelle og nytenkte" løsningene, og det hele kan kanskje oppsummeres som et spørsmål om TRIVSEL – KVALITET. Trivsel er noe mange forbinder med den folkelige smaken, det er folk som synes omgivelsene skal være koselige. For fagfolkene er "trivelig" og "koselig" ikke-faglige termer, de benyttes sjelden eller aldri. I arkitektenes diskurs er det, som vi har vært inne på så mange ganger før, snakk om "estetisk kvalitet" og "god form". Motsetningsparet TRIVSEL – KVALITET kan vi plassere i krysningen mellom **HVERDAG – KATEDRAL** og arenaen *ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN*, nettopp fordi det i hovedsak er et sprøsmål for fagfolkene. Satt på spissen kan man si at der katedralbyggene kanskje er storslåtte, ukonvensjonelle, nytenkte og av høy estetisk kvalitet, er hverdagens byggeskikk trivelig og hjemmekoselig. Katedralbyggene er kunst, mens hverdagens arkitektur er håndverk? Spørsmålet om hva arkitektur og design er, er et sentralt poeng i materialet. Er det kunst, slik som den politiske organiseringen av feltet vil ha det til: "Arkitekturen som kulturuttrykk og kunstart har en forpliktelse til selv å tolke og utfordre samtiden" (KD 1992:137), eller er det håndverk? ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK. Motsetningsparet får sitt utspill på arenaen for arkitektur og designs egenverdi: *ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"*, men henger også sammen med den generelle motsetningen mellom **HVERDAG – KATEDRAL**.

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ ⇓**	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"***
FOLK – ELITE	PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI	DANNELSE – INFORMASJON	PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK	ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN
DEMOKRATI – TEKNOKRATI	OFFENTLIG – PRIVAT	IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI	PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET	FORM – FUNKSJON
HVERDAG – KATEDRAL	SEKTOR – HELHET	TILPASNING – FORANDRING	TRIVSEL – KVALITET	ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK

Neste generelle motsetningspar kan vi kalle **GLOBALISERING – NASJONALISERING**. Her står motsetningene mellom hvorvidt arkitektur- og designsatsningen skal holdes til et nasjonalt plan, eller om det også skal være en del av en internasjonal satsning. Samtidig er det også et spørsmål om hvilke verdier som skal ligge til grunn for den norske arkitektur- og designpolitikken, og det handler for eksempel om ulike retninger innenfor arkitekturen. Det første motsetningsparet i denne gruppen er, naturlig nok, INTERNASJONALT – NASJONALT, og vi plasserer det i krysningen mellom **GLOBALISERING – NASJONALISERING** og *POLITISK STYRINGSSYSTEM*. I stortingsmeldingene er det et ønske om å jobbe internasjonalt med arkitektur og design: "Arkitektur og design kjenner få grenser. I dagens Europa er det en betydelig virksomhet på tvers av nasjonsgrensene […] Det er ønskelig, som ledd i en mer offensiv arkitektur- og designpolitikk, å legge til rette for en sterkere eksponering av norsk arkitektur og design og norske tjenester på disse felt i utlandet" (KD 1992:141) og "Arkitektur bør òg inngå i den utanrikskulturelle satsinga. Norsk arkitektur kan medverka til å profilera Noreg som eit land med god kompetanse på dette viktige samfunnsformande feltet" (KKD 2003:161). Samtidig som arkitektur og design skal frontes internasjonalt, skal det også tas vare på det hjemlige, og det uttrykkes blant annet fortvilelse over at norske tradisjoner har blitt forsømt:

”Historiske bygningsmiljøer som gav folk identifikasjon med stedet og med tidligere generasjoners arbeid blir ofte revet, og erstattet av en utbygging som i mindre grad forsøker å føye seg inn i en lokal sammenheng” (KD 1992:136).

I tråd med det forrige motsetningsparet, er det uklart i materialet hvordan man skal integrere nye kulturuttrykk i den tradisjonelle, norske kulturen: TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN. Samtidig som arkitektur- og designsatsningen skal ivareta det særnorske, og benytte dette i markedsføringen av Norge internasjonalt, skal kulturpolitikken ta opp i seg bredden i det norske samfunnet. Arkitekturpolitikken skal være vernepolitikk, samtidig som den skal arbeide for nytenkte løsninger. Arkitektur, og de ulike tradisjonene som finnes på feltet, tar opp i seg ulike stiler, og ulike kulturelle uttrykk. Innlemmelsen av kulturuttrykk som tradisjonelt ikke er norske, trenger derfor ikke å stå i motsetning til å ville satse på vern av særnorske uttrykk. Snarere kan det være et spørsmål om STIL – STILBLANDING, en topos i arkitektur- og designsatsningen som hovedsaklig utspiller seg på arenaen for *ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN*. Det er i hovedsak fagfolkene som er opptatt av stil, og STIL – STILBLANDING har alltid vært et sentralt spørsmål for profesjonen: ”I 1970-åra tok ein del leiande arkitektar opp klassisistiske element. Denne arven vart blanda med impulsar frå *Art Deco*, som vart oppdaga på nytt, og slik vart det skapt eit stiluttrykk som fekk stor gjennomslagskraft” (KKD 2003:45). På denne måten er det en motsetning i materialet mellom at arkitekturen på den ene siden fremstår som en enhetlig diskurs, det er snakk om ”fagfolkene” som en gruppe, mens arkitektur på den andre siden presenteres som en kamparena der for eksempel ulike stiluttrykk kjemper om å være det gjeldende. Motsetningsparet ARKITEKTUR SOM KAMPARENA – ARKITEKTUR SOM ENHETLIG FELT er det siste paret i gruppen **GLOBALISERING – NASJONALISERING**, og det befinner seg i krysningspunktet mellom dette og arenaen for *ARKITEKTUR OG DESIGN ”I SEG SELV”*. Ulike stiluttrykk er en del av at arkitektbransjen stadig blir mer internasjonal, og at Norge har blitt et multikulturelt samfunn.

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ ⇓**	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"***
FOLK – ELITE	PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI	DANNELSE – INFORMASJON	PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK	ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN
DEMOKRATI - TEKNOKRATI	OFFENTLIG - PRIVAT	IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI	PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET	FORM – FUNKSJON
HVERDAG – KATEDRAL	SEKTOR – HELHET	TILPASNING – FORANDRING	TRIVSEL – KVALITET	ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK
GLOBALISERING – NASJONALISERING	INTERNASJONALT - NASJONALT	TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN	STIL - STILBLANDING	ARKITEKTUR SOM KAMPARENA – ARKITEKTUR SOM ENHETLIG DISIPLIN

Når arkitektur og design skal innlemmes i den norske kulturpolitikken er det først og fremst uttrykt en rekke ambisjoner fra statens side. Disse står ofte i motsetning til den ambisjonsløsheten som det hevdes at har preget samfunnet: "Det slike steder viser, er utilstrekkelig omtanke for omgivelsenes innflytelse på folks hverdag" (KD 1992:136). Samfunnet har vært preget av ambisjonsløshet i forhold til omgivelsene, den kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design skal endre på det. Motsetningsparet AMBISJON – AMBISJONSLØSHET er første del av generaliseringen **LOKALISERING – SAMORDNING**, og det har sitt krysningspunkt mellom dette og arenaen for *POLITISK STYRINGSSYSTEM*. Det er staten og det politiske styringssystemet, med for eksempel stortingsmeldinger, byråkrater og politikere, som har ambisjonene i materialet. Problemet som skal løses, er hvordan man på best mulig måte kan samordne de ulike ambisjonene med folks ønsker, slik at ikke den nye arkitektur- og designpolitikken bryter med folks ønsker og behov: "Arkitektur er en spesiell ytringsform bl.a fordi nye bygg gir langsiktige konsekvenser for folk" (KD 1992:137).

For generaliseringen LOKALISERING – SAMORDNING er også spørsmålet om STEDSIDENTITET – STEDLØSHET sentralt. Folks behov er ofte knyttet til hjemstedets byggeskikk, tradisjoner og identitet. Med den nye satsningen på arkitektur og design i kulturpolitikken på 1990- tallet, ble stedsidentitet et viktig begrep: *Kultur i tiden* "[…] peker på at arkitekturen, omgivelsenes utforming og design av enkeltelementene er med på å gi samfunnet identitet. Denne identiteten er en sentral del av den kulturarven vi overlater til kommende generasjoner" (AD mfl. 1996:7). Med dette er det ikke sagt at "kulturarv" umiddelbart skal forstås som fortidens byggekunst, snarere tvert i mot. Her er også samtidsarkitekturen viktig, den blir de kommende generasjoners kulturarv. Der noen hevder forfekter et kulturalistisk syn på byutvikling, holder andre fast på progresjonismen PROGRESJONISME – KULTURALISME. Byer skal ikke bare utvikles til å bli hagebyer slik kulturalistene ønsker. I materialet uttrykkes det planer om å bygge innefor alle stilarter, så lenge det er av ypperste kvalitet. Motsetningsparet PROGRESJONISME – KULTURALISME plasserer seg i krysningspunktet mellom arenaen for *ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN* og den generelle samfunnsmessige motsetningen **LOKALISERING – SAMORDNING.** Det siste motsetningsparet i denne gruppen, TIDSMESSIG ARKITEKTUR – UTIDSMESSIG VERNEPOLITIKK, er nært knyttet til PROGRESJONISME – KULTURALISME. Gjennom at "God byggeskikk omfatter så vel helhet og harmoni i utbyggingsmønstret som utforming av det enkelte bygg" (KD 1992:139), blir spørsmålet om vernepolitikk også en del av tradisjoner innenfor planarbeidet: "I arbeid med byggeskikkbegrepet er det viktig å hente frem røtter i den gamle bygningsarven, slik at det nye får tilhørighet og identitet" (KD 1992:139). Arkitektur og designs egenverdi bærer i seg vernepolitiske og samtidsarkitektoniske spørsmål, og disse står ofte i motsetning til hverandre. Vernepolitikken oppfattes som gammeldags på samme måte som mange oppfatter kulturalismen som gammeldags. Det tradisjonelle oppfattes av flere som utidsmessig, mens samtidsarkitekturen oppfattes som samtidig og som en del av det framskrittet som progresjonismen står for.[21]

[21] Forskjellen mellom progresjonisme og kulturalisme ble lagt frem i analysens første del 6.1.

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ ⇓**	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"***
FOLK – ELITE	PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI	DANNELSE – INFORMASJON	PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK	ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN
DEMOKRATI – TEKNOKRATI	OFFENTLIG - PRIVAT	IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI	PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET	FORM - FUNKSJON
HVERDAG – KATEDRAL	SEKTOR – HELHET	TILPASNING – FORANDRING	TRIVSEL – KVALITET	ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK
GLOBALISERING – NASJONALISERING	INTERNASJONALT - NASJONALT	TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN	STIL - STILBLANDING	ARKITEKTUR SOM KAMPARENA – ARKITEKTUR SOM ENHETLIG DISIPLIN
LOKALISERING – SAMORDNING	AMBISJON – AMBISJONSLØSHET	STEDSIDENTITET – STEDLØSHET	PROGRESJONISME – KULTURALISME	TIDSMESSIG ARKITEKTUR – UTIDSMESSIG VERNEPOLITIKK

Den neste gruppen av topoi er **PLANARBEID – STORSATSNING**, og det første motsetningsparet her er PLANLEGGING – PLANLØSHET. Satsningen på arkitektur og design som kulturpolitiske virkeområder er preget av planlegging, og ikke minst planlegging fra statens side. Satsningen skal ta for seg ulike deler av arkitektur og design steg for steg, på 1990-tallet er "Kommune- og reguleringsplaner de viktigste virkemidlene for å skape helhet og sammenheng i utbyggingsmønster, stedsforming og god arkitektur og binde opp mål og rammer for dette (KD 1992:138)". Planleggingsarbeidet skal altså være et virkemiddel for måloppnåelse. På 2000-tallet handler planleggingen om "Eit aktivt offentleg ordskifte om arkitekturen si rolle og meining er viktig for å tryggja brei interesse og merksemd kring planlegging og byggjeprosjekt" (KKD 2003:161). Her gis det inntrykk av at prosessene skal være åpne, og interessen i samfunnet for temaene

skal være bred. Disse to er forutsetninger for hverandre, og planleggingen er en del av den ønskelige offentlige debatten rundt tema. Det er staten som driver planleggingsarbeidet fremover, folket kan bli en del av det gjennom den offentlige debatten. Da trengs økt bevissthet blant folk BEVISSTHET – BEVISSTLØSHET. I materialet fremstilles det som om det er folket som er bevisstløse når det kommer til arkitektur og design: ”41 pst. av industrileiarane som vart intervjua, svara at dei framleis ikkje brukar design, ikkje har planar om å bruke design og ikkje forstår verdien av å bruke design for å sikra den vidare verksemda” (KKD 2003:47), mens staten (som i stor grad fremstår i en allianse med fagfolkene) er den bevisste parten: ”Kommunal- og regionaldepartementet har gjennom ei årrekkje arbeidd for å betra den estetiske utforminga av det bygde miljøet og har ansvaret for fleire viktige verkemiddel som skal fremja god byggjeskikk” (KKD 2003:161). Staten representerer på denne måten også effektiviseringen, og selv om arbeidet med arkitektur og design må gjennom byråkratiets prosesser, skal det handles raskt: ”Regjeringen ser det som nødvendig at det nå satses sterkere på å skape et klima for forbedring av kvaliteten i utformingen av våre omgivelser […] Departementet ønsker å gi arkitektur og design en viktig plass i arbeidet fremover” (KD 1992:136) og videre:

> ”På virkning av omgivelsene er en lang prosess. Mange aktører og mange ulike virkemidler må trekkes inn. Innenfor et tiår er det begrenset hva som bygges, og hvilke økonomiske muligheter som foreligger for ombygging og opprydding. Men mye av det som omgir oss er mer forgjengelig: skilt, fargesetting, løse gjenstander og møbler, reklame og alt som er midlertidig og skiftende. […] Det må derfor arbeides på kort sikt, slik at det nye som blir skapt holder en høy estetisk standard. Det må dannes forbilder og innledning til ny praksis, sik at det raskt gis resultater som kan vise at det nytter” (KD 1992:137).

Arbeidet med arkitektur og design skal effektiviseres, og man skal arbeide ”på kort sikt”, til tross for at ”påvirkning av omgivelsene er en lang prosess”. Motsetningsparet STILLSTAND – EFFEKTIVISERING er en del av materialet, og det kan plasseres i krysningspunktet mellom **PLANARBEID – STORSATSNING** og *ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN*. Arkitektenes arbeid skal være en del av statens storsatsning på arkitektur og design, samtidig skal også planarbeidet effektiviseres. Stillstanden som

preget arkitektur og design som politiske virkeområder tidligere, det handlet for eksempel i stor grad utelukkende om vernepolitikk før 1992, skal bort. Fra *Kultur i tiden* er det om å gjøre å aktualisere, snarere enn å konservere AKTUALISERING – KONSERVERING, arkitekturen, formgivingen og omgivelsene.

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ ⇓**	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"***
FOLK – ELITE	PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI	DANNELSE – INFORMASJON	PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK	ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN
DEMOKRATI – TEKNOKRATI	OFFENTLIG – PRIVAT	IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI	PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET	FORM - FUNKSJON
HVERDAG – KATEDRAL	SEKTOR – HELHET	TILPASNING – FORANDRING	TRIVSEL – KVALITET	ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK
GLOBALISERING – NASJONALISERING	INTERNASJONALT – NASJONALT	TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN	STIL – STILBLANDING	ARKITEKTUR SOM KAMPARENA – ARKITEKTUR SOM ENHETLIG DISIPLIN
LOKALISERING – SAMORDNING	AMBISJON – AMBISJONSLØSHET	STEDSIDENTITET – STEDLØSHET	PROGRESJONISME – KULTURALISME	TIDSMESSIG ARKITEKTUR – UTIDSMESSIG VERNEPOLITIKK
PLANARBEID – STORSATSNING	PLANLEGGING – PLANLØSHET	BEVISSTHET – BEVISSTLØSHET	STILLSTAND – EFFEKTIVISERING	AKTUALISERING – KONSERVERING

Den siste gruppen i topos-tabellen er **FELLES ANSVAR – PRIVAT SFÆRE.** I denne gruppen står hovedmotsetningen mellom at arkitektur, design og omgivelsene på den ene siden skal være et felles ansvar: "Hvert enkelt hus forholder seg ofte bare til egen tomt; det

ser bort fra den helhet det inngår i med annen bebyggelse, og særpreget som ligger i stedets landskap og er utviklet gjennom en stedlig byggeskikk" (KD 1992:136), mens det på den andre siden vektlegges at den private sfære skal forbli privat, for eksempel gjennom at statens arkitekturpolitikk i hovedsak skal berøre de offentlige omgivelsene. Det er likevel et generellt trekk i begge stortingsmeldingene at det du selv bygger, blir naboen din sine omgivelser, og det er derfor et poeng i materialet at: "En sterkere offentlig innsats for omgivelsenes kvalitet tar derfor også opp behovet for strengere estetisk engasjement innenfor den allminnelige, ikke-offentlige, byggevirksomhet" (KD 1992:137).

I gruppen er det første motsetningsparet, som vi kan plassere på arenaen for *POLITISK STYRINGSSYSTEM,* STATLIG – LOKALT . Staten skal, ifølge materialet, gå foran med et godt eksempel: "Dersom statlig virksomhet går foran med et godt eksempel, vil det være en viktig inspirasjon for alle de kommunale bygg som reises, og den kommunale formgiving" (KD 1992:139). Tettstedene og lokalmiljøene har vært preget av bevisstløshet, og den statlige kultursatsningen på arkitektur, design og omgivelsene skal rette opp dette: "Ved inngangen til 1990-årene formidler det norske tettstedet en mangel på bevissthet om betydningen av og mulighetene for å satse på estetisk kvalitet" (KD 1992:136), "Det må arbeides beskyttende, for å forhindre dårlig kvalitet og likegyldighet, gjennom bruk av lovverk og reglement, og gjennom aktiv debatt både om helhetssyn og enkeltsaker" (KD 1992:137). FELLESSKAP – INDIVID er også et viktig motsetningspar her, og det kan plasseres på arenaen for *FOLKET*. Som vi så ovenfor, er tanken om at private omgivelser i mange tilfeller også er fellesskapets omgivelser. På samme måte er også motsetningen ØKOLOGISK PRAKSIS – IKKE-ØKOLOGISK PRAKSIS noe som berører fellesskapet, samtidig som det gjelder at enkeltaktører tar ansvar og tenker på miljøet: "God byggeskikk utvikles med respekt for lokale materialer og teknologi, landskapets karakter, tomtens beskaffenhet og lokalt klima" (KD 1992:139). Motsetningsparet er plassert på arenaen for *ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN* fordi det i materialet særlig vektlegges at fagfolkene har et spesielt ansvar, dersom designerne produserer miljøvennlige produkter, blir det for eksempel lettere for individene å være miljøbevisste. Arkitektene skal ta hensyn til for eksempel materialenes fornybarhet og tilpasningen til naturlige omgivelser:

> En økologisk bevisst formigivning plasserer det nye i et forpliktende samspill med naturgitte og historiske forutsetninger. Er ressursbruken fornuftig, er materialene fornybare, er produksjonsprosessen miljøvennlig? Kan det nye tilpasses endrede forutsetninger om bruk, og kan det avvikles og erstattes uten skade på omgivelser eller ødsling av ressurser? (KD 1992:140).

Det nye skal altså plasseres i et forpliktende samspill med miljøets naturlige omgivelser, i tillegg til at det ikke skal ødsles med ressurser. Dette siste kan for eksempel innebære at det gamle skal ivaretas, og at det ikke bare skal bygges nytt kun for fornyelsens skyld, men også fordi det faktisk er bruk for det som bygges. Slik sette r det siste motsetningsparet i denne gruppen også en del av den økologiske praksisen, spørsmålet om FORTIDSMINNE – SAMTID er også et spørsmål om balansen mellom å på den ene siden være nyskapende, mens det på den andre siden tas hensyn til det som allerede er der.

Vi har nå sett hvordan de ulike motsetningene gjør seg gjeldende i tekstmaterialet, hvordan de er tekstenes topikk. Videre har vi sett hvordan disse motsetningene henger sammen, og hvordan de kan settes i en samfunnsmessig kulturpolitisk kontekst. Oppsummeringen av analysen gir oss en oversikt over tekstmaterialets topoi, og innlemmelsen av arkitektur og design i kulturpolitikken sin topologi:

ARENAER FOR MAKTUTØVELSE ⇒ **GENERELLE MOTSETNINGSPAR PÅ SAMFUNNSNIVÅ ⇓**	***POLITISK STYRINGS-SYSTEM***	***FOLKET***	***ARKITEKTUR- OG DESIGNPROFESJONEN***	***ARKITEKTUR OG DESIGN "I SEG SELV"***
FOLK – ELITE	PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI	DANNELSE – INFORMASJON	PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK	ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITEKTUR OG DESIGN FOR ELITEN
DEMOKRATI – TEKNOKRATI	OFFENTLIG – PRIVAT	IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI	PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET	FORM - FUNKSJON
HVERDAG - KATEDRAL	SEKTOR – HELHET	TILPASNING – FORANDRING	TRIVSEL – KVALITET	ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK
GLOBALISERING – NASJONALISERING	INTERNASJONALT – NASJONALT	TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN	STIL - STILBLANDING	ARKITEKTUR SOM KAMPARENA – ARKITEKTUR SOM ENHETLIG DISIPLIN
LOKALISERING – SAMORDNING	AMBISJON – AMBISJONSLØSHET	STEDSIDENTITET – STEDLØSHET	PROGRESJONISME - KULTURALISME	TIDSMESSIG ARKITEKTUR – UTIDSMESSIG VERNEPOLITIKK
PLANARBEID – STORSATSNING	PLANLEGGING – PLANLØSHET	BEVISSTHET - BEVISSTLØSHET	STILLSTAND - EFFEKTIVISERING	AKTUALISERING – KONSERVERING
FELLES ANSVAR – PRIVAT SFÆRE	STATLIG – LOKALT	FELLESSKAP – INDIVID	ØKOLOGISK PRAKSIS – IKKE- ØKOLOGISK PRAKSIS	FORTIDSMINNE - SAMTID

Tabell 1: Oversikt over topoi med vekt på implisitte påstander og innebygde motsetninger sortert etter hovedberøringspunkter.

7. Drøfting

7.1 Kritikk av Norsk Form

> Dorsk Form: Ved å nekte å delta i en debatt rundt sine preferanser opphøyer Norsk Form seg til dommere for den gode smak (Fossen 2004)[22].

Norsk Forms arbeid har av mange, for eksempel Erling Fossen, Søren Kjørup, John Pløger, og Hilde Marie Sønstegaard, blitt kritisert for å påta seg en rolle som dannelsesagent, som folkeopplyser[23]. I denne kritikken er et av ankepunktene dobbeltheten i dette med å ikke ville være et smakspoliti, samtidig som man ønsker å sette normer for hva som for eksempel er "god form" og "estetisk kvalitet":

> Institusjonen hevder gang på gang at de ikke skal og ikke kan "diktere folks smak", men de kan via deres initiativer skape en "større bevissthet" om hva som er god eller dårlig estetikk i det offentlige rom. Institusjonen er således ikke verdi-fri, men normativ, og bygger i høy grad på en spatialisme, dvs. en tro på at man kan forme det sociale felts kvalitet gjennom å designe rommet (Pløger 2003:22).

Kritikken går på at Norsk Form vil forme hva som skal regnes som estetisk kvalitet i omgivelsene ut fra synspunktet "[…] arkitektur og omgivelser er bærere av politisk og kulturell informasjon" (Nielsen 1998:9), samtidig som man fremmer syn på hva som er den "[…] korrekte forståelse av arkitektur og dens betydning i folks hverdag (Pløger 2003:23). På denne måten har det blitt hevdet at Norsk Form på 1990-tallet skapte, eller forsøkte å skape, et *diskursivt hegemoni* med maktfulle relasjoner i samfunnet. Et eksempel kan være at institusjonen skapte et behov for seg selv i samfunnet, blant

---

[22] http://www.dagbladet.no/kultur/2004/07/23/403658.html (lastet 23.11.2008)

[23] Se for eksempel Søren Kjørups *Norsk Form. En evaluering* (2004), John Pløgers *Norsk Form – praktisk iscenesettelse og diskursiv makt* (2003) eller Hanne Marie Sønstegaards *Norsk Form – folkeopplysningens nye fanebærer?* (1998).

annet ved "[…] å utfordre hegemoniske, politiske og planfaglige diskurser"(Pløger 2003:23). Pløger skriver blant annet at Norsk Form har hevdet overfor politikere at den estetiske kvaliteten i det offentlige rom er for dårlig, mens institusjonen overfor arkitekter hevdet at det er behov for en etablert "veiledende", "rådgivende" og "kontrollerende" institusjon (Pløger 2003:18). Dette, hevder Pløger, er en del av Norsk Forms strategi for å bygge nettverk, og skape maktrelasjoner gjennom *diskursiv eller symbolsk empowerment*: "[…] evnen til å utfordre og endre omverdenens forestilling om et fenomen eller en sak" (Pløger 2003:18). En annen strategi er ifølge Pløger at Norsk Form har gått inn for å bygge opp "[…] en konkret handlingskapasitet overfor det politiske felt ved egen organisering og kompetanseoppbygging", dette er såkalt *politisk empowerment*. *Institusjonell empowerment* er en tredje strategi for å bygge nettverk og maktfulle relasjoner, her vil man "[…] sikre den institusjonelle forankring over andre nivåer i samfunnet" (Pløger 2003:18). Til sist nevner Pløger også *identitets-empowerment,* en strategi som "[…] handler om å skape en kollektiv problemerkjennelse" (Pløger 2003:18). Samtlige av disse strategiene for å bygge maktfulle relasjoner kan, ifølge Pløger, beskrive Norsk Forms arbeid. Dersom vi snur på rekkefølgen av de ulike empowermentstrategiene kan vi si det sånn: Norsk Form tok initiativ til "en kollektiv problemerkjennelse" (*identitets-empowerment*). Ifølge institusjonen var det høyst nødvendig å ta grep i utformingen av våre omgivelser, og heve den estetiske kvaliteten før det ble for sent. "I denne fase dreier det seg om å gjøre problemstillingen politisk og faglig relevant for de maktfulle politikere, sektorer og andre aktører i planleggingen" (Pløger 2003:18). Dersom vi skal generalisere fra dette og ut over hele den kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design, kan vi trekke fram eksempler fra stortingsmeldingen *Kultur i tiden*:

> En reise gjennom det norske landskapet viser at mange norske steder er blitt utflytende og tilsynelatende formløse. Bygningsmassen er spredd utover jorder og skograbber eller langs innfartsveiene. Hvert enkelt hus forholder seg ofte bare til egen tomt; det ser bort fra den helhet det inngår i med annen bebyggelse, og særpreget som ligger i stedets landskap og er utviklet gjennom en stedlig byggeskikk. Stedenes farger og materialbruk, reklameskilt og andre visuelle innretninger gir ofte inntrykk av en forvirrende visuell uorden. Ved inngangen til 1990-årene formidler det norske tettstedet en mangel på bevissthet om betydningen av og mulighetene for å satse på estetisk kvalitet (KD 1992b:136).

Videre er det også klart at Norsk Form iscenesatte seg selv og behovet for seg selv, gjennom *diskursiv eller symbolsk empowerment*. Deretter fulgte den *politiske empowerment*, Norsk Form opprettet "[…] et politisk-faglig nettverk som har styrken til å gjøre problemstillingene politisk relevante og å fremme konkrete handlinger" (Pløger 2003:18). Eksempler på dette finnes også i stortingsmeldingene: "Arbeidet med omgivelsenes kvalitet er et ansvar som ligger til flere departementer" (KD 1992b:138), "Den desentraliserte kulturminne- og miljøvernforvaltningen har nye grupper fagfolk som kan veilede og delta i kommunenes planlegging og bidra til å utvikle et godt og lokalt forankret plangrunnlag også for estetiske og visuelle miljøkvaliteter" (KD 1992b:138). Det er med andre ord et nettverk av fagfolk, politikere, stat og kommune, som skal samarbeide om omgivelsenes kvalitet.

7.2 Borgerlig offentlighet

Jürgen Habermas ser for seg samfunnet som delt opp i ulike offentligheter, og han skiller mellom samfunnets private og offentlige sfære i *den borgerlige offentligheten*. Den private sfære, som kan deles i to deler ut fra funksjon: Feltet for økonomiske aktiviteter, arbeid og marked, og intimsfæren med følelseslivet, familie og venner. Det offentlige rom er også delt i det kulturelle og det politiske felt (Habermas 1971:26-28). Grepene som tas i de kulturpolitiske stortingsmeldingene kan tjene som eksempler på hvordan diskurser flyttes fra ett felt til et annet, fra én offentlighet til en annen. Gjennom å fremstille mange av eksperttankene som tilhører for eksempel arkitektenes diskurs som common sense, naturaliseres disse tankene til å bli en del av en generell doxa, en del av samfunnets naturaliserte ideologi. Et eksempel kan være begrepet "god form". Hva betyr egentlig "god form"? Vi skal ikke gå inn på de designfaglige betydningene av begrepet her, men se på det som et rent språklig fenomen. For det første, "god" indikerer at det er bedre enn noe annet, altså at det finnes noe som er "dårlig form". Dersom all form var "god", kunne man bare kalt det "form": Det hadde

simpelthen ikke vært nødvendig å skille det fra noe annet. ”God form” innebærer altså, implisitt, at det finnes ”dårlig form”.

For det andre brukes dette begrepet nokså skjødesløst i materialet. Det er stadig snakk om ”god form” uten at dette problematiseres: ”Samstundes aukar medvitet om at god form kan medverka til å skapa tryggleik og trivsel” (KKD 2003:47). Det samme gjelder for ”god byggeskikk”: ”I Husbankens opplegg for nytt lånesystem tas det sikte på å stimulere til god byggeskikk gjennom økt lån til prosjekter som utformes med et bevisst forhold til omgivelsene” (KD 1992b:139), og det gjelder for ”estetisk kvalitet”: ”På enkelte statlige bygg ligger det et særlig ansvar for høy estetisk kvalitet” (KD 1992b:139), ”Betre estetisk kvalitet i vegprosjekta er ein viktig trivselsfaktor både for trafikantane og dei som bur langs vegar og gater” (KKD 2003:161). ”Kvaliteten i omgivelsene” er også et begrep som behandles uten videre diskusjon: ”Dersom det skal bli mulig å foreta en nødvendig hevning av kvaliteten i omgivelsene, må man samtidig mobilisere et bredt engasjement (KD 1992b:137). På den ene siden ønsker man bred debatt om disse temaene: ”Når arkitektur og design skal behandles i kulturpolitisk sammenheng, er det derfor nødvendig å invitere til en bred debatt om kvalitet” (KD 1992b:137), man har til og med viet et eget punkt (13.1.3) til ”Debatt om kvalitet” i *Kultur i tiden*. På den andre siden snakker man allikevel om disse begrepene som om de er allmenngyldige og klart definerte begreper som det hersker stor enighet om.

7.3 Mobile diskurser?

Naturaliseringen av diskursive praksiser medfører at ideer kan flyttes fra et felt til et annet. Gjennom at et sett av tanker og ideer og en bestemt språkbruk blir gjort til common sense, blir disse etter hvert også naturalisert og blir en del av en generell ideologi. Dette kan være et resultat av at noen bevisst har gått inn for det, men det trenger ikke å være det. Den ubevisste naturaliseringen er en del av det vi forstår med doxa: Et sett med tanker og ideer som bidrar til å strukturere virkeligheten. Faircloughs ideologibegrep er mer knyttet til kampen om makt i samfunnet, og til menneskelig handling. Og slik jeg ser det, er den naturaliserte ideologien mer eksplisitt enn den

retoriske doxa. Mens retorisk doxa er "[…] de försanthållanden, trosföreställningar och förgivettaganden som är de rådande innom en större eller mindre grupp människor" (Rosengren 2003:67), er den naturaliserte ideologien også noe som menneskene i en større eller mindre gruppe tar for gitt, men den er et resultat av sosial kamp og forflytning av diskurs:

> […] discoursal common sense is *ideological* to the extent that it contributes to substaining unequal power relations, directly or indirectly. Ideology, however, is not inherently commonsensical: certain ideologies acquire that status in the course of ideological struggles, which take the linguistic form of struggles in social institutions between ideologically diverse discourse types. Such struggles determine dominance relations between them and their associated ideologies. A dominant discourse is subject to a process of *naturalization*, in which it appears to lose its connection with particular ideologies and interests and become the common – sense practice of the institution (Fairclough 2001:89).

Målet med kamp om makt kan for eksempel være å oppnå et diskursivt hegemoni, og det er dette Norsk Form har blitt beskyldt for. Gjennom bruk av empowerment-strategiene hevder John Pløger at Norsk Form på strategisk vis gikk inn for å sikre seg det diskursive hegemoniet over arkitektur- og designpolitikken i Norge. Den generelle statlige satsningen var også en del av dette. Mange av de samme standpunktene og utsagnene som Pløger kritiserer i Norsk Forms arbeid finnes også i stortings-meldingene *Kultur i tiden* og *Kulturpolitikk fram mot 2014*.

Det er ikke dermed sagt at vi her skal slutte oss til den kritikken som har blitt rettet mot Norsk Form. Analysen av tekstmaterialet i denne oppgaven viser at det er en motsetning mellom det eksplisitte og det implisitt uttrykte, og det er denne dobbeltheten som kan forstås som et forsøk på å skjule Statens agenda med sin kulturpolitiske satsning på arkitektur og design. Likevel kan vi ikke hevde at dette er bevisste strategier for å naturalisere en statlig ideologi. Snarere kan vi si at det ut i fra tekstenes intensjonalitet kan se ut som om motsetningene er et resultat av et ønske om å oppfylle ulike gruppers krav og standarder. Stortingsmeldingenes retorikk faller så å

si i sin egen felle: Gjennom å spille på flere gruppers diskurs, fremstår budskapet som vagt, og det appellerer kanskje verken til den ene eller den andre?

Det kan virke som om staten forsøker å flytte diskurser ved å naturalisere dem, og gjøre dem til common sense, for derved å sikre seg det diskursive hegemoniet over arkitektur- og designpolitikken. På denne måten kan det oppfattes som belærende, som arrogant og bedrevitende når det i stortingsmeldingene ytres ønske om å heve omgivelsenes kvalitet, øke bevisstheten blant folk når det kommer til estetiske spørsmål, eller at statens arkitektur skal vise vei og gå foran med et godt eksempel. Det kan virke som om statens retorikk i stortingsmeldingene spiller på doxologiske sannheter som strengt tatt ikke er doxa i det norske samfunnet. Et eksempel er måten "god form" benyttes på i tekstene. Slik jeg ser det, er det dette som er tekstenes problem, og det er dette som har medført at mange har kritisert den generelle kulturpolitiske satsningen på arkitektur og design. Samtidig som det spilles på generelle topoi, som motsetningsparene i topos-tabellen viser, er det også ting som tas for gitt, uten at de er selvinnlysende.

Samtidig er det motsetningene, som vi i denne oppgaven har fremstilt som motsetningspar i en topos-tabell, som på mange måter er det som driver tekstene og arkitektur og design frem i det kulturpolitiske feltet. Tiltross for at disse motsetningene kan føre til at noen forstår tekstene som nettopp forsøk på å flytte en gruppes ideologi over til noen andre, er det også disse motsetningene som fører til den spenningen som kanskje må til for at utviklingen på det kulturpolitiske feltet skal gå videre. Konsensus kan føre til stillstand, og samfunnet er på mange måter avhengig av kamp mellom ulike ideer. Det er også dette som kan bidra til at diskurser flyttes, fordi grunnprinsippet da er debatt snarere enn bedøvet enighet. I et demokrati er jo det retoriske medborgerskapet som vi har vært inne på tidligere et sentralt poeng. I dette ligger det også at for at noen ideer skal få tilslutning, må det drøftes og rådslås over de aktuelle temaene. I stortingsmeldingene argumenteres det for eksempel for hvorfor det er viktig at staten, så vel som samfunnet for øvrig, satser på arkitektur og design. Ved å spille på topoi som er velkjente, for eksempel skillet mellom PRIVAT SMAK - PROFESJONELL KVALITET, innlemmes arkitektur og design i den kulturpolitiske topologien samtidig som feltene også plasserer seg i brytningene mellom arenaer for makt og generelle samfunnsmessige topoi. Man kan på mange måter si at det argumenteres ut i fra

doxologiske steder for debatt, for eksempel tas det utgangspunkt i generelle motsetninger som **FELLESSKAP – INDIVID** eller **PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI.** Dette er steder som det hersker generell enighet om at er motsetninger i samfunnet.

Slik jeg ser det, er problemet med å si det ene, og samtidig gjøre det andre de analyserte tekstenes hovedproblem. Problemet ligger ikke her i at staten påtar seg en rolle som dannelsesagent eller at den driver folkeopplysning, men snarere i at den sier at den ikke skal gjøre det når den faktisk gjør det. Mens det på den ene siden hevdes i materialet at Regjeringen ikke ønsker å diktere folks smak, hersker tanken om folkeopplysning og bevisstgjøring. Skillet mellom det offentlige og det private er heller ikke like tydelig som noe av det eksplisitte innholdet i tekstene vil ha det til. Samtidig som det uttrykkes at den statlige arkitekturpolitikken skal ta for seg statens arkitektur og de offentlige omgivelser, og at staten ikke ønsker å "blande seg" i folks private omgivelser, hersker tanken om at individets private omgivelser i mange tilfeller også er fellesskapets omgivelser. Et annet eksempel er at det påpekes at en økologisk praksis bare er mulig å få til dersom individets praksis er økologisk. Dersom hvert individ er miljøbevisst, og dersom hvert individ pleier sine grøntområder og bygger i tråd med statens anbefalinger, vil fellesskapets omgivelser forbedres.

Vi har vært inne på doxa flere ganger i løpet av denne oppgaven, men vi har enda ikke behandlet det som et av Pierre Bourdieus antropologisk forankrede begreper for *bevissthetsnivåer*. Bourdieu benytter doxa, eller den doxologiske forståelsen av virkeligheten: "Because the subjective necessity and self-evidence of the commonsense world are validated by the objective consensus on the sense of the world, what is essential *goes without saying because it comes without saying*" (Bourdieu 1977:167). Andre bevissthetsnivåer er ortodoksien og heterodoksien, der førstnevnte for eksempel kan være en mindre gruppes bevissthetsnivå. Slik jeg ser det, er arkitektene en slik gruppe i det norske samfunnet, mens folk flest befinner seg i heterodoksien når det kommer til arkitektur og design: "Den ortodokse vet at det finnes andre syn, men avviser disse som vranglære, mens den heterodokse setter ulike oppfatninger og perspektiver opp mot hverandre og sammenlikner dem" (Tønnesson 2003:222). Svein Østerud har også lagt til paradokset som en forståelse av det han omtaler som en fragmentarisk sannhet: "[…] erkjennelsen av den [fragmentariske sannheten] blir

betraktet som en sosial konstruksjon: et produkt av våre egne tolkningsrammer og (…) regisserte virkelighetsbeskrivelser " (Østerud (1995) sitert i Tønnesson 2003:222).

Vi kan her stille spørsmål til hva det egentlig er som skjer i innlemmelsen av arkitektur og design i kulturpolitikken. Er det en forflytning fra arkitektur og design-ortodoksien til heterodoksien? Ut i fra de mange påstandene i materialet er det i det minste ikke helt utenkelig: Ideene om å skape bevissthet blant folk, om å spre den gode smaken og den formmessige kvaliteten i det norske samfunnet, bygger opp under at arkitektur- og designpolitikken skal være "for alle". Men på den andre siden, til tross for at det så å si inviteres til at folk skal engasjere seg i omgivelsenes kvalitet, er det likevel de ortodokse arkitekturtankene som gjelder. Spørsmålet da er om det er rom for heterodoksiens ideer om kvalitet, de som på mange måter sees i materialet som privat smak. Dette er også et spørsmål om diskursivt hegemoni. Det hersker ulike ideer om hvordan staten og samfunnet skal forholde seg til arkitektur og design som kulturpolitikk. Kanskje er det slik at de ortodokse, i dette tilfellet arkitektene og designerne, alltid vil ønske å ha hegemoni over sitt felts ideologiske utforming?

> The dominated classes have an interest in pushing back the limits of *doxa* and exposing the arbitrariness of the taken for granted; the dominant classes have an interest in defending the integrity of doxa or, short of this, of establishing in its place the necessarily imperfect substitute, *orthodoxy* (Bourdieu 1977:169).

Arkitektene og designerne holder fast på diskursen og de ideene som ligger til grunn for denne, og i materialet opprettholdes også de arkitektur- og designfaglige diskursene mer enn for eksempel den private smakens. Heterodoksien kan her være representert ved folket, og kanskje til en viss grad kulturpolitikerne som ønsker å få med seg "alle". Samtidig er det også et mål for staten å knytte fagfolkene til seg. Det hele beror på autoritet, og i dette er det retoriske medborgerskapet en sentral dimensjon. Hvilken gruppe sine ideer er gjeldende og hvem sin retorikk får slippe til i den offentlige arkitektur- og designdiskursen? Kampen om hegemoniet står om hva som skal være common sense, for senere å bli doxa. Vi ser her hvordan Faircloughs forståelse av den naturaliserte ideologien er i tråd med Bourdieus doxa- begrep. Begge beror på kamp mellom sosiale skiller, motsetninger og klasser, og det er kampen

mellom disse som driver frem samfunnets ulike ideologiske forankringer. Fairclough baserer hele sin teori på at ideologiene er dynamiske størrelser, de kan forskyves gjennom nettopp naturalisering. De naturaliserte virkelighetsforståelsene er det som binder individene til ulike grupper i samfunnet, gjennom at de for eksempel har members' resources i ulike grupper. Likevel er ideologi her en dynamisk størrelse, ideer kan *gjøres* common sense gjennom naturalisering.

7.4 Mot en ny satsning på arkitekturpolitikk

I et nyhetsbrev fra Norsk Form i mai 2009 het det: "Historisk begivenhet. Norge er i ferd med å klekke ut en arkitekturpolitikk som kommer til å ha føringer for hvordan vi bygger i framtida. Bli med og gi innspill og få kunnskap om temaet". Dette er representativt for norsk arkitekturpolitikk anno 2009. Fagfolk, byråkrater og generelt interesserte skal få delta i utformingen av denne nye politikken. "Norge" (det vil si alle) er i ferd med å "klekke ut" en plan. Den nye arkitekturpolitikken er fellesskapets arkitekturpolitikk.

Regjeringen arbeider med en ny satsning på arkitektur og design som skal lanseres fullt ut i et handlingsprogram i løpet av sommeren 2009. Handlingsplanen skal kunne bearbeides mens arbeidet med arkitekturpolitikken pågår, og skal særlig ta sikte på ni hovedinnsatsområder: *Stedsutvikling, bærekraft, universell utforming, det offentlige rom som forbilde, helse, kulturarv og samtidsuttrykk, kunnskapsutveksling, næringsperspektiv* og *profilering og identitetsutvikling* (arkitekturnytt.no)[24]. Allerede her ser vi konturene av at arkitektur får enda flere "oppgaver" enn i *Kultur i tiden* og *Kulturpolitikk fram mot 2014*. Fokuset på estetikk, som var særlig sentralt i 1990-tallets arkitektur- og designpolitikk, er ikke like fremtredende, mens bruken av begreper som *profilering og identitet*, *bærekraft*, *forbilde* og *næring* indikerer at arkitektur skal være

[24] http://arkitekturnytt.no/2009/03/arbeidet-med-ny-arkitekturpolitikk.html (lastet 05.05.2009).

mer enn fysisk-estetiske uttrykk i omgivelsene. Hovedinnsatsområdene for fremtidens arkitekturpolitikk kan sees i henhold til motsetningsparene fra min topos-analyse. I forhold til *Stedsutvikling* kan både STEDSIDENTITET – STEDLØSHET og PROGRESJONISME – KULTURALISME være aktuelle motsetninger fordi det kan være spørsmål om stedenes identitet eller hvilken retning man ønsker å utvikle for hvert enkelt sted i planarbeidet. Når det kommer til *Bærekraft* er ØKOLOGISK PRAKSIS – IKKE-ØKOLOGISK PRAKSIS en selvsagt motsetning: En bærekraftig arkitekturpolitikk må nødvendigvis også medføre en økologisk praksis. *Universell utforming* er et begrep som betegner tanken om "design for alle", og at universell design og funksjonell estetikk skal gjøre miljøer og informasjon tilgjengelig for allmennheten (khio.no)[25]. Her er motsetninger mellom FORM – FUNKSJON sentral, brukervennlighet er for eksempel et sentralt poeng for den universelle utformingen. Slik handler det også om FELLESSKAP – INDIVID fordi det er om å gjøre at bygninger, produkter og løsninger skal være mest mulig brukervennlige for flest mulig. Kombinasjonen av å oppfylle fellesskapets behov, men også ivareta individenes, er et hovedpoeng for denne politikken. Slik er det også viktig at den nye arkitekturpolitikken satser på arkitektur for folket, snarere enn for eliten ARKITEKTUR FOR FOLKET – ARKITEKTUR FOR ELITEN.

I henhold til *Det offentlige rom som forbilde* er PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI en motsetning: Det handler om hvem som skal bestemme, og hvordan det offentlige skal gå frem for å gjøre dets arkitektur og holdninger til noe som tilhører folket. Videre er det kanskje da et poeng at det offentlige må samarbeide med det private, OFFENTLIG – PRIVAT, og at lokalmiljøer må få fatte egne beslutninger i stedet for at arkitekturpolitikken blir sentralstyrt STATLIG – LOKALT. *Helse* er et viktig innsatsområde i den nye arkitekturpolitikken, og da kan man kanskje si at også TRIVSEL – KVALITET blir et sentralt poeng. Omgivelser som folk trives i kan spille inn på livskvaliteten, og dette påvirker også den fysiske og psykiske helsen. Innsatsområdet *Kulturarv og samtidsuttrykk* tar opp i seg motsetningene FORTIDSMINNE – SAMTID og AKTUALISERING – KONSERVERING. Det handler for eksempel om å ta vare på den norske kulturarven, men

[25] http://www.khio.no/Norsk/Om_KHiO/Fakultet_for_design/ (lastet 05.05.2009).

samtidig aktualisere arkitekturpolitikken gjennom at man også tar hensyn til samtidsarkitekturen. Slik er det også et spørsmål om TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN, fordi nye kulturuttrykk må kombineres med den tradisjonelle norske kulturen. Samtidig kombineres også ulike stiler STIL – STILBLANDING, og arkitekturens rolle i samfunnet kan sees på ulike måter. I kulturpolitikken kan den både være kunst og håndverk ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK[26]. Som *Kunnskapsutveksling* vil kanskje den nye arkitekturpolitikken bære med seg motsetningene mellom DANNELSE – INFORMASJON og mellom SEKTOR – HELHET. Kunnskapsutveksling, eller informasjon, foregår ofte på tvers av sektorer, og mellom ulike organisasjoner og institusjoner. Videre kan kunnskapsutvekslingen også foregå mellom Staten og det private næringslivet, her er hovedinnsatsområdet *Næringsperspektiv* sentralt. Motsetningen PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET kan være en faktor her gjennom at næringsutviklingen også skal ta hensyn til formgivning. Her er også innsatsområdet *Profilering og identitetsutvikling* sentralt, som vi har vært inne på tidligere gis ofte varer og arkitektur verdi utover selve materialiteten. Et eksempel er jo nettopp, som betegnelsen på det siste innsatsområdet indikerer, at formgitte ting skal skape identitet og bidra i profileringen av Norge og det norske fellesskapet, en virksomhet eller en privatperson.

[26] Se for øvrig Forskningsrådets rapport *Arkitektur og kvalitet i omgivelser. Kunnskapsstatus og forskningsbehov*. Som ble utgitt 15 mai 2009. Her gis fire ulike arkitekturdefinisjoner: (1)"Med arkitektur forstått som arkitekturverk og arkitekturpraksis som verksproduksjon representerer begrepet en kvalitetsbetegnelse" (2) "Arkitektur er et næringsfelt og en betegnelse på resultatet av arkitekters arbeid" (3) "Arkitektur er betegnelsen på en fagdisiplin" (4) "Arkitektenes forståelsesformer, begrepsdannelser og analysemetoder er ikke forebeholdt arkitekturverket" (Forskningsrådet 2009:14-15).

Topoi med hensyn til innebygde motsetninger i st. meld. nr. 61 (1991 - 1992) og st. meld. nr. 48 (2002 - 2003)	**Regjeringens tematiske innsatsområder for arkitektur anno 2009**
STEDSIDENTITET – STEDLØSHET PROGRESJONISME – KULTURALISME	*Stedsutvikling*
ØKOLOGISK PRAKSIS – IKKE-ØKOLOGISK PRAKSIS	*Bærekraft*
ARKITEKTUR OG DESIGN FOR FOLKET – ARKITETUR OG DESIGN FOR ELITEN FORM – FUNKSJON FELLESSKAP - INDIVID	*Universell utforming*
PROFESJONSSTYRE – DEMOKRATI OFFENTLIG – PRIVAT STATLIG – LOKALT	*Det offentlige rom som forbilde*
TRIVSEL – KVALITET	*Helse*
ARKITEKTUR OG DESIGN SOM KUNST – ARKITEKTUR OG DESIGN SOM HÅNDVERK FORTIDMINNE – SAMTID AKTUALISERING – KONSERVERING TRADISJONELL NORSK KULTUR – FLERKULTURELT SAMFUNN STIL - STILBLANDING	*Kulturarv og samtidsuttrykk*
DANNELSE – INFORMASJON SEKTOR – HELHET	*Kunnskapsutveksling*

PRODUKSJON MED DESIGNBEVISSTHET – PRODUKSJON UTEN DESIGNBEVISSTHET	*Næringsperspektiv*
IDENTITETSVERDI – PRAKTISK VERDI INTERNASJONALT – NASJONALT	*Profilering og identitetsutvikling*

Tabell 2: Topoi med hensyn til innebygde motsetninger i st. meld. 61 (1991 - 1992) og st. meld. nr. 48 (2002 - 2003) krysset med regjeringens tematiske innsatsområder for arkitektur og design anno 2009.

Fra min egen topos-analyse finnes også de fem motsetningsparene TILPASNING – FORANDRING, AMBISJON – AMBISJONSLØSHET, PLANLEGGING – PLANLØSHET, BEVISSTHET – BEVISSTLØSHET, STILLSTAND – EFFEKTIVISERING. Disse er ikke plassert i tabell 2, da de er topoi som kan sies å gjelde for hele arkitektursatsningen. Grunnen til at man satser på arkitektur er jo nettopp fordi man har ambisjoner, ønsker å planlegge, skape forandring, effektivisere og bevisstgjøre i forhold til temaene man tar opp. Dette er også betegnende for statens arkitekturpolitikk anno 2009: Planen som er i ferd med å "klekkes ut" skal nok en gang forandre de norske omgivelsene.

8. Konklusjon

I oppgaven har vi sett at estetikkens hovedproblem i mange tilfeller er smaken. Skillet mellom objektive og subjektive kriterier for å bedømme estetiske uttrykk, er en fin balansegang som kjapt kan endre spørsmålet om estetikk til å bli et spørsmål om smak. Dette problemet gjenspeiler seg i innlemmelsen av arkitektur og design i den norske kulturpolitikkens topologi, noe vi har sett her gjennom en analyse av kapitlene om arkitektur og design i stortingsmelding 61 fra 1991 – 1992 *Kultur i tiden* og i stortingsmelding 48 fra 2002 – 2003 *Kulturpolitikk fram mot 2014*. Dette er to generelle hovedmeldinger i kulturpolitikken, de tar for seg et bredt spekter av felt innenfor Kultur- og kirkedepartementets mange virkeområder. Her har arkitektur og design også fått plass, og disse to feltene er i dag en legitim del av den norske kulturpolitikken. For å gripe dette materialet på en håndterlig måte, formulerte jeg en problemstilling:

Hvordan fremmes ideologiske standpunkter om arkitektur og design når feltene innlemmes i den norske kulturpolitikken?

Ett av svarene må være at de ideologiske standpunktene fremmes gjennom at den kulturpolitiske retorikken som omhandler arkitektur og design, anvender og konstruerer en rekke *topoi* som vi her har formulert som motsetningspar. Vi har blant annet sett at motsetningen mellom PROFESJONELL KVALITET – PRIVAT SMAK er sentral i materialet. Denne motsetningen tar opp i seg problematikken med smak versus estetikk, eller smak versus kvalitet. Kvalitetsbegrepet er og blir et vanskelig begrep i norsk sammenheng. Paradoksalt nok er det ikke udelt positivt i Norge å si at noe er av god kvalitet, eller enda vanskeligere: Av bedre kvalitet enn noe annet. Vegringen mot å felle smaksdommer, eller å heve seg selv over andre for å fremheve at man har kunnskap om noe, er fremtredende. Og dersom man gjør det, er faren for å bli kalt elitist overhengende. Dette bærer materialet jeg har analysert her preg av, og det var et av hovedproblemene som ble drøftet i kapittel 7. Vi så hvordan kritikken som har blitt rettet mot Norsk Form i stor grad har dreid seg om at institusjonen har tatt på seg

rollen som ”folkeopplyser” (Sønstegaard) og ”dannelsesagent” (Pløger). Jeg vil ikke hevde her at denne kritikken ikke er berettiget, snarere tvert i mot. Det samme kan også sies å gjelde for stortingsmeldingene som jeg har analysert her.

Dette vil ikke dermed si at jeg her vil nøye meg med å slutte meg til denne kritikken, men heller hevde at problemet for stortingsmeldingene ligger et annet sted enn at de er belærende eller at de har en skjult agenda om å få diskursivt hegemoni over arkitektur- og designdiskursen. På grunn av dobbeltheten i tekstmaterialet, som får sitt utspring i motsetningene mellom det implisitte og det eksplisitte, er det helt klart at meldingene ikke er tydelige nok på hva som skal gjøres. Men det største problemet, slik jeg ser det, er at det implisitte ikke uttrykkes eksplisitt, samtidig som det implisitte ofte står i motsetning til det eksplisitte. Det er dette jeg har formulert i topos-tabellen, og motsetningsparene fanger opp de overordnede temaene i tekstmaterialet hvor motsetningene mellom det eksplisitte og det implisitte er tydeligst. Jeg hevdet tidligere i oppgaven at det er disse motsetningene som driver arkitektur- og design-diskursen framover. Motsetningene er en forutsetning for at denne diskursen skal trenge gjennom i det kulturpolitiske feltet, og de er viktige deler av den arkitektur- og designfaglige retorikken med hensyn til kulturpolitikken. Det problematiske med den retoriske realiseringen av innlemmelsen av arkitektur og design i kulturpolitikkens topologi, er at motsetningene også blir et uttrykk for at man sier en ting, men gjør noe annet. Vegringen mot å være ”smakspoliti” tar for eksempel overhånd når det på den ene siden uttrykkes eksplisitt at arkitekturpolitikken skal ta for seg de offentlige omgivelsene, mens det implisitt uttrykkes at også det private vil være et virkeområde. Det er som om man skal ta bakveien til folks smak, for å forme den uten at noen merker det. I stedet for å gjøre det burde man, slik jeg ser det, heller eksplisitt”[…] spørre etter *vir civilis*, den bevisste og engasjerte samfunnsborger, som deltar i og bidrar til fellesskapet med sin *logos*” (Andersen 2004:306). Dette er i tråd med tanken om retorisk medborgerskap – meningsdannelse, ikke stemmetelling er meningen med demokratiet (Andersen 2004:306).

Litteratur

AD mfl. (1996): *Estetikk i statlige bygg og anlegg. Veileder*. Oslo: Administrasjonsdepartementet, Kulturdepartementet og Samferdselsdepartementet.

Andersen, Øivind (2004): *I retorikkens hage*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aristoteles (2006): *Retorikk*. Norsk utgave oversatt av Tormod Eide. Oslo: Vidarforlaget.

Asdal, Kristin, Kjell Lars Berge, Karen Gammelgaard , Trygve Riiser Gundersen, Helge Jordheim, Tore Rem og Johan L. Tønnesson (2008): *Tekst og historie. Å lese tekster historisk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Berge, Kjell Lars (2002): "Å skape mening med tekst- et etterord om sakprosa og tekstvitenskap" i Johan Tønnesson (red.) (2002): *Den flerstemmige sakprosaen*. Bergen: Fagbokforlaget.

Butenschøn, Peter (red.) (2009): *Tid i arkitektur. Om å bygge i fire dimensjoner*. Oslo: Akademisk Publisering.

Bale, Kjersti og Arnfinn Bø- Rygg (red.) (2008): *Estetisk teori. En antologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bale, Kjersti (2009): *Estetikk. En innføring*. Oslo: Pax forlag.

Ballantyne, Andrew (red.): *Architectures. Modernism and After*. Cornwall: Blackwell Publishing.

Baumgarten, Alexander Gottlieb (1750) (2008): "Prolegomena" i Kjersti Bale og Arnfinn Bø- Rygg (red.) (2008): *Estetisk teori. En antologi.* Oslo: Universitetsforlaget.

Borgen, Jorunn Spord (1994): "Norsk, typisk, unikt? Sentraltradering og mangfold belyst gjennom produktkonkurransen "Jeg fant, jeg fant" " i Roel Puijk (red.) *OL-94 og forskningen IV. Rapport fra forskerkonferanse Lillehammer 11 – 12 november 1993*. Lillehammer: OL dokumentasjonstjeneste.

Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Burke, Edmund (1757) (2008): ”A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful” i Kjersti Bale og Arnfinn Bø- Rygg (red.) (2008): *Estetisk teori. En antologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Choay, Francoise (1969): *The modern city: Planning in the 19th century*. New York : George Braziller.

Dahl, Hans Fredrik og Tore Helseth (2006): *To knurrende løver. Kulturpolitikkens historie 1814 – 2014*. Oslo: Universitetsforlaget.

Englund, Boel og Jan Svensson (2003): ”Sakprosa och samhälle” i Boel Englund og Per Ledin (red.) (2003): *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund, Studentlitteratur.

Fairclough, Norman (1995): *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Essex: Longman.

Fairclough, Norman (2001): *Language and Power*. Essex: Longman.

Flatseth, Merethe (2003): ”Metaforenes makt” i Kjell lars Berge, Siri Meyer og Tom Are Trippestad (red.) (2003): *Maktens tekster*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Gabrielsen, Jonas (2008): *Topikk. Ekskursioner i retorikkens toposlære*. Åstorp: Retorikforlaget.

Girard, Augustin (1973):*Kulturpolitik. Teori og praksis.* Aarhus: Den danske UNESCO-Nationalkommission.

Gran, Berit og Donatella De Paoli (2005): *Kunst og kapital*. Oslo: Pax forlag.

Habermas, Jürgen (1971): *Borgerlig offentlighet: dens framvekst og forfall: henimot en teori om det borgerlige samfunn*. Gyldendal: Oslo.

Johnstone, Barbara (2005): *Discourse analysis*. Cornwall: Blackwell Publishing.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1835) (2008): ”Innledning til estetikken” i Kjersti Bale og Arnfinn Bø- Rygg (red.)(2008): *Estetisk teori. En antologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kant, Immanuel (1790) (2008): ”Kritikk av dømmekraften” i Kjersti Bale og Arnfinn Bø-Rygg (red.) (2008): *Estetisk teori. En antologi.* Oslo: Universitetsforlaget.

KD (1992): *St. meld. nr. 61 (1991 - 1992) Kultur i tiden*. Oslo: Kulturdepartementet.

KD (1992b): *Forslag til etablering av et informasjonssenter for formgiving og arkitektur. Rapport fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kulturdepartementet*. Oslo: Kulturdepartementet.

KD (1992c): *Omgivelser som kultur. Handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø. Rapport fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kulturdepartementet.* Oslo: Kulturdepartementet.

KD (1995): *Omgivelser som kultur*. Oslo: Kulturdepartementet.

KKD (2003): *St. meld. nr. 48 (2002 - 2003) Kulturpolitikk fram mot 2014*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet.

Kjeldsen, Jens E. (2004): *Retorikk i vår tid. En innføring i retorisk teori*. Fagernes: Spartacus forlag.

Kjeldsen, Jens E. (2008): *Retoriske omstændigheder* i Rhetorica Scandinavica nr. 48, 2008.

Kjørup, Søren (2000): *Kunstens filosofi – En indføring i æstetik*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Kjørup, Søren (2004): *Norsk Form. En evaluering*. Oslo: Norsk kulturråd.

Maagerø, Eva (1999): ”Hallidays funksjonelle grammatikk- en presentasjon” i Kjell Lars Berge, Patrick Coppock og Eva Maagerø (1999): *Å skape mening med språk*. Gjøvik: Landslaget for norskundervisning (LNU) / Cappelen Akademisk Forlag.

NAVF (1990): *Kultur- og tradisjonsformidlende forskning. Handlingsplan og prosjektoversikt for hovedinnsatsområdet*. Bergen: NAVFs edb- senter for humanistisk forskning.

Nielsen, Liv- Merete (1998): *Norsk Form med skolen som nytt satsningsområde*. Form, Vol. 32, No. 2.

Perelman, Chaïm (2004): *Retorikens imperium*. Stockholm: Symposion.

Pløger, John (2003): *Praktisk iscenesettelse av diskursiv makt*. Oslo: NIBR.

Rimbereid, Øyvind og Arnfinn Åslund (2006): *Georg Johannesen. Sitater fra femti års muntlig praksis*. Fagernes: Spartacus.

Rolness, Kjetil (1992): *Vulgær og vidunderlig: en studie i utsøkt dårlig smak*. Oslo: Aschehoug.

Rolness, Kjetil (1995): *Med smak skal hjemmet bygges. Innredning av det moderne Norge*. Oslo: Aschehoug.

Rosengren, Mats (2003): *Doxologi. En essä om kunskap*. Skive: Rhetor forlag.

Sigrell, Anders (2001): *Att övertyga mellan raderna. En retorisk studie om underförståddheter i modern politisk argumentation*. Åstorp: Rhetor förlag.

Sønstegaard, Hanne Marie (1998): *Norsk Form – folkeopplysningens nye fanebærer. En kulturteoretisk studie av diskurser i et estetisk felt*. Hovedoppgave i pedagogikk, høst 1998. Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.

Togeby, Ole (1993): *Praxt. Pragmatisk tekstteori 1*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Tønnesson, Johan L. (red.) (2002): *Den flerstemmige sakprosaen*. Bergen: Fagbokforlaget.

Vestheim, Geir (1995): *Kulturpolitikk i det moderne Noreg*. Oslo: Det norske Samlaget.

Villadsen, Lisa Storm (2008): *Retorisk medborgerskap*. i Rhetorica Scandinavica nr. 48, 2008.

Internett:

Definisjon, *folket*:

(http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=folk&begge=S%F8k+i+begge+ordb%F8kene&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j) (lastet 22.05.2009).

Definisjon, *ytringsfrihet*:

http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=ytringsfrihet&search_type=&publications=5&publications=21&publications=9&publications=2&publications=17&publications=23&publications=1&publications=22&publications=10&publications=16&publications=8&publications=3&publications=20&publications=15&publications=19&publications=18&publications=12&publications=11&publications=7 (lastet 22.05.2009).

Fossen, Erling (2004): *Dorsk Form*:
http://www.dagbladet.no/kultur/2004/07/23/403658.html (lastet 23.11.2008)

Kunsthøgskolen i Oslo, Fakultet for design:

http://www.khio.no/Norsk/Om_KHiO/Fakultet_for_design/ (lastet 05.05.2009).

Arkitekturnytt (2009):

http://arkitekturnytt.no/2009/03/arbeidet-med-ny-arkitekturpolitikk.html (lastet 05.05.2009).

Regjeringen (2003): Stortingsmelding nr. 38 (2002 - 2003) *Den kulturelle skulesekken*:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/20022003/Stmeld-nr-38-2002-2003-/4/3/2.html?id=329368 (lastet 25.04.2009).

Vedlegg

St. meld. nr. 61 (1991 - 1992) *Kultur i tiden* (KD 1992)

Kap. 13: Arkitektur og design.

13.1 Innledning

13.1.1 Omgivelser som kulturpolitikk

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Spørsmål om utforming av omgivelser har ikke vært tatt opp i tidligere kulturmeldinger”	Utforming av omgivelser er et nytt tema i kulturpolitiske stortingsmeldinger.	Stillstand – effektivisering Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Dette åpner for forandring. Dette er en kulturmelding, tidligere har ikke arkitektur og design tilhørt kulturpolitikken.
”Dette er temaer som tilhører arbeidet med kultur, men virkemidlene for å oppnå resultater i form av høyere kvalitet er i liten grad tillagt Kulturdepartementets politikkutforming og tilskuddsordninger”	Utforming av omgivelser er en kulturell aktivitet, men Kulturdepartementet har liten innflytelse på dette. Det finnes noe som er av høyere kvalitet enn noe annet.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin Profesjonell kvalitet – privat smak	Her fremstilles et paradoks: Arkitektur og design er en del av kulturarbeidet, men det er utenfor Kulturdepartementets virkeområde. I så måte er arkitektur en kamparena der ulike aktører kjemper om den kulturelle aktiviteten.
”En konsekvens av dette har vært et skille mellom	Arkitektur og formgiving er kunst.	Arkitektur og design som	I betegnelsen av ”de andre kunstarter” i

arkitektur/formgiving og de andre kunstarter som har vært prioritert av departementet”		kunst – arkitektur som håndverk	denne sammenhengen er det implisitt at arkitektur og design også er kunstarter.
”Også i Norsk kulturråds engasjementer har arkitektur og formgiving vært tillagt relativt liten vekt, men det er nå etablert et eget programområde, ”Visuelt miljø”, som ønsker å ta temaet opp til behandling”	Arkitektur og formgiving har tidligere ikke vært vektlagt av Norsk kulturråd, men dette er i endring, det er ”i tiden”.	Ambisjon – ambisjonsløshet	Her vises det til planlagte tiltak for å satse mer på arkitektur og formgiving, man har ambisjoner om å arbeide mer med det!
”Arbeidet med arkitektur som kulturminnevern har derimot vært gitt høy prioritet”	Noen deler av arkitekturfeltet har blitt mer prioritert enn andre.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk	Kampen står ikke bare om hvem som skal forvalte ansvaret for arkitektur og design, det er også et spørsmål hva arkitektur skal være. Hva skal arkitektur som politisk virkeområde, og en del av kulturpolitikken, innebefatte?
”Arkitektur har ofte vært sett på som en del av en omfattende byggevirksomhet, der arkitekturen som kulturuttrykk ikke har vært skilt ut i forhold til et komplekst teknologisk og økonomisk virkefelt”	Arkitektur er et kulturuttrykk, og må derfor ikke bare sees som noe teknologisk og økonomisk.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Arkitektur har altså tidligere blitt sett som noe mer håndverksmessig enn kunst eller kultur. Dette viser en viss spenning i arkitekturfeltet, arkitektur er ikke nødvendigvis en enhetlig disiplin.
”Dette har hatt uheldige konsekvenser i form av et skille mellom f. eks. arkitektur og innredningskomponenter på den ene siden og	Arkitektur bør ikke nødvendigvis skilles fra kunstnerisk utsmykning.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som	

kunstnerisk utsmykning på den andre”		håndverk	
”Det har samtidig rådet usikkerhet innenfor kulturinstitusjoner og blant kulturarbeidere om arkitekturens betydning som kunstart”	Er arkitektur en kunstart?	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	
”Det forvaltningsmessige ansvaret for omgivelsenes kvalitet er først og fremst tillagt lokale myndigheter”	Sentralforvaltningen har ikke så stor myndighet når det kommer til arkitektur.	Statlig – lokalt	
”Den formende rollen er i større grad overlatt til utbyggere; enkeltpersoner, næringsliv og myndigheter som foretar inngrep i omgivelsene”	Det er mange andre enn staten som er med på å skape omgivelsene.	Offentlig – privat Profesjonsstyre – demokrati	
”Omgivelser formes og endres i samspill mellom byggherre, fagfolk og myndighet”	Det er flere ledd i utformingen av omgivelsene, folk flest har ikke noe de skulle ha sagt.	Profesjonsstyre – demokrati Offentlig – privat	Byggherre, fagfolk og myndighet er profesjonsstyret og det offentlige.
”Men retningslinjer og forbilder for slikt formende virke er ofte uklare eller fraværende”	Det er ingen som ”legger lista” for utforming av omgivelsene.	Profesjonsstyre – demokrati Bevissthet – bevisstløshet	”Flere kokker, mer søl”? Fordi det er så mange aktører i forhold til utformingen av våre omgivelser, trenger man kanskje flere retningslinjer og forbilder? Det er rimelig å anta at det her siktes til profesjonell veiledning og forbilder i forbilledlige eksempler. Dette vil skape økt bevissthet i forhold til omgivelsene.

”Regjeringen ser det som nødvendig at det nå satses sterkere på å skape et klima for forbedring av kvaliteten i utformingen av våre omgivelser”	Kvaliteten på våre omgivelser er ikke optimal.	Stillstand – effektivisering Tilpasning – forandring	Det er nå eller aldri! Stillstand er ikke lenger et alternativ. Klimaet som skal skapes vil gjøre forandringen mulig.
”En viktig del av et slikt arbeid vil være Kulturdepartementets ansvar, som del av kulturpolitikken”	Omgivelsenes kvalitet skal fra nå av regnes som likestilt med de andre områdene i kulturpolitikken. Kulturdepartementet tar ansvar.	Ambisjon – ambisjonsløshet	Kulturdepartementet erobrer forvaltningsmakten over arkitektur og design.
”Departementet ønsker å gi arkitektur og design en viktig plass i arbeidet fremover”	Kulturdepartementet tar ansvar for arkitektur og design.	Ambisjon – ambisjonsløshet	Kulturdepartementet har ansvaret for arkitektur og design, og har store ambisjoner.
”Fordi dette er et nytt område i kulturpolitisk sammenheng, får dette kapitlet en noe avvikende form”	Arkitektur og design er et nytt kulturpolitiskpolitisk område.	Tilpasning – forandring	Det er nytt å tenke på arkitektur og design som kulturpolitikk. Her ytres ydmykhet og usikkerhet i forhold til tekstens form.
”I liten grad kan eksisterende ordninger og institusjoner diskuteres”	Vi har ikke noen tidligere praksis å se til.	Tilpasning – forandring	Man må starte på nytt.
”Men i større grad kan det antydes nye innsatsområder for årene fremover, der de konkrete tiltakene foreløpig er på utviklingsstadiet”	Vi kan starte på ”ny frisk”.	Planlegging – planløshet Ambisjon – ambisjonsløshet	Det at man stiller med ”blanke ark” er positivt: Ambisiøse nye planer kan presenteres.

13.1.2 Omgivelser som utfordring

St. meld. nr. 61 (1991 - 1992)	Implisitt påstand	Topikk	Særskilte kommentarer
”En reise gjennom det norske landskapet viser at mange norske steder er blitt utflytende og tilsynelatende formløse”	Store deler av det norske landskapet er av dårlig estetisk kvalitet.	Stedsidentitet – stedløshet	Dette var hovedideen bak dette med ”stedløshet” i arbeidet til Norsk Form. Mange norske steder var uten identitet, og dette ville man gjøre noe med.
”Bygningsmassen er spredd utover jorder og skograbber eller langs innfartsveiene”	Bygningsmassen i deler av Norge er tilfeldig plassert i landskapet.	Planlegging – planløshet	Bygningsmassen er ”spredd utover”, dette bærer preg av planløshet snarere enn gjennomtenkt planlegging.
”Hvert enkelt hus forholder seg ofte bare til egen tomt; det ser bort fra den helhet det inngår i med annen bebyggelse, og særpreget som ligger i stedets landskap og er utviklet gjennom en stedlig byggeskikk”	Huset tar aktiv del i egen tomt, men bryr seg ikke om omgivelsene utover dette.	Stedsidentitet – stedløshet Fellesskap – individ	Igjen er det dette med stedløshet som fremstår som mest sentralt. Dette med at hvert enkelt hus bare forholder seg til egen tomt tilsier at det er mennesker som har gjort at husene deres kun forholder seg til sin egen tomt, og ikke til naboens eller byens byggeskikk. Individets behov går foran fellesskapets gode.
”Stedenes farger og materialbruk, reklameskilt og andre visuelle innretninger gir ofte inntrykk av en forvirrende	Vi synes det er en forvirrende visuell uorden på mange steder i Norge.	Stedsidentitet – stedløshet	Stedløsheten er en følge av den forvirrende visuelle uordenen.

visuell uorden”		Profesjonell kvalitet – privat smak Form – funksjon	Her kan man hevde at det er den profesjonelle kvalitetens stemme som vurderer. ”Visuelle innretninger”- ting bærer preg av å være til for praktiske formål, heller enn for å være av høy estetisk kvalitet.
”Ved inngangen til 1990-årene formidler det norske tettstedet en mangel på bevissthet om betydningen av og mulighetene for å satse på estetisk kvalitet”	Steder, og deres estetiske utforming, sier noe om menneskene. I dette tilfellet formidler stedene at ingen bryr seg om dem.	Stedsidentitet – stedløshet Tilpasning – forandring Profesjonsstyre – demokrati Bevissthet – bevisstløshet	På samme måte som huset forholder seg til en tomt, formidler tettstedet mangel på bevissthet.
”Historiske bygningsmiljøer som gav folk identifikasjon med stedet og med tidligere generasjoners arbeid blir ofte revet, og erstattet av en utbygging som i mindre grad forsøker å føye seg inn i en lokal sammenheng”	Steder har tidligere betydd noe for folks identitet, men slik er det ikke lenger. Når man bygger nytt er man ikke opptatt av stedets identitet (tettsteder blir likere).	Stedsidentitet – stedløshet Fortidsminne – samtid	
”Manglende bevissthet omfatter ikke bare det nye; også vedlikeholdet og pleien av de offentlige omgivelsene, av torg og	Det er en manglende bevissthet i forhold til omgivelser og estetikk i Norge.	Stedsidentitet – stedløshet	

grøntanlegg, veiskråninger, fasader og serviceinnretninger tyder på lav prioritering”	Man prioriterer det ikke.	Bevissthet – bevisstløshet	
”Steder som synes nedslitte, oppleves som utrivelige, og derfor også lite innbydende for mange”	Folk er ikke fornøyde med nedslitte omgivelser.	Profesjonell kvalitet – privat smak	Her er det ikke bare den profesjonelle smaken som gjelder, ”mange” kan forstås som folk generelt.
”Det slike steder viser, er utilstrekkelig omtanke for omgivelsenes innflytelse på folks hverdag”	Stedløsheten viser at man ikke er bevisste nok på hvilken innflytelse omgivelsene har på folks hverdag.	Bevissthet – bevisstløshet Fellesskap – individ	Fellesskapets omgivelser påvirker individet. Bevisstløsheten er kollektiv.
”I et samfunn under sterk urbanisering er miljøets kvalitet et problem som i like stor grad gjelder små bygdebyer og nye kommunesentre som større byer med lang historie”	Miljøets kvalitet er viktig i alle former for urbanisering.	Økologisk praksis – ikke-økologisk praksis Progresjonisme – kulturalisme	
”Under oppbyggingen av velferdssamfunnet etter krigen skjedde en rask omvandling av mange norske tettsteder”	Etter krigen ble mange norske tettsteder forandret.	Stillstand – effektivisering	
” Den omfattende urbaniseringsprosessen som skulle komme til å prege disse stedene, bygde på en klart rasjonell holdning til nødvendigheten av de nye løsninger”	Man satte andre hensyn foran hensynet til det estetiske.	Form – funksjon	Utviklingen etter krigen var effektiv, noe som førte til at funksjonen gikk foran formen.
”Viljen til å bygge rammer som gav like muligheter for utfoldelse og en lik fordeling av kvaliteter, innebar ofte et ublidt oppgjør med fortidens	Man ødela tradisjonsrik bebyggelse fordi man skulle gjøre det likt overalt.	Stedsidentitet – stedløshet Fortidsminne –	

byggemåter og visuelle inntrykk”		samtid	
”Norske steder dokumenterer derfor et imponerende samfunnsbyggende arbeid, men viser samtidig at prioriteringene gav lite rom for den stedlige tilpasning og den historiske omtanke som ettertiden har etterspurt”	Norske tettsteder viser at man har arbeidet samfunnsbyggende lenge, men de viser også at man ikke har prioritert å ta vare på lokal tradisjon.	Stedsidentitet – stedløshet Plan – planløshet	

13. 1. 3 Debatt om kvalitet

St. meld. nr. 61 **(1991 – 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Det arbeid som utføres i mange lokalsamfunn, og den utålmodighet som kommer til uttrykk gjennom lokale aksjoner og meningsytringer, viser at det nå er bred støtte for å stille høyere krav både til respekten for naturgrunnlag og historiske spor, og til utformingen av de nye omgivelser som skal bære bud om vår egen tids ambisjoner”	Tidligere har man ikke stilt så høye krav til det lokale miljøet, men dette skal vi endre på nå. Estetisk utforming av miljøet tar hensyn til naturgrunnlag og historiske spor. Det vi gjør nå, blir stående for kommende generasjoner.	Stedsidentitet – stedløshet Profesjonsstyre – demokrati Tilpasning – forandring Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Det vil derfor bli en viktig oppgave for 90- årenes kulturpolitikk å gi retning til dette engasjementet, ved å gi klarere rammer for den estetiske bearbeidelsen av	Vi må lede folk og deres engasjement på riktig spor. Estetikken i omgivelsene må ledes av	Profesjonsstyre – demokrati Offentlig – privat	Her er det eksplisitt uttrykt at det er kulturpolitikken som skal styre folks engasjement for omgivelsene.

omgivelsene”	kulturpolitikken.		Det er også kulturpolitikken som skal gi rammene for utformingen av omgivelsene.
”Når arkitektur og design skal behandles i kulturpolitisk sammenheng, er det derfor nødvendig å invitere til en bred debatt om kvalitet”	Debatt er viktig, også om estetisk kvalitet. Debatten er bred, her er det rom for ulike meninger!	Profesjonsstyre – demokrati	
”Departementet ønsker ikke å etablere nye normer for stygt og pent”	Departementet vil ikke være et ”smakspoliti”.	Profesjonsstyre – demokrati	
” Men det er viktig å definere en ambisjon om kvalitet og økt innsats”	Det er viktig å ha klare ambisjoner.	Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Dersom det skal bli mulig å foreta en nødvendig hevning av kvaliteten i omgivelsene, må man samtidig mobilisere et bredt engasjement”	Det er nødvendig å heve kvaliteten i omgivelsene. For å gjøre det, må folk bry seg mer.	Sektor – helhet Ambisjon – ambisjonsløshet	Engasjementet må være bredt, det må komme fra flere sektorer.
”Man må formidle kunnskap om omgivelsenes betydning for folks dagligliv, om innvirkning på barns oppvekstmiljø og sammenhengen mellom fysisk miljø og den kulturvirksomhet som er ønsket”	Omgivelsene spiller inn på folks liv og folk må bli mer bevisste på det.	Dannelse – informasjon Trivsel – kvalitet Bevissthet – bevisstløshet	

”Og man må vinne bredt gjennomslag for betydningen av designkvalitet i de gjenstander som setter preg på folks hverdag og som setter viktige premisser for vår deltakelse i internasjonal varehandel”	Det er nødvendig med bred enighet om at designkvalitet i dagliglivet og i internasjonal varehandel er viktig.	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet Internasjonalt – nasjonalt Trivsel - kvalitet	
”Samtidig vil det være nødvendig å bevisstgjøre om de valgmuligheter som faktisk foreligger i de fleste byggesaker og utformingsoppgaver, i valg av program, av arkitekt og designer, og av estetisk uttrykk”	Det er ikke snakk om noen ensretting. Det finnes mange estetiske muligheter, dette må folk bli mer bevisste på.	Profesjonell kvalitet – privat smak Dannelse – informasjon Bevissthet – bevisstløshet	Det er altså ikke bare den profesjonelle kvaliteten som gjelder, den private smaken skal også få være med. Allikevel: Det er nødvendig å bevisstgjøre (informere?) om valgmulighetene, altså informere om estetiske uttrykk.
”Arkitekturen som kulturuttrykk og kunstart har en forpliktelse til selv å tolke og utfordre samtiden”	Arkitektur er et kulturuttrykk og en kunstart.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	
”Det er imidlertid viktig med respekt for en historisk situasjon, for byggetradisjon og lokalt særpreg”	Arkitektur skal også ivareta fortidsminnet.	Fortidsminne – samtid Tradisjonell norsk kultur – flerkulturelt samfunn Stedsidentitet – stedløshet	”Historisk situasjon, byggetradisjon og lokalt særpreg” kan også forstås som den tradisjonelle norske kulturen, og det er i mange tilfeller dette som knyttes til begrepene stedsidentitet og stedløshet.

”Nybygg må utformes med bevissthet og omtanke i forhold til eksisterende strukturer, gateløp, offentlige rom og landskap”	Når man bygger nytt, må man også verne om omgivelsene slik som de er.	Stedsidentitet – stedløshet Tilpasning – forandring Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk Bevissthet – bevisstløshet	
”En slik bevisstgjøring må også åpne for ukonvensjonelle og nytenkte løsninger, og ikke søke tilflukt i det tilvante”	Det må være lov å tenke nytt selv om man skal verne om fortidens byggeskikk.	Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk Bevissthet – bevisstløshet	Folk venner seg til omgivelsene de går i hver dag, og det kan være vanskelig å se behovet for forandring.
”Arkitektur er en spesiell ytringsform bl. a fordi nye bygg gir langsiktige konsekvenser for folk”	Omgivelsene vi skaper nå, blir stående i framtiden, og de påvirker folk.	Tilpasning – forandring	
Feilslag og mislykkede eksperimenter har derfor en særlig stor pris”	Vi har ikke råd til å la være å satse på høyt når det kommer til omgivelsene våre.	Ambisjon – ambisjonsløshet	Fordi det får store konsekvenser når man gjør feil, må man har høye ambisjoner om å gjøre det riktig.
”Likevel har byggevirksomhet i Norge vært lite regulert gjennom formaliserte referanser til lokal byggemåte”	Bygge-virksomheten i Norge har ikke styrt av stedsidentitet.	Stedsidentitet – stedløshet	Det at man ikke har bygget med referanser til lokal byggeskikk kan ha forårsaket stedløsheten som preger mange steder i Norge.

”Det har i nyere tid ikke vært definert så strenge rammer for det akseptable uttrykk som i mange andre kulturer, eller i tidligere byggeskikk”	Vår tid mangler rammer for hva som er estetisk kvalitet. Slike rammer fantes før og de finnes i andre kulturer.	Stillstand – effektivisering Ambisjon – ambisjonsløshet	Sammenlikningen med andre kulturer impliserer at Norge gjør det dårlig på arkitekturfeltet. Mangelen på rammer indikerer også en form for ambisjonsløshet.
”En sterkere offentlig innsats for omgivelsenes kvalitet tar derfor også opp behovet for strengere estetisk engasjement innenfor den alminnelige, ikke- offentlige, byggevirksomhet”	Det offentlige må gripe mer inn i den estetiske utformingen av våre fysiske omgivelser, også i det private.	Offentlig – privat	
”De senere år har vist en nødvendig innskjerpelse av sikringen av verneverdig bebyggelse”	Tidligere praksis har vært feilslått. Det er nødvendig å skjerpe sikringen av verneverdig bebyggelse.	Fortidsminne – samtid Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk	
”Også ny arkitektur skal bygges inn i en sammenheng, og må derfor følges opp med tilstrekkelig beskyttelse mot arkitektonisk historieløshet”	Nye tilskudd til omgivelsene skal ta hensyn til stedets tradisjoner.	Stedsidentitet – stedløshet Fortidsminne – samtid	
”Det er i dag hjemmel innenfor plan- og bygningsloven til å påvirke bygging og stedsforming, men disse virkemidlene må kunne brukes mer aktivt”	Det offentlige kan gripe inn i privat byggepraksis, og burde gjøre det oftere.	Offentlig – privat Profesjonsstyre – demokrati	

”Regjeringen vil derfor åpne for en bred debatt om arkitekturen og designens plass i kulturbildet”	Regjeringen vil inkludere ulike aktører når det kommer til arkitektur og design. Regjeringen åpner for at det finnes flere ulike løsninger på dagens situasjon.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	Spørsmålet her blir hvem som skal få delta i den ”brede debatten”. Slik det ser ut her, kan det være hvem som helst.
”Som en del av en slik debatt vil Kulturdepartementet i årene fremover engasjere seg sterkere i kunnskapsdannelsen innenfor dette feltet”	Det er viktig med kunnskap, ikke bare formidling, om arkitektur og design.	Profesjonsstyre – demokrati	Hvem er det som skal lære i denne ”kunnskaps-dannelsen”? Og hvem skal være læremester?
”Dette skjer i erkjennelsen av at når vi ønsker å heve våre omgivelsers kvalitet, må det også medføre en betydelig innsats fra kulturpolitisk hold”	Staten har en stor jobb å gjøre når det kommer til våre omgivelser.	Profesjonsstyre – demokrati Ambisjon – ambisjonsløshet	Fortsatt får vi ikke svar på om staten skal ta ansvaret for kunnskaps-dannelsen, eller om det her menes at staten skal øke sin kunnskap om arkitektur, design og omgivelsene.

13.2 Mål og utfordringer

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Påvirkning av omgivelsenes kvalitet er en lang prosess. Mange aktører og mange ulike virkemidler må trekkes inn”	Arbeidet med forbedringen av våre omgivelser er	Stillstand – effektivisering	

”Innenfor et tiår er det begrenset hva som bygges, og hvilke økonomiske muligheter som foreligger for ombygging og opprydding”	Det er noen ting vi ikke kan forandre så fort på.	Stillstand – effektivisering	Dette kan forstås som et forsvar for at ikke alle prosesser går like kjapt, det er omfattende arbeid.
”Men mye av det som omgir oss er mer forgjengelig: skilt, fargesetting, løse gjenstander og møbler, reklame og alt som er midlertidig og skiftende”	Deler av omgivelsene er midlertidige eller forgjengelige. Disse kan endres raskere enn andre ting.	Ambisjon – ambisjonsløshet	Ambisjonen er å gjøre noe med det som er forgjengelig.
”Selv om bygninger og mange produkter har lang levetid, kan det gjøres mye her og nå med alt det som ligger nærmere både i tid og produksjonskostnad”	Tiltross for at noe ikke kan forandres, er det nok av ting å ta tak i. Vi har ingen tid å miste!	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet	
”Det må derfor arbeides på kort sikt, slik at det nye som blir skapt holder en høy estetisk standard”	Vi har ingen tid å miste!	Bevissthet – bevisstløshet Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Det må dannes forbilder og innledning til ny praksis, slik at det raskt gis resultater som kan vise at det nytter”	Vi har ingen tid å miste når det kommer til omgivelsene våre.	Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Men det må også arbeides på lang sikt, for å endre holdninger”	Holdningskapende arbeid er viktig.	Dannelse – informasjon	
”Oppbygging av kunnskap og kompetanse foregår langsomt, men må settes i gang raskt”	Kunnskap, holdninger og normer er viktig.	Dannelse – informasjon	
”Forskning og undervisning blir viktige felt i en slik langsiktig	Forskning og undervisning må til.	Dannelse – informasjon	

strategi”			
”Det må arbeides på flere nivåer samtidig, med sentrale virkemidler og aktører, så vel med lokal kompetanse, entusiasme og gjennomføringsvilje”	Kunnskap om omgivelsene må finnes i hele samfunnet.	Sektor – helhet	Alle skal med!

13. 2. 1 Påvirkningsmulighet

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Arbeidet med omgivelsenes kvalitet må foregå på tre fronter samtidig: Det må arbeides beskyttende, for å forhindre dårlig kvalitet og likegyldighet, gjennom bruk av lovverk og reglement, og gjennom en aktiv debatt om helhetssyn og enkeltsaker”	Bruk av lovverk og reglement kan forhindre dårlig kvalitet og likegyldighet i forhold til våre omgivelser.	Aktualisering – konservering Fortidsminne – samtid	Krigsmetaforikk, Arbeidet med omgivelsenes kvalitet foregår på ulike fronter.
”Det må arbeides bekreftende ved å dokumentere og spre kunnskap om gode normer for utforming, og ved å henvise til kunnskap om hvordan i landet gjennom århundrer har vært bygd i samsvar med kultur, klima og tekniske forutsetninger”	Gjennom den norske historien har man hatt tradisjon for å bygge ut i fra naturens forutsetninger.	Utidsmessig vernepolitikk – tidsmessig arkitektur Form – funksjon Dannelse – informasjon	
”Det må arbeides nyskapende, for å lage nye forbilder, sprenge grenser for det tilvante uten tap av tilhørighet og gi impulser til	Det går an å kombinere banebrytende og moderne arkitektur med vernepolitikk.	Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk	

samtidskulturen”	Nyskapende arbeid kan skape forbilder som folk trenger.		
”Dersom arbeidet skal få gjennomslag på lengre sikt, er det nødvendig å satse på alle tre fronter parallelt”	**Det holder ikke å satse på en front dersom man skal vinne en krig.**	Ambisjon – ambisjonsløshet Sektor – helhet	Arbeidet med omgivelsenes kvalitet skal gjelde for mange deler av samfunnet, og det skal satses bredt.

13. 2. 2 Andre departementers arbeid

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Arbeidet med omgivelsenes kvalitet er et ansvar som ligger til flere departementer. Mange nivåer gjør i dag en betydelig innsats”	Omgivelsene er et statlig anliggende.	Offentlig – privat	
”Det er Regjeringens hensikt å styrke arbeidet med den estetiske dimensjon innenfor arkitektur og design”	Hele regjeringen står bak den nye satsningen på utformingen av våre omgivelser.	Sektor – helhet	
”Særlig Kommunaldepartementet og Miljøverndepartementet står sentralt i arbeidet med omgivelsenes kvalitet”	Omgivelsene handler ikke bare om ”kultur”.	Sektor – helhet	I 1992 ga Kulturdepartementet også ut *Omgivelser som kultur. Handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø.*

13. 2. 3 Planlegging

St. meld. nr. 61 (1991 - 1992)	Implisitt påstand	Topikk	Særskilte kommentarer
”Kommune- og reguleringsplaner er de viktigste virkemidlene for å skape helhet og sammenheng i utbyggingsmønster, stedsforming og god arkitektur og binde opp mål og rammer for dette”	Kommune- og reguleringsplaner kan realisere planene vi har for omgivelsene våre.	Planlegging – planløshet	
”Gjennom planleggingsarbeidet kan slike spørsmål bringes opp til debatt. ”	Planleggingsarbeidet kan tjene som en arena for debatt om omgivelsene.	Planlegging – planløshet	
”Samarbeid mellom aktuelle interesser kan startes, løsninger kan skisseres og konsekvensene av ulike beslutninger kan presenteres”	Her er det bare å sette i gang!	Ambisjon – ambisjonsløshet	Mange ambisjoner. Ingen tid å miste.
”Grunnlaget for et planleggingsarbeid som skal fungere på denne måten, er en lokalpolitisk vilje til å ta ansvar for kommunens utseende og miljø”	Kommunene må selv være bevisste i forhold til estetisk utforming.	Statlig – lokalt	
”Det er derfor nødvendig å fremskaffe kunnskap og bevissthet om hva stedets egenart er og hvilke elementer som bærer med seg viktige signaler om dette”	Man må ta tak i de stedstypiske elementene.	Stedsidentitet – stedløshet Dannelse – informasjon	”Man må fremskaffe kunnskap og bevissthet”: Dette kan sees som en form for informasjonsarbeid.
”På et slikt grunnlag kan det fattes politiske prinsippbeslutninger som blir retningsgivende for	Når man har funnet de stedstypiske elementene, kan man planlegge ut i fra det.	Planlegging – planløshet	

det videre plan- og formingsarbeidet”			
”Oppfølgingen kan skje dels ved å sørge for at nødvendig fagkompetanse knyttes til kommunens plan- og byggesaksapparat, dels ved at det utarbeides dokumentasjonsmateriale til bruk ved utarbeidelse av slike planer”	Fagfolk må arbeide i kommunene, staten må utarbeide veiledninger.	Statlig – lokalt	Her er arbeidsfordelingen mellom det statlige og det lokale klar.
”For å få en aktiv bruk av planleggingen som virkemiddel for å gjøre Norge vakrere, må derfor holdningsskapende arbeid videreføres og styrkes”	Holdninger i forhold til estetikk i omgivelsene er viktig.	Profesjonell kvalitet – privat smak Dannelse – informasjon	Her kan man ane hvorfor denne politikken har blitt kalt et dannelsesprosjekt, man vil arbeide med holdningsskaping. Det er statens oppfatning av hva som kan gjøre ”Norge vakrere” som skal være utgangspunktet for de holdningene man skaper.
”Miljøverndepartementet, som har det sentrale ansvaret for planleggingen etter plan- og bygningsloven, har i mange sammenhenger fokusert på kvalitetsaspektet i fysisk planlegging”	Miljøverndepartementet har tradisjon for å fokusere på kvalitet i fysisk planlegging.	Profesjonell kvalitet – privat smak Sektor – helhet	Miljødepartementet representerer her den profesjonelle kvaliteten, den som her fremstilles som en nærmest objektiv størrelse. Miljøverndepartementet er også en del av planleggingsarbeidet, det er altså flere sektorer i bildet.
”Den desentraliserte kulturminne- og miljøvernforvaltningen har nye grupper fagfolk som kan veilede og delta	Plangrunnlaget skal være tilpasset lokalmiljøet.	Stedsidentitet – stedløshet	Den tidsmessige arkitekturen skal være stedstilpasset, altså beholde stedsidentiteten, og

i kommunenes planlegging og bidra til å utvikle et godt og lokalt forankret plangrunnlag også for estetiske og visuelle miljøkvaliteter”		Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk	fungere sammen med vernepolitikken.
”Flere eksempelprosjekter for miljøvennlig by - og tettstedsutvikling er i gang med støtte fra Miljøverndepartementet og i samarbeid med kommuner og berørte faginstanser”	Vi tenker miljøvennlig og vi har med oss Miljøverndepartementet, kommuner og berørte faginstanser.	Økologisk praksis – ikke-økologisk praksis	
”Miljøverndepartementet vil fortsette arbeidet med å utvikle planleggingen til et bedre virkemiddel for stedsforming”	Miljøverndepartementet har jobbet med stedsforming før, og vil fortsette med det.	Stedsidentitet – stedløshet Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Det er tatt initiativ til etablering av fylkesvise nettverk for utveksling av informasjon og arbeidsmetoder for byggeskikk og stedsforming og til samarbeid om utvikling av metodegrunnlag for stedsanalyser som basis for lokal planlegging”	Vi har startet samarbeid mellom fylker, slik at de kan utveksle kunnskap om og for lokal planlegging.	Stedsidentitet – stedløshet Dannelse – informasjon Sektor – helhet	Man skal arbeide på tvers av sektorer for å utveksle informasjon om for eksempel stedsidentitet.
”Innsatsen på området vil bli koordinert og styrket gjennom Miljøverndepartementets program ”Miljøvennlig by - og tettstedsutvikling”	Miljøverndepartementet styrker arbeidet til fylkene med tettstedsutvikling.	Stedsidentitet – stedløshet Sektor – helhet	
”Arbeidet har mange berøringspunkter med Kulturdepartementets engasjement, og sammen kan dette	Omgivelsene handler ikke bare om kultur, det handler også om miljø.	Sektor – helhet	Omgivelsene er altså mer enn bare (handlingsprogrammet) *Omgivelser som kultur*.

fungere som grunnlag for felles prioriteringer og samarbeid om oppgaver”			

13. 2. 4 Byggeskikk

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Statens Byggeskikksutvalg har vært i virksomhet siden 1982, og ble i 1991 oppnevnt for en ny periode”	Statens Byggeskikksutvalg har ti års erfaring.	Konservering – aktualisering	Det er altså ingen grunn til å tro at temaene rundt byggeskikk er verken nytt eller utgått. Det er **aktuelt**.
”Utvalget har nedlagt en betydelig innsats i å spre informasjon om god byggeskikk gjennom publikasjoner, seminarer og utdeling av Statens Byggeskikkpris”	Statens byggeskikksutvalg har arbeidet med informasjon om god byggeskikk. God byggeskikk belønnes med en pris.	Profesjonell kvalitet – privat smak Dannelse – informasjon	”God byggeskikk” kan ikke være annet enn basert på en oppfatning av ”profesjonell kvalitet” her. Publikasjoner, priser og seminarer fra staten har som mål å spre oppfatningen av ”god byggeskikk”.
”God byggeskikk omfatter så vel helhet og harmoni i utbyggingsmønsteret som utforming av det enkelte bygg”	”God byggeskikk” er ikke et entydig begrep.	Profesjonell kvalitet – privat smak	
”I arbeidet med byggeskikkbegrepet er det viktig å hente frem røtter i den gamle bygningsarven,	Vi må se til tradisjonelle skikker når vi utformer begrepet ”god byggeskikk”.	Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk	

slik at det nye får tilhørighet og identitet”			
”God byggeskikk utvikles med respekt for lokale materialer og teknologi, landskapets karakter, tomtens beskaffenhet og lokalt klima”	Vi vet hva god byggeskikk er, og det avhenger ikke av smak, det kommer heller an på tilpasningen til stedets identitet og utforming.	Profesjonell kvalitet – privat smak Stedsidentitet – stedløshet	Her defineres god byggeskikk, og det henger sammen med stedsidentiteten.
”Arbeidet med god byggeskikk er et viktig satsningsområde”	Vi vil satse på god byggeskikk.	Ambisjon – ambisjonsløshet	
”I Husbankens opplegg for nytt lånesystem tas det sikte på å stimulere til god byggeskikk gjennom økt lån til prosjekter som utformes med et bevisst forhold til omgivelsene”	God byggeskikk belønnes.	Profesjonell kvalitet – privat smak Bevissthet – bevisstløshet	De som tilpasser seg den profesjonelle oppfatningen av ”kvalitet”- ”god byggeskikk”, blir belønnet. Man vil skae bevissthet i forhold til det man her har bestemt som ”god byggeskikk”.
”Det er også viktig at det utvikles informasjon og tilbud om veiledning for de enkelte kommuner og bygningsråd som skal håndtere byggesaker og styre utviklingen av det visuelle miljø, slik at arbeidet for god byggeskikk kan få et solid juridisk og forvaltningsmessig fundament”	Det er kommuner og bygningsråd som håndterer mange byggesaker, derfor må disse få tilbud om veiledning og informasjon.	Dannelse – informasjon Profesjonsstyre – demokrati	
”Kulturdepartementet vil støtte dette arbeidet”	Kulturdepartementet slutter seg til andres arbeid.	Sektor – helhet	

13. 2. 5 Ombygging og fornyelse

St. meld. nr. 61 (1991 - 1992)	Implisitt påstand	Topikk	Særskilte kommentarer
”Innsatsen for kvalitetsforbedring av etterkrigstidens omfattende boligbebyggelse har i dag fått høy prioritet, ikke minst innenfor boligsamvirket”	NBBL har gjort en god jobb.	Offentlig – privat	Boligsamvirket, NBBL, får her ære for etterkrigstidens kvalitetsforbedring.
”I Sverige ble dette en av 1980- tallets viktigste oppgaver innenfor boligpolitikken”	Boligsamvirket har blitt prioritert i Sverige.	Fellesskap – individ	Boligsamvirket kan representere en form for felleskapstanke i boligbyggingen.
”Nå blir det også i Norge lagt større vekt på dette, gjennom eksisterende finansieringsordninger i Husbanken”	Sverige er et eksempel som Norge kan se til.	Internasjonalt – nasjonalt	
”Det er viktig at slikt fornyelsesarbeid representerer et estetisk, og ikke bare et teknisk løft”	Fornyelsesarbeidet handler like mye om heving av form, som av heving av funksjon.	Form – funksjon	Fornyelsesarbeidet må ta estetiske hensyn, ikke bare praktiske (reparasjoner og lignende).
”Kulturdepartementet vil bidra til at kunstnerisk utsmykning og arkitektonisk bearbeiding tillegges større vekt, ved at det utvikles forslag til samarbeids- og støtteordninger for de enkelte utbedringsprosjektene”	For eksempel må arkitektur og kunstnerisk utsmykning være en del av fornyelsesarbeidet.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Blandingen av ”kunstnerisk utsmykning og arkitektonisk bearbeiding” indikerer at de to kan jamstilles i denne sammenhengen.

”Ikke minst vil samarbeid mellom kunstnere og arkitekter om slike oppgaver kunne gi resultater, der omgivelsene bearbeides som helhet, i tillegg til den mer konvensjonelle utplassering av kunstverk”	Kunstnere og arkitekter er to forskjellige slag.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Kunstnere og arkitekter skal samarbeide. Dette bryter kanskje med den tradisjonelle arbeidsdelingen der arkitekter og ingeniører samarbeider, for så at kunstnerne smykker ut til slutt.

13. 2. 6 Statens arkitektur

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Det foregår nå en debatt innenfor statens egne forvaltningsorganer og bedrifter om hvilken vekt som skal legges på betydningen av estetisk uttrykkskraft og kvalitet i de omgivelser som staten skaper for egen virksomhet”	Staten er i tvil om hvordan den selv skal sette dette med kvalitet i omgivelsene ut i livet.	Planlegging – planløshet	Staten vil legge en plan for hvordan den skal utforme sine bygg og omgivelser fra nå av.
”Statens byggevirksomhet har en særlig betydning ved at den danner et forbilde for annen byggevirksomhet, og samtidig formidler et inntrykk av virksomhetens egenart og selvbilde”	Staten må gå foran og vise vei.	Bevissthet – bevisstløshet	Staten er bevisst på den ”særlige betydning” den har som forbilde.
”Det må i årene fremover satses på en høy kvalitet i statens arkitektur”	Staten er ambisiøs i forhold til sin egen arkitektur.	Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Innenfor tilgjengelige ressurser må det gis økt bevissthet om bygningers forhold til omgivelser, ved økt bruk av arkitektkonkurranser og ved en mer aktiv lokal debatt om de enkelte	Vi anbefaler arkitektkonkurranser og lokal debatt som virkemiddel for å nå våre mål om økt bevissthet.	Bevissthet – bevisstløshet	Arkitekt-konkurranser som middel for å få økt bevissthet.

utbyggingstiltak”			
”Det bør utarbeides en egen ”hvitbok” om mål og retningslinjer for statens arkitektur, slik man i senere år har arbeidet med dette bl. a i Holland og Storbritannia”	Se til Holland og Storbritannia. Det må finnes regler for statlig arkitektur, her skal vi ha alt på ”det rene”.	Internasjonalt – nasjonalt Ambisjon – ambisjonsløshet	Statens ambisjon er, etter en sammenlikning med Holland og Storbritannia, å utarbeide bestemte mål og retningslinjer.
”Kulturdepartementet har innledet et samarbeid med Arbeids- og administrasjonsdepartementet om dette, og ønsker å bidra til en rask gjennomføring av et slikt arbeid”	Kulturdepartementet samarbeider med andre departementer. Omgivelsene er mer enn kultur.	Sektor – helhet	
”På enkelte statlige bygg ligger det et særlig ansvar for høy estetisk kvalitet”	Noen statlige bygg er viktigere enn andre.	Offentlig – privat	Det offentlige må ta ansvar som det forbildet det er.
”Ved siden av viktige nasjonale og regionale institusjoner, som departementer, rettsbygninger og fylkeshus, omfatter dette undervisningsbygg og kulturhus, der estetisk kultur i særlig grad dannes”	Nasjonale og regionale institusjoner, så vel som bygg der estetisk kultur dannes, er særlig viktige.	Dannelse – informasjon	Bygg ”der estetisk kultur i særlig grad dannes” er viktige - staten går i bresjen og fungerer dannende.
”Kulturdepartementet vil i sitt arbeid med kulturbygg og idrettsanlegg i årene fremover legge større vekt på estetisk utforming og tilpasning til lokalmiljøet”	Kulturdepartementet vil gå i bresjen som forbilde i satsningen på omgivelsenes kvalitet.	Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Ved tildeling av økonomisk støtte til slike prosjekter vil det stilles strengere krav til planlegging og prosjektering”	De som ikke planlegger og prosjekterer, vil ha mindre sjanse for å få økonomisk støtte.	Planlegging – planløshet	
”Det er tradisjon for at nasjonale byggeoppgaver har	Staten kan oppdra	Offentlig – privat	Staten kan være oppdragende og

virket oppdragende og normdannende for annen byggevirksomhet”	og danne normer.	Dannelse – informasjon	normdannende. Det offentlige kan altså gi dannelse.
”Et godt eksempel er byggingen av jernbanestasjoner og anlegg av jernbaneparker i tiårene før og etter århundreskiftet, og også den designbevissthet som har preget NSB de siste årene”	Designbevissthet har preget NSB de siste årene, og dette er et forbilledlig eksempel for det arbeidet vi nå skal gjøre.	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet	Med NSB har vi sett hvor godt det fungerer når staten danner og oppdrar. Resultatet kan være designbevissthet.
”Dersom statlig virksomhet går foran med et godt eksempel, vil det være en viktig inspirasjon for alle de kommunale bygg som reises, og den kommunale formgiving”	Statens byggevirksomhet er viktig fordi det kan gjøre at kommunenes formgiving og arkitektur bli bedre.	Statlig – lokalt	
”Det kan også danne forbilder for annen statlig og halvstatlig virksomhet”	Det er viktig at statens bygg er av høy kvalitet.	Offentlig – privat	
”Under arbeidet med OL på Lillehammer utføres det et tilsvarende normdannende arbeid med høy kvalitet på design”	OL på Lillehammer er viktig som designprogram.	Dannelse – informasjon Profesjonsstyre – demokrati	Arbeidet med OL er normdannende, akkurat som statlig byggevirksomhet er.

13. 2. 7 Formgivning og industridesign

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Vil vi fremme god formgivning, trenger vi	Å fremme god formgiving er en	Stillstand –	Behovet for ”slagkraftig og

slagkraftig og effektivt verktøy”	jobb som må gjøres.	effektivisering	effektivt verktøy” gir inntrykk av at det er en ”skikkelig jobb” som må gjøres. Her er det bare å ta tak!
”Staten har i stor grad overlatt dette til organisasjoner gjennom tildeling av driftsmidler, og mye arbeid er gjort innenfor disse feltene”	Organisasjoner har i stor grad tatt seg av formgivning og industridesign til nå.	Offentlig – privat	Organisasjonene er mest sannsynlig private virksomheter.
”Kulturdepartementet ønsker å medvirke til at det også gis en vurdering av bruken av design for statens egen virksomhet”	Design i statlig virksomhet er viktig.	Identitetsverdi – praktisk verdi	Staten skal ”bruke” design i egen virksomhet, og det er nærliggende å anta at dette har noe med at staten for eksempel skal være et forbilde.
”Den strategiske betydning av god design bør være åpenbar”	God design har en strategisk betydning.	Form – funksjon Aktualisering – konservering	Designs strategiske betydning må tilsi at design har en verdi ut over å være ”god form”, på denne måten aktualiseres også designens verdi.
”I en situasjon der forbrukerne stiller store krav til produktene, og konkurransesituasjonen gjør at valg av produkt treffes raskt, er design en nøkkelfaktor for suksess”	Markedet er preget av skarp konkurranse. Design er en faktor som kan avgjøre konkurransen.	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet	
”Arbeidet for god design er derfor både næringspolitikk og kulturpolitikk”	Design er flere politikkområders felt.	Sektor – helhet	
”God design bærer bud om at produktet er tilvirket i et land der	God design kan si noe om landet det	Identitetsverdi – praktisk verdi	Design kan altså skape identitet.

kvalitet, grundighet og fornuftig bruk av ressurser står i høysetet”	er tilvirket i.		
”En økologisk bevisst formgivning plasserer det nye i et forpliktende samspill med naturgitte og historiske forutsetninger”	En økologisk praksis kan bidra til en forbedring i utformingen av våre omgivelser.	Økologisk praksis – ikke-økologisk praksis	
”Er ressursbruken fornuftig, er materialene fornybare, er produksjonsprosessen miljøvennlig?”	En økologisk praksis kan gi fordeler i flere ledd av designprosessen.	Økologisk praksis – ikke-økologisk praksis.	
”Kan det nye tilpasses endrede forutsetninger om bruk, og kan de avvikles og erstattes uten skade på omgivelser eller ødsling av ressurser?”	Staten ønsker en økologisk designpraksis.	Økologisk praksis – ikke-økologisk praksis	
”Dette er noen av utfordringene som reises for norsk design, og som krever ikke bare designeres men hele industriens oppmerksomhet dersom det skal lykkes”	Norsk design møter utfordringer, her må vi sørge for at designerne ikke står alene.	Sektor – helhet	
”Engasjementet i formgiving og design ivaretas i dag av flere organisasjoner”	Engasjementet for formgiving og design er spredt.	Sektor – helhet	
”De to viktigste, som mottar betydelig statlig støtte, er Landsforbundet Norsk Form og Norsk Designråd”	Landsforbundet Norsk Form og Norsk Designråd er viktige virksomheter for formgiving og design.	Sektor – helhet	
”Regjeringen vil gå inn for at man skal oppnå størst mulig effekt av innsatsen på	Alle skal med i den nye satsningen på design og	Offentlig – privat	Det nye engasjementet skal gå på tvers av sektorer, og

designområdet for å skape gjennomslagskraft overfor allmennheten, fagfolk og næringslivet”	formgiving.	Sektor – helhet	inkludere statlige og private virksomheter.
”For å nå disse målene kan det være hensiktsmessig med et utvidet samarbeid mellom flere departementer og underliggende etater”	Samarbeid på tvers av sektorer på feltet vil kunne styrke satsningen på formgiving og design.	Sektor – helhet	
”Innenfor et slikt samarbeid bør interessene til institusjonenes primære målgrupper kunne ivaretas”	Selv om ulike virksomheter på tvers av sektorer skal samarbeide, må man ikke glemme målgruppene utenfor feltet.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	Her er det snakk om å ivareta også målgruppenes interesser. Dersom institusjonenes målgrupper er for eksempel forbrukerne, kan man tenke seg at målgruppene står utenfor det aktuelle feltet og den aktuelle diskursen. Det er på denne måten snakk om design for folket eller

13. 2. 8 Handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Kulturdepartementets egen satsing vil i løpet av 1992 få en samlet ramme i et ”Handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø””	Kulturdepartementet vil uttrykke sin egen satsning på offentlig miljø,	Stillstand – effektivisering	”Handlingsprogram” indikerer effektivisering, her skal det handles!

”I det utkast til program som nå er utarbeidet av en arbeidsgruppe, er det gitt en mer presis begrunnelse for nødvendigheten og gjennomførbarheten av et offentlig engasjement i omgivelsenes estetiske kvalitet”	Det er nødvendig med et offentlig engasjement i omgivelsenes estetiske kvalitet.	Offentlig – privat	
”Det gis prinsipielle og teoretiske rammer for en hensiktsmessig offentlig debatt om slike spørsmål, og det gis forslag til hvilke temaer man særlig bør satse på, på kort og på lang sikt”	Det er ønskelig med en offentlig debatt om omgivelsenes estetiske kvalitet. Denne debatten bør foregå innenfor visse prinsipielle rammer, og bør særlig omhandle noen spesielle temaer.	Profesjonsstyre – demokrati	Hva de prinsipielle rammene, betingelsene og temaene er, får vi vite av arbeidsgruppen som er utnevnt av Kulturdepartementet. Gruppen representerer en del av profesjonsstyret.
”Ut fra dette programforslaget vil Kulturdepartementet vurdere hvor det særlig bør konsentrere virksomheten”	Kulturdepartementet vil legge mer vekt på noen deler av omgivelsene.	Planlegging – planløshet	
”Departementet vil også vurdere hvor en innsats kan få særlig stor effekt, og hvor de viktigste barrierer finnes, i lovverk, forvaltningspraksis og faglige holdninger”	Kulturdepartementet må være strategisk, slik at arbeidet får stor effekt.	Sektor – helhet	
”Også begrepsapparatet og kompetanseoppbygging vil vies særlig oppmerksomhet”	Kulturdepartementet vil også vektlegge språklige og utdannende aspekter.	Dannelse – informasjon	”Kompetanse-oppbygging” innebærer økt kunnskap, og er i så måte utdannende. ”Begrepsapparatet” er en språklig dimensjon ved politikken, og vektlegging av dette kan forbedre arbeidet med

			informasjon.
”En del av temaene som er tatt opp i utkastet til handlingsprogram er knyttet til tettstedenes og byrommenes kvalitet”	Tettstedenes og byrommenes kvalitet vil være et viktig tema.	Stedsidentitet – stedløshet	Arbeidet med tettsteder og byrom ble ofte knyttet til arbeidet med stedsidentitet.
”Andre temaer er f. eks. slike problemer som veienes landskap og serviceinnretninger (som bensinstasjoner), reiselivsanlegg og reiselivets steder, samt omgivelsenes detaljer, som farger, materialbruk, belysning, kunstnerisk bearbeidelse o. l.”	Veienes landskap og serviceinnretninger, reiselivsanlegg og reiselivets steder og omgivelsenes detaljer er problemer i omgivelsene.	Stedsidentitet – stedløshet	Veier og bensinstasjoner er typiske eksempler på steder som ofte er preget av stedløshet.
”Handlingsprogrammet diskuterer også hvilke virkemidler som best vekker bred interesse for en høyere estetisk kvalitet”	Det finnes noen virkemidler som kan øke interessen for estetisk kvalitet.	Dannelse – informasjon Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten Profesjonell kvalitet – privat smak	Virkemidlene kan for eksempel være informasjon. Å vekke bred interesse kan bety å vekke interesse blant folk, man vil altså ikke at estetisk kvalitet bare skal være et tema for fagfolkene (eliten). Det er allikevel snakk om ”høyere estetisk kvalitet”, men hva dette er, spesifiseres ikke. Vi kan med andre ord bare gå ut i fra at Regjeringen, som i denne sammenhengen er en del av eliten, vet hva ”høyere estetisk kvalitet” er. Vi kan også anta at det henger sammen med den profesjonelle

			forståelsen av kvalitet.
”Kulturdepartementet vil i løpet av 1992 avklare hvilke av disse arbeidsoppgavene som kan løses innenfor departementets rammer, og hvilke som vil kreve særskilte samarbeidstiltak i forhold til organisasjoner og annen virksomhet”	Noen temaer og arbeidsoppgaver vil kanskje kreve samarbeid mellom Kulturdepartementet og andre virksomheter.	Sektor – helhet	

13. 2. 9 Informasjonssenter

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Kulturdepartementet vil i løpet av det kommende året etablere et senter for formgiving og arkitektur i Oslo”	Det er nødvendig med et eget senter for arkitektur og formgiving.	Ambisjon – ambisjonsløshet	Opprettelsen av informasjonssenter for formgiving og arkitektur representerer den ambisjonen Kulturdepartementet har om å satse på arkitektur og formgiving.
”De første driftsmidlene til senteret er bevilget over statsbudsjettet for 1992”	Senteret kan begynne driften fra 1992.	Stillstand – effektivisering	
”Senteret kan samle mange tråder innenfor det omfattende engasjementsområdet som rommes i begrepet ”omgivelser som kultur”, fra kulturlandskap og	”Omgivelser som kultur” er et bredt begrep. Informasjonssenteret kan bidra til å samle	Sektor – helhet	Informasjonssenteret skal samle et fragmentert felt.

tettsted til hverdagens gjenstander”	begrepet.		
”Det vil forholde seg til et bredt publikum og til fagfolk, og vil virke som et kompetansesenter, et sted for informasjon og utstillinger og et produksjonssted for kunnskap om omgivelser og estetisk kvalitet”	I denne sammenhengen er fagfolkene og det brede publikum de viktigste aktørene.	Dannelse – informasjon Profesjonsstyre – demokrati	Senteret skal være ”et sted for informasjon”, ”et produksjonssted for kunnskap om omgivelser og estetisk kvalitet” - kunnskapen er del av dannelsen. Senteret skal forholde seg til ”et bredt publikum og til fagfolk” – fagfolkene nevnes eksklusivt, de settes i fokus og nevnes utenfor gruppen av ”et bredt publikum”.
”Det er departementets håp at et slikt senter kan invitere til et forpliktende og fruktbart samarbeid mellom flere departementer og organisasjoner”	Kulturdepartementet vil samarbeide med andre departementer og organisasjoner.	Sektor – helhet	

13. 2. 10 Samordning av virksomhet

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Det er nødvendig med en avklaring av arbeidsdeling på dette feltet, ikke minst mellom departementene”	Departementene må dele arbeidet mellom seg.	Sektor – helhet	
”Organer som i hovedsak støttes	Samarbeid mellom organer på arkitektur-	Offentlig – privat	

med statlige midler er dårlig koordinert, og sterkere samordning er et vilkår for bedret gjennomslagskraft for norsk design, nasjonalt og internasjonalt”	og formgivingsfeltet gjør feltet sterkere.	Internasjonalt – nasjonalt	
”I den sammenheng blir det også viktig å trekke inn den erfaring og kompetanse som finnes i ulike yrkesfaglige organisasjoner på det brede designfeltet”	Det offentlige må samarbeide med fagfolkene og deres organisasjoner.	Profesjonsstyre – demokrati Offentlig – privat	”Yrkesfaglige organisasjoner” representerer profesjonene.
”Norsk kulturråd satser nå på et nytt område, ”visuelt miljø””	Miljøet er visuelt. Tidligere har ikke dette blitt vektlagt.	Profesjonsstyre – demokrati	Norsk kulturråd på det visuelle miljøet.
”Dette satsningsområdet bør koordineres med Kulturdepartementets ønske om gjennomføringen av et ambisiøst handlingsprogram for estetisk kvalitet i offentlig miljø og de aktiviteter som skal legges til det nye senteret”	Kulturdepartementet og Norsk kulturråd arbeider med saker på samme felt, da bør de også samarbeide.	Ambisjon – ambisjonsløshet	
”Norsk Arkitekturmuseum har de senere årene fått en stadig sterkere rolle som formidlingsinstitusjon for så vel historisk som samtidig arkitektur”	Norsk Arkitekturmuseum har tatt seg av mange felt innenfor arkitektur.	Fortidsminne – samtid	Den samme institusjonen har tatt seg av fortidsminnet, så vel som den samtidige akitekturen.

”Det har vært gjennomført et omfattende utstillingsprogram i utlandet”	Det har blitt arbeidet internasjonalt med arkitektur før den nye satsningen.	Internasjonalt – nasjonalt	
”Kulturdepartementet ønsker å styrke denne virksomheten, ved å gi museet muligheter for å nå ut til et bredere publikum”	[…] og derfor vil Kulturdepartementet styrke Norsk Arkitekturmuseums virksomhet slik at denne virksomheten kan nå ut til et bredere publikum.	Profesjonsstyre – demokrati Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	
”En omlokalisering og videre utbygging av museet er ønskelig, og samordningen med det planlagte informasjonssenteret vil være et aktuelt virkemiddel”	En samordning av Norsk Arkitekturmuseum og det nye informasjonssenteret vil kunne styrke Norsk Arkitekturmuseum.	Planlegging – planløshet	
”Utsmykkingsfondet for offentlige bygg settes i større grad i stand til å arbeide med det ytre miljø utenfor de bygg som skal utsmykkes”	Utsmykkingsfondet skal også kunne arbeide med det ytre miljø.	Arkitektur og design somkunst – arkitektur og design som håndverk	
”Derved vil torget, gaten eller parken utenfor et kulturhus eller statsbygg lettere kunne omfattes av ordningen”	Utsmykkingsordningen skal også omfatte torget, gaten eller parken utenfor et offentlig bygg.	Stedsidentitet – stedløshet	
”En slik utvidelse kan få betydning for den kunstneriske utsmykning både av byrom og boligområder”	Kunstnerisk utsmykning vil prege byrom og boligområder.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	

”Erfaringene som har vært høstet i arbeidet innenfor det nyetablerte Institutt for Romkunst i Oslo vil være viktig å bygge videre på”	Det har blitt høstet viktige erfaringer tidligere, som kan være utgangspunkt for det arbeidet vi setter i gang nå.	Sektor – helhet	Institutt for Romkunst, Norsk kulturråd og Norsk Arkitekturmuseum har alle arbeidet med temaene forut for Kulturdepartementets satsning på omgivelsene.

13. 2. 11 Skolens miljø

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Mange skolebygg og uteanlegg rundt skolene er i dag i en forfatning som svekker skolens evne til å virke som kunnskapsformidler og normdanner innenfor estetiske fag”	Når det offentliges omgivelser er av lav kvalitet, kan det svekke utførelsen av e rollene som det offentlige har.	Offentlig – privat Dannelse – informasjon	Skolene representerer deler av de offentlige omgivelsene som alle i Norge må forholde seg til på et eller flere tidspunkt i livet.
”Gjennom innføring av skolefritidsordningen vil betydningen av skolens fysiske miljø bli enda større”	Nå som skolen også blir en del av elevenes fritid, er skolens estetiske utforming enda viktigere.	Trivsel – kvalitet	En heving av skolens miljø vil føre til økt trivsel og dette er særlig viktig nå som elevene skal tilbringe fritiden sin der.
”Klasserommene, fellesområder og skolegårder kan gjennom et ombyggingsprogram på mange skoler gi rikere muligheter for opphold, arbeid og lek”	Bedre omgivelser gir rikere muligheter for opphold, arbeid og lek.	Form – funksjon	
”Kulturdepartementet ønsker å samarbeide med Kirke- , utdannings- forskningsdepartementet	Kulturdepartementet vil samarbeide med andre departementer om	Sektor – helhet	

og med lokale skolemyndigheter om en sterkere prioritering av kvaliteten i dette miljøet”	skolens estetiske utforming.	Ambisjon – ambisjonsløshet	

13. 2. 12 Lokal kompetanse

St. meld. nr. 61 **(1991 - 1992)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Særlig i små kommuner er det et problem at det mangler fagfolk med kompetanse innenfor formgiving og arkitektur”	I små kommuner mangler man fagfolk innenfor design og arkitektur.	Profesjonsstyre – demokrati	
”Det kan ikke ventes en utvikling av slagkraftige retningslinjer eller initiativer når slik kompetanse mangler”	Det er fagfolk som skaper utvikling på området.	Profesjonsstyre – demokrati	
”Det bør diskuteres på hvilke måter slik faglig kompetanse kan tilføres kommunene, ikke bare ved at det stilles krav til fagkompetanse ved utforming og saksbehandling i saker under plan- og bygningsloven, men også ved å utvikle praktiske ordninger som kan hjelpe kommunene til å skaffe seg nødvendig fagkompetanse”	Det er vanskelig å få faglig kompetente mennesker til distriktene.	Statlig – lokalt	Her forbarmer staten seg over distriktene og kommunene. Hvordan skal de klare seg uten fagfolk? Staten vil rydde opp, og skaffe fagfolk til kommunene.

13. 2. 13 Internasjonalisering

St. meld. nr. 61 (1991 - 1992)	Implisitt påstand	Topikk	Særskilte kommentarer
”Arkitektur og design kjenner få grenser”	Arkitektur og design er et grenseløst felt.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	
”I dagens Europa er det en betydelig virksomhet på tvers av nasjonsgrensene”	Arkitektur og design er internasjonale virksomheter.	Internasjonalt – nasjonalt	”Grenseløst” benyttes her i sammenhengen ”på tvers av nasjonsgrensene”, mens det i den forrige setningen kunne bety at ”alt er mulig”.
”Norsk arkitektur og design har hittil hatt en relativt tilbaketrukket posisjon, men det har vært tegn de seneste årene til at dette er under endring”	Norsk arkitektur og design er virksomheter i utvikling.	Aktualisering – konservering Stillstand – effektivisering	Her aktualiseres arkitektur og design, det er ”i tiden”.
”Det er ønskelig, som ledd i en mer offensiv arkitektur- og design-politikk, å legge til rette for en sterkere eksponering av norsk arkitektur og design og norske tjenester på disse felt i utlandet”	Vi ønsker å eksponere norsk arkitektur og design mer i utlandet.	Internasjonalt – nasjonalt Aktualisering – konservering	Arkitektur og design som norsk eksportvare. Arkitektur og design er aktuelt i internasjonal sammenheng.
”De initiativ som er tatt av Norges Eksportråd og Norske Arkitekters Landsforbund er viktige, og vil kunne utvikles videre med støtte av	Andre enn Kulturdepartementet har allerede tatt initiativ til en økt satsning på arkitektur og design som norsk	Sektor – helhet	Utviklingen er allerede godt på vei, takket være flere aktører. Når utviklingen nå skal videre, skal blant annet Norsk Form (informasjonssenteret)

Kulturdepartementet, f. eks. gjennom det nye informasjonssenteret”	eksportvare. Det nye informasjonssenteret skal arbeide med midler fra Kulturdepartementet.		bidra.

St. meld. nr. 48 (2002 - 2003): *Kulturpolitikk fram mot 2014* (KKD 2003)

Kap. 3 Viktige utviklingstrekk i samfunnet og innanfor kultursektoren

3.3.6 Arkitektur

St. meld. nr. 48 **(2002 - 2003)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
” Rundt 1980 braut postmodernismen gjennom i arkitekturen”	Arkitektur er et fag med flere retninger, noen er mer toneangivende enn andre.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	Krigsmetaforikk: Postmodernismen brøt gjennom.
” Det året hadde Arkitekturbiennalen i Venezia The Presence of the Past som sitt motto, og året etter heldt kunstsenteret Lousiana nord for København ei utstilling med tittelen Arkitektur som billede”	Arkitektur er blitt en legitim del av kunstinstitusjonen.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Et kunstsenter åpnet dørene for arkitektur. Arkitektur ble nå utstilt som kunst.
” Postmodernismens røter strekkjer seg tilbake til modernismekritikken i 1960-åra”	Arkitektur er et fag med flere retninger, noen er mer toneangivende enn andre.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	Arkitekturens historie legitimerer en ny periode?
I 1966 gav den amerikanske arkitekten Robert Venturi ut den viktige boka Complexity and Contradiction in Architecture, der han argumenterte for ein rikare og meir motsetnadsfull byggjekunst”	Arkitektur er et fag med flere retninger, noen er mer toneangivende enn andre.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	Tittelen på boka *Complexity and Contradiction in Architecture* bygger opp under ideen om arkitektur som kamparena.
” I slutten av 1970-åra tok ein del leiande arkitektar opp klassisistiske element”	Stilblanding fikk gjennomslagskraft i slutten av 1970- årene.	Enhetlig stil – stilblanding	

” Denne arven vart blanda med impulsar frå Art Deco , som var oppdaga på nytt, og slik vart det skapt eit stiluttrykk som fekk stor gjennomslagskraft”	Stilblanding fikk gjennomslagskraft da klassisistiske elementer ble blandet med Art Deco.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin Enhetlig stil – stilblanding	
” Postmodernismen vart likevel ikkje ei brei arkitekturretning slik til dømes funksjonalismen var det i 1930-åra”	Ulike stiler har slått ulikt an i løpet av arkitekturhistorien.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	
” Blant arkitektar var det mange som såg postmodernismen som eit svik mot modernismens bodskap, og i ettertid må ein kunna seia at det vart skapt etter måten få viktige arkitekturverk i denne perioden”	Det var ulike meninger om postmodernismen i starten. Alt i alt var ikke postmodernismen særlig betydningsfull blant arkitekter.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin Ekspert – demokrati	Arkitektene er ekspertene, og mange av dem godtok ikke postmodernismen. Dette betyr igjen at postmodernismen ikke var særlig vellykket.
” Det finst likevel nokre døme i Noreg på postmodernistiske byggverk som vart tildelt arkitekturprisar, noko som tyder på at den nye retninga fekk ein offisiell aksept”	Dersom et bygg innenfor en stil får arkitekturpriser, betyr det at stilen er offisielt akseptert.	Ekspert – demokrati	Legg merke til at argumentet for at postmodernismen allikevel skulle være verdt noe ligger i at den fikk offisiell aksept (som igjen jamstilles med at noen bygg i stilen fikk priser). Dersom arkitekturprisene deles ut av eksperter, folkets smak spiller ingen rolle.
”Postmodernismen var ei protestrørsle mot uttrykksfattigdommen i modernismen, og kanskje var det viktigaste bidraget at handlingsrommet for samtidsarkitekturen vart	Modernismen var preget av uttrykksfattigdom. Med postmodernismen fikk samtidsarkitekturen mer plass.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	I tillegg til at postmodernismen produserte noen prisverdige bygg, utvidet den også handlingsrommet for samtidsarkitekturen.

utvida”			
” I 1990-åra vende mange arkitektar tilbake til kjeldene frå modernismen og funksjonalismen frå 1930-åra”	Mange arkitekter på 1990- tallet har latt seg inspirere av 1930- tallets modernisme og funksjonalisme.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin Enhetlig stil – stilblanding	
” I 1990-åra har norsk arkitektur fått auka internasjonal merksemd, og Noreg har i dag eit internasjonalt renommé som etter kvart har kome på høgd med dei andre nordiske landa”	De andre nordiske landene har tidligere ligget foran Norge i forhold til arkitektur.	Internasjonalt – nasjonalt	Internasjonal aksept er et kvalitetsstempel!
” Dette er både eit resultat av den kvalitative veksten som norsk samtidsarkitektur har opplevd, og av at styresmaktene har satsa midlar på å gjera norsk arkitektur kjend i utlandet”	Norsk samtidsarkitektur er av bedre kvalitet nå enn før. Det offentliges innsats har vært virkningsfull.	Offentlig – privat Profesjonell kvalitet – privat smak	Her er det en balanse mellom at det offentlige har villet gjøre norsk arkitektur mer kjent i utlandet og det at norsk arkitektur har hatt en kvalitativ vekst. Det siste burde jo også gjøre det enklere å promotere norsk arkitektur i utlandet, det offentliges oppgave bli lettere. Spørsmålet er kanskje hva som kom først?
” I 1986 laga Norsk Arkitekturmuseum ei utstilling om norsk arkitektur frå 1975 til 1985”	I 1986 ble norsk arkitekturhistorie dokumentert og stilt ut.	Fortidsminne – samtid	Man er ikke bare opptatt av å tenke nytt i det norske arkitekturmiljøet, men også av å se tilbake i tid.
” Etter det har museet produsert tre femårsutstillingar med om lag 50 bygningar	Norsk Arkitekturmuseum arbeider flittig.	Ambisjon – ambisjonsløshet	Dette viser stor arbeidslyst og ambisjoner om å få arkitektur og arkitekturhistorie ut til

kvar gong”			det norske folk!
” Desse mønstringane har gjeve eit norsk publikum oversikt over dei fremste prestasjonane i dagens norske arkitektur”	Det flittige arbeidet til Arkitekturmuseet gagner det norske folk.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten Dannelse – informasjon	
” Men vel så viktig er det at Utanriksdepartementet har betalt for engelskspråklege versjonar av utstillingane og har sendt dei på omfattande vandringar til dei fleste verdsdelane”	Arbeidet til Arkitekturmuseet gagner også internasjonalt publikum.	Dannelse – informasjon Internasjonalt – nasjonalt	Det at turister også får mulighet til å bli kjent med norsk arkitektur er viktig for at norsk arkitektur skal være internasjonalt kjent og anerkjent.
” På tilsvarande måte er det laga internasjonale vandreutstillingar om norsk trearkitektur, arbeida til arkitekten Sverre Fehn og dessutan Biblioteket i Alexandria, som er teikna av det norske arkitektkontoret Snøhetta”	Internasjonale miljøer skal bli kjent med tradisjonell norsk byggekunst, så vel som samtidens moderne arkitektur.	Dannelse – informasjon Fortidsminne – samtid Internasjonalt – nasjonalt	Vandreutstillinger kan sees som en form for informasjonsaktivitet. Fokus på fortiden, samtidig som man promoterer samtidsarkitekturen. Her holder man blikket på det internasjonale.
” Endringar i rammevilkåra har prega arkitekturområdet på ulike måtar”	Rammevilkårene for arkitekturområdet har blitt endret.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	
” Byggjebransjen er var for konjunktursvingingar”	Byggebransjen er skjør.	Sektor – helhet	
” Rundt 1988 starta ein lågkonjunktur som førte til liten byggjeaktivitet og stor arbeidsløyse blant	Nedgang i en sektor kan påvirke en annen.	Sektor – helhet	

norske arkitektar”			
” Samstundes gav nye konkurransevilkår reduserte honorarsatsar”	Vi har fått nye konkurransevilkår i byggebransjen og for arkitekter.	Sektor – helhet	
” Rett nok vart det gode tider igjen midt i 1990-åra, men arkitektane merka at byggjebransjen hadde gjennomgått ei omstrukturering som minska innverknaden deira over det ferdige byggverket”	Svingningene i byggebransjen har gjort at arkitektene har mindre styring i forhold til sine egne produkter.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Når arkitektene mister grepet på byggene, tar byggebransjen over?
” Ei anna endring som skjedde på denne tida, var at arkitektane byrja å ta i bruk datateknologi som gjorde at planar kunne utarbeidast og bygningar prosjekterast mykje meir rasjonelt”	På 1990- tallet gjorde datateknologi arbeidet til arkitektene enklere.	Stillstand – effektivisering	Prosessene effektiviseres av ny teknologi.
” Dei digitale hjelpemidla opnar for nye spennande måtar å rekna ut og fastsetja komplekse former på og er særs viktige verktøy i utviklinga av arkitektur og planlegging”	Utvikling i en sektor, i dette tilfellet databransjen, effektiviserer en annen, her arkitektene.	Stillstand – effektivisering	Teknologiske nyvinninger bærer med seg nye og spennende måter å jobbe på.
” Vernebygget på Domkirkeodden på Hamar er eit døme på det”	Det finnes eksempler som viser at datateknologien også fører til nye og spennende måter å gjøre ting på.	Fortidsminne – samtid	Man har, med hjelp fra den nye datateknologien, kunne utrette nye ting med et vernet bygg. På Domkirkeodden på Hamar møtes fortiden og samtiden.
” Ei anna endring av rammevilkåra er innføring av EU-direktiv	Norsk arkitekturs rammevilkår påvirkes utenifra.	Offentlig – privat	

om offentlege innkjøp”		Nasjonalt – internasjonalt	
” Det har ført til fleire formalitetar og strengare prosedyrar når offentlege byggherrar skal engasjera arkitekt”	EUs direktiv berører det offentlige i Norge, noe som igjen påvirker arkitektene.	Sektor – helhet	Upopulære endringer kommer utenifra, og det offentlige er ikke selv ansvarlige for å påvirke arkitektbransjen negativt?
” Samstundes har talet på tradisjonelle arkitektkonkurransar gått ned”	Det er færre tradisjonelle arkitektkonkurranser nå enn før.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	Konkurranser mellom arkitekter: Arkitektur er ikke en enhetlig disiplin, men en disiplin der partene konkurrerer. Om dette er frivillig eller ufrivillig er ikke tydelig, men det kan virke som om det er de ovenfornevnte EU- direktivene som har ført til denne situasjonen.
” Dette har gjort det vanskelegare for unge arkitektar å etablera seg”	Arkitektbransjen er mer lukket nå enn før, nye medlemmer sliter med å bli en del av bransjen.	Arkitektur som kamparena – arkitektur som enhetlig disiplin	
” I takt med utflyttinga av norsk industri har vi dei siste tiåra sett at tradisjonsrike industribedrifter og skipsverft vert nedlagde”	Internasjonaliseringen av industrien fører til nedlegging av tradisjonsrike norske bedrifter.	Nasjonalt – internasjonalt	
” Den positive sida ved denne utviklinga er at store, ofte sentrumsnære areal vert frigjorde til anna verksemd”	Det er bra at sentrumsnære områder kan brukes til noe annet enn industri.	Stedsidentitet – stedløshet	Det finnes noe positivt med det meste. I dette tilfellet er det at stedløse områder som industriområder ofte er, nå kan brukes til noe annet, de kan få

			stedsidentitet.
” Dette er bakgrunnen for dei mange store transformasjonsprosjekta som har gjeve ei heilt ny byutvikling. Nydalen og Aker Brygge i Oslo er døme på dette”	Det er bra at sentrumsnære områder kan brukes til noe annet enn industri.	Stedsidentitet – stedløshet	
” Ei stor hending innanfor arkitekturen dei seinare åra var opninga av den nye hovudflyplassen på Gardermoen”	Gardermoenutbyggingen var en arkitektonisk begivenhet.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	Flyplassen er et sted med stort gjennomtrekk av mennesker. Norske og internasjonale gjester får være del av den arkitektoniske begivenheten Gardermoen.
” Gardermoutbygginga er eitt av fleire døme på at offentleg sektor har vist interesse for arkitektonisk kvalitet”	Gardermoen har arkitektonisk høy kvalitet, og dette har offentlig sektor engasjert seg i.	Sektor – helhet Bevissthet – bevisstløshet Kvalitet – smak	Offentlig sektor har engasjert seg i arkitektonisk kvalitet, de har blitt mer bevisste på arkitektonisk kvalitet.
” Denne interessa kjem mellom anna tydeleg til uttrykk i verksemda til Statsbygg”	Statsbygg er hovedaktøren i den offentlige interessen for Gardermoens arkitektoniske kvalitet.	Offentlig – privat	Statsbygg er en sentral statlig aktør.
” Statsbygg står bak kvar fjerde bygning som er representert, når arkitektur frå 1995–2000 vert stilt ut i Norsk Arkitekturmuseum”	Staten, det offentlige, har en sentral rolle i norsk arkitektur av høy kvalitet.	Offentlig – privat	Dette kan man forstå på to måter: Statsbygg bygger mye, og derfor er mange av deres bygg med når arkitektur skal stilles ut. Statsbyggs bygg er av så høy kvalitet at de er kraftig representert når arkitektur skal stilles ut. Det er bare gid arkitektur som stilles

			ut?
” Også innanfor vegsektoren finst det mange gode døme på at det er lagt stor vekt på estetiske kvalitetar”	Staten engasjerer seg i estetisk kvalitet andre steder enn katedralbyggene.	Kvalitet – smak Stedsidentitet – stedløshet	Det er Staten som har ansvar for veiene. Staten engasjerer seg i estetisk kvalitet også for veier tiltross for at disse ikke nødvendigvis er steder med stedsidentitet. Satsningen for den statlige arkitekturbevisstheten strekker seg ut over katedralbyggene.
” Det er òg teikn til at delar av næringslivet er i ferd med å verta meir estetisk medvete”	Næringslivet har ikke vær så opptatt av estetiske kvaliteter tidligere.	Offentlig – privat	

3.3.7 Design

St. meld. nr. 48 **(2002 - 2003)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
” I det siste tiåret har design erobra ein langt synlegare plass i det norske samfunnet”	Etter stortingsmeldingen *Kultur i tiden* har design kjempet seg til mer plass i det norske samfunnet.	Kultur for folket – kultur for eliten	Krigsmetaforikk, design har erobret plassen sin. Dette henger kanskje også sammen med kulturmeldingen *Kultur i tiden* som kom ti år før denne meldingen. Når design har fått en mer synlig plass i det norske samfunnet har design også blitt for flere.

” Ein av grunnane til dette er den oppgraderinga av design som opprettinga av stiftinga Norsk Form i 1993 representerer, og den formidlingsverksemda som Norsk Designråd har drive i snart 40 år”	Institusjoner og organisasjoner, samt formidlingsarbeid, spiller en viktig rolle i bevisstgjøringen rundt design.	Dannelse – informasjon	En annen grunn er altså Norsk Form og Norsk Designråd sitt arbeid.
” Kunstindustrimuseet i Oslo, som no er ein del av Nasjonalmuseet for kunst, er tillagt eit særskilt ansvar for design og designhistoriske samlingar”	Kunstinstitusjonen har nå ansvaret for design.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Dette føyer seg inn i debatten om hva design er.
” Museet planlegg no ei større permanent utstilling av Modernismens Design og Kunsthåndverk, som vil verta opna hausten 2003”	Kunstinstitusjonen har nå ansvaret for design.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk Ambisjon – ambisjonsløshet Dannelse - informasjon	Kunstinstitusjonen har ansvaret for design, men er det kunst? Nå satses det på design, man planlegger en permanent utstilling. Utstillinger kan sees som informasjonsarbeid.
” Det er òg eit siktemål å oppretta eit norsk designsenter gjennom ei samlokalisering av Norsk Form og Norsk Designråd, støtta av både Kultur- og kyrkjedepartementet og Nærings- og handelsdepartementet”	Aktører fra ulike hold inngår nå samarbeid om design.	Ambisjon – ambisjonsløshet Sektor – helhet	

” Formidlings- og informasjonsstrategiar og kultur- og næringspolitiske tiltak er viktige for å fremja design”	Alle aktørene kan bidra med viktige tiltak for å fremme design.	Dannelse – informasjon Sektor – helhet	
” Utvikling av samtidsrelevante produkt føreset eit samarbeid mellom den utøvande kompetansen, formgjevaren, og dei faktiske og potensielle oppdragsgjevarane, bedrifts- og industrileiarane”	Ulike aktører kan bidra til å styrke designens sak.	Profesjonell kvalitet – privat smak	Her oppfordres det til samarbeid mellom designerne og oppdragsgivere, og det er ikke gitt at disse har samme oppfatning av kvalitet.
” Ei undersøking frå 2002 gjort av Norsk Designråd tyder likevel på at det er lita interesse for design blant norske industrileiarar”	Sentrale aktører i designsatsningen er ikke interessert i design.	Sektor – helhet Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	Kanskje er det ikke så mange utenfor kultursektoren eller designfeltet som bryr seg om design? Er design for folk flest?
” 41 pst. av industrileiarane som vart intervjua, svara at dei framleis ikkje brukar design, ikkje har planar om å bruke design og ikkje forstår verdien av å bruke design for å sikra den vidare verksemda”	Sentrale aktører i designsatsningen er ikke interessert i design fordi de ikke har kunnskap om det.	Bevissthet – bevisstløshet	Er dette en forklaring på forrige utsagn? De er ikke interessert fordi de ikke forstår det?
” Bruken av design er likevel aukande både i offentleg og privat sektor, og mykje tyder på at denne tendensen vil halda fram”	Både offentlig og privat sektor bruker design i økende grad.	Offentlig – privat	Dette er et paradoks med tanke på de to forrige utsagnene. Industrilederne er ikke interessert i design, de mangler kunnskap om design, allikevel

			benyttes design i økende grad i privat sektor.
” Dei siste par tiåra har bruken av design auka i profileringa av offentlege og halvoffentlege verksemder som departement, statlege og kommunale kontor, ambassadar og utestasjonar, offentleg transport og kommunikasjon og bymiljø”	For eksempel er design en del av profileringen av ulike virksomheter.	Offentlig – privat Identitetsverdi – praktisk verdi Form – funksjon	Her gis design en funksjon ut over formens estetiske uttrykk eller tingens bruksområde: Formen skal også virke positivt i profileringen av de ulike virksomhetene. Design kan gi eller bygge opp under identitet.
” Også privat næringsliv brukar i stigande grad profesjonelle krefter til å profilera verksemdene sine og til å formgje og utstyra arbeidsplassane og representasjonslokala sine med designprodukt”	Det private benytter design i større grad nå enn før. Design kan brukes for å bygge identitet.	Offentlig – privat Identitetsverdi – praktisk verdi	
” Samstundes aukar medvitet om at god form kan medverka til å skapa tryggleik og trivsel”	Design har kvaliteter ut over kun det estetiske. God form kan bidra til å øke livskvaliteten, og dette er noe folk er mer bevisste på nå enn før.	Trivsel – kvalitet Bevissthet – bevisstløshet	Nok en designfunksjon: Det kan skape trygghet og trivsel.
” Det er mellom anna sett søkjelys på arbeidsmiljøet i skulen”	Design kan spille en viktig rolle også i offentlige bygg og for barn.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	
” Dette kan gje nye designoppgåver i nær	Design kommer til å være aktuelt i	Aktualisering –	I stedet for å si at dette har vært et

framtid”	fremtiden.	konservering	viktig tema, gir man det i denne meldingen aktualitet i forhold til nye temaer og fremtiden.
” I den private sektoren er det dessutan ein veksande marknad i den kjøpesterke mellomgenerasjonen og dei unge urbane forbrukarane som i aukande grad skaper livsstilen sin gjennom privat forbruk”	Design kommer til å være aktuelt i fremtiden.	Fellesskap – individ Identitetsverdi – praktisk verdi	Både skolen og ’unge urbane’ gjør at design kommer til å være en viktig del av samfunnet i fremtiden.
” Den rivande utviklinga innanfor teknologisektoren stiller bedriftene overfor stadig nye utfordringar, der den formgjevande innsatsen kan visa seg å vera avgjerande for kva evne produktet har til å kommunisera med brukaren”	Design kan være avgjørende i hvor vellykket et produkt er.	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet	Nok en gang får design en rolle ut over å være et estetisk uttrykk.
” Samstundes vert formgjevaren og bedriftene stilte overfor ulike forventningar og mangefasetterte krav når dei både skal visa respekt for individuelle behov, og føra vidare kulturelle verdiar og sosiale ideal som nøktern og rett materialbruk, godt handverk, funksjonell logikk, enkle detaljar og generelt brukarvennlege eigenskapar”	Designarbeidet skal tilfredsstille flere behov, krav og forventninger.	Form – funksjon Kvalitet – smak Fellesskap – individ Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet	Designarbeidet skal forholde seg til form og funksjon, til estetisk uttrykk, samtidig skal et også svare til folks forventninger, fellesskapet, så vel som individet.

” Dagens og morgondagens høge krav til forsvarleg bruk av knappe naturressursar og ansvarskjensle i produksjonsprosessen har på nytt aktualisert slike verdiar og ideal som nordisk design er tufta på”	Nordisk design er tuftet på verdier i forhold til forsvarlig bruk av knappe naturressurser og ansvarsfølelse i produksjonsprosessen.	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet Økologisk praksis – ikke-økologisk praksis	Her kommer miljøhensynet på banen, design skal også være bærekraftig, og ta hensyn til knappe ressurser.
” Det finst altså teikn på at design spelar ei stadig viktigare rolle i norsk ferdigvareproduksjon og i kommunikasjon og offentlege omgjevnader”	Design spiller en stadig viktigere rolle i det norske samfunnet.	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet	Design spiller en rolle i flere deler av samfunnet enn det spesifikt kulturelle eller designfaglige.
” Dette har ikkje minst samanheng med den alminnelege estetiseringa av kvardagslivet og meir spesielt av næringslivet, som omtalt ovanfor”	Hverdagslivet og næringslivet har blitt estetisert.	Offentlig – privat	
” Samstundes er ein ung generasjon designarar i ferd med å profilera seg på den internasjonale arenaen”	Den internasjonale designarenaen er i utvikling.	Internasjonalt – nasjonalt	
” Unge møbeldesignarar har til dømes dei seinare åra profilert seg som aldri tidlegare med framtidsretta modellar på prestisjetunge internasjonale møbelmesser”	Den internasjonale designarenaen er i utvikling.	Internasjonalt – nasjonalt	
” Alt i alt bør god norsk	God design kan bidra	Internasjonalt –	Her fremheves det

design kunna medverka til internasjonal suksess for norske verksemder”	til at bedrifter lykkes på verdensmarkedet.	nasjonalt Kvalitet – smak	at det er ”god norsk design” det er snakk om, kvalitet og smak er altså en del av dette.

Kap. 10 Biletkunst, kunsthandverk, arkitektur, design og offentleg rom

10.11 Arkitektur og offentleg rom

St. meld. nr. 48 **(2002 - 2003)**	**Implisitt påstand**	**Topikk**	**Særskilte kommentarer**
”Offentleg og privat byggjeverksemd og den kontinuerlege utviklinga av byar og tettstader er eit vitnemål om vår tid overfor komande generasjonar”	Det byggearbeidet som gjøres nå, blir stående som representanter for vår tid i framtiden.	Fortidsminne – samtid Ambisjon – ambisjonsløshet	”Når arkitekter gjør feil, blir de stående i betong” sa Bernt Hagtvet som en innledning til Peter Butenschøns innlegg om arkitektur, demokrati og det offentlige rom på Blindern 02. 04. 09. Her er det den samme tanken som gjelder. Det som bygges nå, blir stående i framtiden. Og ikke nok med det, det er ”et vitnemål om vår tid” overfor våre etterkommere. List ligger høyt, ambisjonene er store.
” Alle vil vera tente med at desse omskapande prosessane har eit høgt kvalitetsnivå, og at det også vert lagt til rette for eksperimentelle og nyskapande tilnærmingar og	Det gagner nasjonen at vi våger å tenke nytt, samtidig som vi holder fast på et høyt kvalitetsnivå.	Kvalitet – smak Tidsmessig arkitektur – utidsmessig vernepolitikk	Man skal altså være nyskapende, arkitekturen skal være tidsmessig, samtidig som den skal være av god kvalitet.

10.12 Design

St. meld. nr. 48 (2002 - 2003)	Implisitt påstand	Topikk	Særskilte kommentarer
”Design er ein viktig del av kulturarbeidet i Noreg”	Design er kulturarbeid.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Til tross for at det her ikke er snakk om design som kunst, er det snakk om design som kultur. Dette er også viktig i forhold til designs rolle i kulturpolitikken.
” Innsatsen åt dei ulike departementa med ansvar på feltet må vidareførast og samordnast i det omfang dette er naudsynt”	Ulike departementer må samarbeide om feltet.	Sektor – helhet	
” Designfagleg kompetanse bør i endå større grad verta nytta både i offentleg og privat sektor”	Designfaglig kompetanse er nyttig for offentlig og privat sektor, og bør benyttes oftere.	Sektor – helhet Offentlig – privat	
” Designomgrepet vert i dag nytta i mange samanhengar”	Designbegrepet tilhører mer enn en diskurs.	Arkitektur og design som kamparena – arkitektur og design som enhetlig disiplin	Designdiskursen er altså ikke enhetlig.
” Det kan femna om alt frå eit breitt spektrum av gjenstandar og prosessar til haldningar og livsstil”	Designbegrepet tilhører mange diskurser og det rommer både form (gjenstander) og funksjon (prosesser til holdninger og livsstil).	Form - funksjon	

” Omgrepet vert gjeve ulik tyding avhengig av bakgrunn, ståstad og bruksområde”	Designbegrepet er flertydig.	Arkitektur og design som kamparena – arkitektur og design som enhetlig disiplin	
” Designfaga byggjer på tradisjonen frå handverks- og formgjevingsfag”	Designfagene bygger på gamle tradisjoner.	Tradisjonell norsk kultur – flerkulturelt samfunn	Designfagene har røtter i den tradisjonelle, norske kulturen.
” I nyare tid vert designfaga knytte til produktdesign, industridesign og grafisk design”	I dag blir designfagene knyttet til typiske nye virksomheter.	Fortidsminne - samtid	
” Designfaga omfattar så vel den prosessuelle, den analytiske som den kreative arbeidsmetoden som fører til sluttproduktet”	Designfagene har ulike tilnærmingsmåter.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	Det finnes mer enn en tilnærmingsmåte til designfagene.
” Det estetiske uttrykket er eit resultat av ein prosess”	Det estetiske uttrykket er ikke tilfeldig.	Arkitektur og design som kunst – arkitektur og design som håndverk	
” I prosessen inngår analysar av behov, funksjon og identitetsynske hjå brukarane”	det estetiske uttrykket er resultat av nitidig arbeid.	Form – funksjon	
” Ein kvalifisert designar formidlar òg verdiar som økologi og berekraftig utvikling”	Design handler om mer enn estetisk uttrykk.	Økologisk praksis – ikke-økologisk praksis	Her jamføres det å være en ”ein kvalifisert designar” med å drive økologisk praksis.
” Designaren innfører ny teknologi og tilfører funksjonelle hjelpemiddel av høg kvalitet til kvardagen vår”	Designerens arbeid får innvirkning på folks hverdag.	Produksjon med designbevissthet – produksjon uten designbevissthet	

		Form – funksjon Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	
” Nyskapande design er viktig både frå ein kulturpolitisk og ein næringspolitisk synsstad”	Nyskapende design er viktig for flere politiske felt.	Sektor – helhet	
” Som i mange andre fag er det likevel vanskeleg å etablera seg som ung designar”	Mange fag er lukkede for nye medlemmer. Design er et slikt fag.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	Designfeltet er lukket, og representerer en elite som det til og ed er vanskelig for nye medlemmer (unge designere) å bli en del av.
” Både opne tevlingar, utstillingar og stipendordningar kan vera avgjerande viktige for designarar i etableringsfasen”	Åpne konkurranser, utstillinger og stipender kan gjøre det lettere å etablere seg som ung designer.	Ambisjon - ambisjonsløshet	Det er en ambisjon for den nye politikken at unge designere skal få muligheten til å etablere seg i designfeltet.
” Fleire departement har viktige funksjonar innanfor designfeltet, så som Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet, Samferdselsdepartementet, Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskingsdepartementet og Kultur- og kyrkjedepartementet”	Design er et felt som strekker seg over mange politiske områder.	Sektor – helhet	

” Dei ulike departementa og etatane tilnærmar seg design, arkitektur og stadutvikling frå ulike fag- og interesseområde”	Design kan være relevant for ulike fag- og interesseområder.	Sektor – helhet	
” Det er viktig å tryggja god informasjonsutveksling og samarbeid mellom dei ulike instansane for å kunna trekkja på andre sine røynsler og fagkunnskapar”	Informasjonsutveksling og samarbeid mellom ulike instanser kan utvikle feltet.	Sektor – helhet Bevissthet – bevisstløshet Dannelse – informasjon	
” Det er sett i verk eit samarbeid mellom Norsk Designråd , som har tilknyting til Nærings- og handelsdepartementet, og Norsk Form med sikte på samlokalisering i Norsk senter for design og arkitektur”	Norsk Form og Norsk Designråd kan samlokaliseres i Norsk senter for design og arkitektur.	Ambisjon – ambisjonsløshet Sektor – helhet	
” Andre mindre miljø vil òg få tilbod om å flytta inn i same huset”	Mindre miljøer er en sentral del av statens overordnede satsning på design.	Sektor – helhet	
” Senteret skal opnast seinast i 2005”		Ambisjon – ambisjonsløshet	
” Eit senter med fleire aktørar vil kunna trekkja eit større publikum til institusjonane og gje eit breiare samla tilbod til publikum”	Denne samlokaliseringen vil gi publikum et bredere tilbud.	Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten	
” I tillegg til kontor vil senteret innehalda ein stor utstillingshall og eit konferansesenter”	Det nye senteret vil være mer enn et administrativt senter.	Dannelse – informasjon	Utstillinger og konferanse – virksomhet er informasjons-arbeid.
” Norsk Form vil òg opna ein ny pedagogisk verkstad, FORMlaben, i senteret”	Norsk Form vil arbeide pedagogisk med å formidle arkitektur og design.	Dannelse – informasjon	

” Denne skal gje rom for aktivitetar særskilt retta inn mot skulen, men òg mot målgrupper som lærarar og lærarorganisasjonar, fagfolk innanfor arkitektur- og designfeltet, næringsliv og eit interessert allment publikum”	Senterets virksomhet vil rette seg mot store deler av samfunnet.	Dannelse – informasjon Arkitektur og design for folket – arkitektur og design for eliten Sektor – helhet	
” Norsk senter for design og arkitektur vil etablera seg som eit lett tilgjengeleg, tverrfagleg ressurssenter, som skal samarbeida med aktuelle miljø i inn- og utland”	Norsk senter for design og arkitektur vil arbeide for å spre norsk arkitektur og design.	Sektor – helhet Internasjonalt – nasjonalt Dannelse – informasjon	
” Det vil mellom anna vera naturleg å vurdera rettleiing for kommunane innanfor estetiske fagområde i regi av det nye senteret for design og arkitektur”	Senteret kan veilede kommunene innenfor det estetiske fagområdet.	Statlig – lokalt Dannelse – informasjon	
” Senteret må dessutan kunna nyttast i den utanrikskulturelle satsinga for å presentera Noreg som ein moderne høgteknologisk nasjon som legg vinn på design”	Senteret kan dessuten vise utlandet hvordan Norge vektlegger design.	Internasjonalt – nasjonalt	